

Tu'un Ndioo tãa racha'nu Luka

Racha'nu Luka jàndo induku ra tu'un ra chi'in Teófilo

¹ Yo'o racha'nu Teófilo, nduva'a kuii cha kua'a' ñivi nànduku na tãa kachin na tandi'i ma ña ndaa ña jã'a Ndioo tañu yo tatiempu. ² Ta ndiakan tãa na yi indukuni takua kãtitu'un ma ndian ndē'e kachin nuu kīcha'a yi chi'in tinuu na, vati ma tiñu nī'i na kùu ma tiñu ña kàtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi i'ya. ³ Ta juuni yu'u ora cha nànduku tu'in cha'a' yi nda ora kīcha'a tu'un kà'an yi, tajan chàninj̄ ti, ña va'a kùu yi tuva vii tàì yi, ta tàchj̄ yi nuun, yo'o racha'nu Teófilo, ⁴ ikan na koto kachin gaun ma ña ndaa ña jãna'a na nuun.

Kàtitu'un iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña ni kaku Xuva ra jàkunduta

⁵ Takan kùu ta ma tiempu kùu Herode rey ñu'u' Judea, ma tiempu ikan ti, chiyo iin sutu ra nàni Zacaríã chi'in ñasi'i ra Elisabet. Ta sutu ikan ti, ra chàkuu chi'in grupu Abías kùu ra. Ta ninduvi vi ti, tata ñivi Aarón kùu vi. ⁶ Ta juuni chìnuni vi tu'un Ndioo, ta takan jàchi'in vi ma ña kà'an ma tutu ma Racha'nu. Yakan va nī'iin na kùu tisokuati na vi cha'a' nī'iin nakuyi. ⁷ Ta ma sutu ikan chi'in ñasi'i ra tüvi nī chiyo nī'iin se'e vi, vati na kùu koo se'e Elisabet. Ta vitin nduva'a kuii cha chà'nu vi ndia.

⁸ Takan kūu ta chāa iin kivi ña kà'an Zacaríá chi'in ma tandi'i sutu ña ìyo grupu ra nuu Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén. ⁹ Vati takan ìyo costumbre ma ndra sutu, yakan va ma kivi ikan chāsiki ndra ta jākanaa ma Zacaríá ña ni ki'vi ra nuu íí ga ma tichi veñu'u ta kuka'mi ra kutu kuenda Ndioo ikan. ¹⁰ Takan kūu ta ora juuni chà'miga ra ma kutu, ndisaa ma ñivi ñuu ña ka'iin nuke'e kà'an na chi'in Ndioo. ¹¹ Takan kūu ta ña'a jà'a ra ora kēta iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo nuu Zacaríá ma iti' chiyo kua'a' ma nuu chito naá nuu kàyu ma kutu. ¹² Yakan va ora ndē'e Zacaríá ma tati ikan, ndava kuà'an tati ra, ta nduva'a kuii yū'vi ra. ¹³ Ta te'en nāka'an ma tati ikan nuu ra:

—Yo'o Zacaríá, na yū'viun, vati Ndioo chīni ra ndisaa ma ña kà'un chi'in ra ora jàka'nun ra, ta vitin ma ñasi'un Elisabet ni koo iin se'an chi'un. Ta rakan ni jakunaniun ra Xuva. ¹⁴ Ta yo'o ti nduva'a kuii sii ni kuuniun ora ni nde'un ña ni kuu yi takan, nda ma ñivi, juuni sii ni kuuni na ora nde'e na ña ni kàku ra ndia. ¹⁵ Vati ma ra se'un iin ra ya'a ka'nu ni kuu ra kuenda Ndioo, ti tüvi ni ko'o ra nī'iin nuu ma ndixi, ta ni vinu, ta juuni ni koo ma Tati Íí Ndioo chi'in ra antea ña kàku ra. ¹⁶ Ta rakan ni ja'a ra ña na chinuni kua'a' ñivi ñuu Israel ma tu'un Ndioo, ikan na jaña na kuati jà'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Racha'nu Ndioo, ra chito'o na. ¹⁷ Ti ma Xuva ra ni kuu se'un ikan, ni jatiñu ra indukuni kua jatiñu ra nàni Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu. Ni ku'un ra kujandomani ra tatá na chi'in se'e na, ikan ma ndian tüvi chìnuni, na kicha'a na chinuni na. Yakan va takan ni

jandova'a ra ma ndian ìyo ñuu Ndioo, ikan na koo tu'va na ma ora ni kichi ra. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo.

¹⁸ Takan kūu tajan te'en kīcha'a chīkatu'un Zacaríá nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua jà'i ta chinunī tuva ña ndicha kùu ma ña kà'un, vati yu'u cha ya'aga cha'nui, ta takan ma ñasi'ī ndia? —kàti ra chi'in tati ikan.

¹⁹ Yakan va te'en nāka'an tuku ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in ra:

—Yu'u nàni Gabriel, ta ìyoi kuenda ña ja'i tiñu nuu Ndioo. Ta juu ra tāchi yu'u ña vāchi katitu'in tu'un va'a i'ya nuun. ²⁰ Va tava töve nī chinuniun ma ña kātitu'in nuun, cha'a' yakan kùu yi ña ni kindoo ñi'un. Ta töve ni kuu ka'un nda kati chinu ji'na ma tu'un ña kātitu'in nuun. —Takan kàti ma tati ikan nuu ra.

²¹ Takan kūu ta ma ñivi ka'iin ikan ndātu na Zacaríá nuke'e, ta ndiakan te'en kīcha'a na chīkatu'un ta'an na:

—¿Ta naja ya'a kùyanga ra ma tichi veñu'u ka'nu? —chànini na.

²² Takan kūu ta chanuu va'a tajan kēe ndio ra, va na kūuga ka'an ndio ra chi'in na. Tajan ikan nākuni ndio na ña ìyo iin ña ndē'e ra ma tichi veñu'u nuu íí ikan, vati kà'an ra chi'in maaaa señani, ti kīndoo ñi'i ra. ²³ Ta ora jāchinu Zacaríá ma tiñu ikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ra.

²⁴ Takan kūu ta ora yā'a ña'a, tajan ma ñasi'i ra Elisabet, chāku'un se'an. Ta u'un yoo kùu yi ña endee nī kean ve'an. Tajan te'en kīcha'a ña chàninian: ²⁵ “Maa ma Racha'nu cha'a' iin ndatu,

jà'a ña'a' chi'o, ikan na tüva ka'an ma ñivi chata yo”, kùunian.

In tati jà'a tiñu nuu Ndioo, kàtitu'un yi ña ni kaku Jesuu

²⁶ Takan kùu ta tichi iñu yoo, tajan tãva ndio ma Racha'nu Ndioo tiñu nuu ma tati jà'a tiñu nuu ra ña nàni Gabriel, ña na ku'un yi ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea, ²⁷ ña na kunde'e yi iin ña'a yoko ña nàni Ndiya. Ta yakan ti, cha chã'a ña tu'un nuu iin ra nàni Kusé ña ni tanda'a ña chi'in ra. Ta rakan ti, tata ma ra rey David kùu ra. ²⁸ Takan kùu ta ora chãa ndio ma tati, tajan kī'vi yi tichi ve'e nuu ìyoan. Ta te'en nāka'an yi chi'an:

—iNa sii kuuniun, yo'o Ndiya ña ìyo ñamani Ndioo chi'in, ti ma Racha'nu ìyo ra chi'un, ta maun kùu ma ña ya'a íí ña ìyo tañu ma ñivi ña'a!
—Takan kàti yi chi'an.

²⁹ Ta ora ndē'an ma tati ikan, ndava kuà'an anima ña, ña kà'an yi takan chi'an. Yakan va te'en chīkatu'an chi'in juuni maa ña: “¿Ta naja kàña'a yi takan chi'in?”, kùunian. ³⁰ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'an:

—iNa yū'viun yo'o Ndiya, ti na sii kuuniun cha'a' ña ìyo ma ñamani Ndioo chi'un! ³¹ Ta vitin, ni kuku'un iin ravali se'un, ta rakan ni jakunaniun ra Jesuu ma ora ni kàku ra. ³² Ta rakan, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu ni kuu ra, ta ni kati ñivi ti Se'e Ndioo ka'nu ìyo andivi kùu ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña na ka'nda ra tiñu takua chã'nda ma ra kùu ñivi ra, ra kùu rey David tiñu niku, ³³ ikan na ka'nda ra

tiñu nuu ma ñivi ñuu Israel endeeni. Yakan va ma nuu ni ka'nda ra tiñu tüva ni chaa iin kivi ña ni ndi'i yi. —Takan kāti ma tati ikan chi'an.

³⁴ Takan kūu ta te'en chikatu'un ndioan nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua kùu yi ña kà'un ña ni koo se'i, tu tüvi iyoi chi'in nĩ'iin ra'ii? —kàtian.

³⁵ Ta te'en nāka'an tuku ma tati ikan chi'an:

—Ma Tati Í Ndioo, ni kichi yi nuun, ta ma ndatu ma ra iyo andivi ni koyo yi chataun takua kùu iin vati. Ta tava ya'a í ma ra ni kàku ja'un, yakan va ni ka'an ma ñivi ña iin ra ya'a í Se'e Ndioo kùu ra, ni kati na. ³⁶ Ta juuni ma ña kùu ñiviun Elisabet, ni koo iin se'an vaji cha cha'nuan. Yakan va ma ña'a kà'an na ña na kùu koo se'e, cha iñu yoo kùu yi ña cha ñu'u se'an vitin. ³⁷ Vati kuenda Ndioo nĩ'iin nakuyi tüvi ndetiñu kuenda ra. —Takan kāti yi chi'an.

³⁸ Takan kūu, ta te'en nāka'an tuku Ndiya:

—Yu'u kùu ña musu ma Racha'nu. Yakan va na ja'a ra ma kua kàtitu'un ña ni ja'a ra chi'in —kàtian.

Tajan ma tati, kēe yi ta kuà'an yi.

Chànde'e Ndiya nuu iyo Elisabet

³⁹ Ta ma kivi ikan numini kēe Ndiya chānde'an Elisabet iin ñuu kàndii iti' yuku ma ñu'u' Judea.

⁴⁰ Ta ora chāa ña ñuu ikan, tajan kī'vi ndioan tichi ve'e Zacaríá, ta kãña'a ña chi'in Elisabet.

⁴¹ Ta ora chíni Elisabet ña kãña'a Ndiya chi'an, ta juuni ma ora ikan tũñu ma pa'a tichian, ta kōyo ma Tati Í Ndioo chata ña. ⁴² Tajan te'en nāka'an ni'i nduva'a kuii ma Elisabet:

—Ma maa Ndioo cha jà'íí ra ñun tañu ñivi ña'a, ta cha jà'íí ra ma ravalí se'un ña ni kaku.

43 ¿Ta nda ña kùu yu'u ña vàchi nde'e ma ña kùu ma'á ma Racha'nu chito'i yu'u? 44 Ora chīnī ña kāña'un chí'ín, juuni ma ora ikan, tūñu ma se'i tichī ña ya'a chīsii yi. 45 ¡Na ya'a sii kuuni animaun ña chīnuniun ña ni ja'a ma Racha'nu ña kātītu'un ra nuun! —Takan kàti Elisabet chí'in Ndiya.

46 Ta Ndiya te'en nāka'an ña:

Ya'a jàka'nui ma Racha'nu Ndioo chí'in ndisaa animai.

47 Yakan va ya'a chīsii ma animai chí'in Ndioo, ti maa ra kùu ma ra jàkakú yu'u nuu ma kuaṭi.

48 Vati vaji iin ñanda'vini kùì, va kāchin Ndioo yu'u kuenda ña na ja'a ra ma ñamani ra chí'ín.

Yakan va nda vitin ta iti' nuu, ni kati na ti iin ña'a iyo ñamani Ndioo chí'in kùì.

49 Vati ma ra ya'a ndatu, nduva'a kua'a' tiñu ka'nu jà'a ra chí'ín.

Ta rakan ti iin ra ya'a í kùu ra.

50 Va Ndioo vitin ta iti' nuu kùnda'vini ra ma ndian jàka'nu ra.

51 Ta juuni iyo kua'a' ndatu ra.

Ta chí'in ndatu ikan jàndi'i ra nuu tandi'i tiñu jà'a ma ndian jàtayi juuni maa.

52 Ta tāvani'i ma Racha'nu ma ndian kùu rey nuu chà'nda na tiñu,

ta tī'i ra ndian nda'vi na ka'nda na tiñu ma ikan.

53 Ta ma ndian kùmani nakuyi nuu, nduva'a jà'a ra kua'a' ña va'a chí'in na, ta ma ndian kuika, kìndonda'vi na jā'a ra.

54 Ta tìndee ra ndisaa ma ndian iyo ñuu Israel, vati ndian jà'a tiñu nuu ra kùu na,

ta endee tüvi nī jaña ra ña kùnda'vini ra na.

⁵⁵ Vati takan chā'a ma Racha'nu Ndioo tu'un nuu ma ra kūu ñivio ra chūnani Abraham taji'na,

chi'in ma ndian ni kuu ñivi ra ña ni koo iti' nuu.

⁵⁶ Takan kūu tajan ma Ndiya kīndoan chi'in Elisabet iin uni yoo, tajan chīkoni'i ndiko ña ma ve'an.

Nuu kàku Xuva ra jàkunduta

⁵⁷ Ta ora chāa tiempu ña ni kàku ravali se'e Elisabet, ta kàku yi. ⁵⁸ Tajan ora chīto ndio ma ñivi Elisabet, chi'in ma ñivi ìyo yatini ve'an, numi kuiini chānde'e na nuu kàndian ña kàku se'an, ti ya'a chīsii na ña kùnda'vini ma Racha'nu ña.

⁵⁹ Ta ora chīnu ra una kivi ra, tajan chāndaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua ìyo costumbre ma ñivi judú. Ta ma ñivi kuà'an chi'in vi kùuni na ña na kunani ra sivi tatá ra Zacaríá. ⁶⁰ Va ma Elisabet te'en nāka'an ña:

—¡Na kūu yi! Ti ìyo yi ña kunani ra Xuva —kàtian.

⁶¹ Tajan te'en nāka'an tuku na chi'an:

—Va na tüvi ìyo nī'iin ñivi ndo ña nàni takan —kàti na chi'an.

⁶² Tajan chi'in maaaa señani kà'an na chi'in tatá ma ravali, nde'o tuva kùu koto na nda sivi kùuni ra jakunani ra ra. ⁶³ Tajan tatá ma ravali chīkan ra iin vitu ña kùuni ra taa ra. Ta nuu ma vitu ikan te'en tāa ra: “Xuva, ni kunani ra.” Takan kāti ra chi'in ma ña tāa ra. Yakan va ora ndē'e na ña takan tāa ra, ndava kuà'an anima na. ⁶⁴ Ta juuni ma ora ikan kūu naka'an ndiko Zacaríá. Tajan kīcha'a ra jàka'nu ra Ndioo.

⁶⁵ Yakan va tandi'i ma ñivi nàkoto vi, ndava

kuà'an anima na ña kũu takan chi'in Zacaríá. Ta ndisaa ma ñuu kuati ña kàndii kuenda ma ñu'u' Judea, chitakuati ma tu'un yu'u na cha'a' ña kũu. ⁶⁶ Yakan va tandi'i ma ndian chĩni yi, te'en chĩkatu'un na chi'in juuni maa na:

—¿Nda tiñu ni kuu ra'ya ora ni kuchandee ra? Vati ndicha va'a ña jã'a ma Racha'nu kua'a' ndatu kuenda ma ravali i'ya. —Takan chànini na.

Chìta Zacaríá iin yaa kuenda Ndioo

⁶⁷ Yakan va chi'in Tati Íí Ndioo, te'en nãka'an Zacaríá ña jàka'nu ra Ndioo cha'a' ña ja'a ma ravali se'e ra:

⁶⁸ ¡Ya'a ga íí kũu ma Racha'nu Ndioo ma ñivi ñuu Israel,
vati cha kĩchaa ra ña vachi jakakú ra ndyu'u ndian kũu ñivi ra!

⁶⁹ Vati cha tãchi ra iin ra ya'aga ìyo ndatu, kuenda ña na jakakú ra ñivi ra.

Ta rakan kũu ra tata racha'nu David, ra kũu musu Ndioo taji'na.

⁷⁰ Ta ma tu'un i'ya kũu ma tutu chã'a Ndioo nuu ma ndra íí, ndra kã'an chi'in tu'un yu'u ra ña chĩyo taji'na,

⁷¹ ta kã'an ndra ña ni jakakú ra yo nda'a' ma ndian xaani nde'o,
ta nuu ndisaa inga tuku ma ndian kũu koto nde'o ndia.

⁷² Ti kũnda'vini Ndioo ma ñivio chĩyo taji'na niku,

ta ñu'uni ra ma tu'un íí ña jãndo'iin tu'un ra chi'in Abraham, ra kũu tatá yo ndia.

⁷³ Ta ma tu'un i'ya kũu ma tu'un ña chã'a ra nuu ra kũu tatá yo Abraham taji'na,

⁷⁴ ña ni jakakú ra yo nuu ndian xaani nde'e yo, ikan na tüva yu'vio ja'a yo tiñu nuu Ndioo.

⁷⁵ Ta takan chi'in ña ndaa, ta ña íí, ikan ni koo yo chi'in ra ndisaa tiempu.

⁷⁶ Yakan va yo'o se'yu, cha káchin ma Ndioo ñun, ña na kùun ma ra kà'an tu'un yu'u Ndioo ìyo nuu sukun,

ti ji'naun ni ku'un iti' nuu ma Racha'nu chito'o yo,

ña ni jandova'un iti' ku'un ra ora ni kichaa ra,

⁷⁷ ikan na koto ma ñivi ñuu ra, ti Ndioo jànaa ra ma kuati jà'a na, ta jàkakú ra na nuu yi ndia.

⁷⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo yo, nduva'a kùnda'vini ra yo, ta kùuni ra nde'e ra yo,

ta ni keta iin kivi, ña ni tindee Racha'nu Ndioo yo kakú yo ma nuu naa,

takua jà'a ma nikandii ña na nde'o ora kèta ra.

⁷⁹ Ta chi'in ma tu'un jàna'a Ndioo, jàndondichin yi nuu ndian chàkunuu jà'a kuati ora naa, ta tindee yi yo ña na koo vii yo chi'in ra ndia.

Takan kāti Zacaría.

⁸⁰ Takan kūu ta ma ravali Xuva kuàkua'nu va'a ra chi'in tundeeni ña chà'a Racha'nu Ndioo nuu ra. Yakan va ma ravali ikan endee chiyo ra tichi ku'u, nda kati kèta iin kivi ña kīcha'a jàna'a ra nuu ñivi ñuu Israel.

2

Nuu kàku Racha'nu Jesucristu

(Mt. 1:18-25)

¹ Ra nàni Augustu kùu ra ña chà'nda ra tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma ma tiempu ikan. Ta tāchi

ra ña na nakuiso na sivi, ña naja ta'an ñivi kùu na ña ìyo na ndisaa ñuu nuu chà'nda ra tiñu. ² Ma cha'a' nunuu ña yā'a na nākuiso na sivi i'ya, kūu yi ma tiempu kūu ma ra nàni Cirenio kuvienu ma ñu'u' Siria. ³ Ta ndisaa na ìyo yi ña kunu'u na kutaa na sivi na ta'ii'iin ñuu nuu kākū na. ⁴ Cha'a' ña'a kùu yi ña kēe Kusé ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea, ta kēe ra kuà'an ra ñuu Belén ña kàndii kuenda ñu'u' Judea, vati ikan kākū ma ra rey David, ra kūu ñivi ma Kusé taji'na. ⁵ Tajan chā'an ndio ra chātaa ra sivi ra ma ñuu Belén chi'in Ndiya ñasi'i ra, ña cha ñu'u se'e. ⁶ Ta takan kūu yi ña ma ora juuni yanga ìyo vi ma ñuu Belén, chāa ndio ma kivi ña ni kākū se'an. ⁷ Ta ikan kākū ma ra se'e nunuan. Tajan kāva ndioan ja'ma ra, ta kànindian ra tichi kanuva nuu chàchi kiti, vati tūvi nī ni'an ve'e nuu kākū ra.

Ndra jàkuenda mvechala chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo

⁸ Yatin ma ñuu Belén, ìyo ma ndra pato ña ndōo ndra kāva ndra iin chanikuaa tichi ku'u chi'in mvechala jàna ndra ña kùmi ndra. ⁹ Ta nunuuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña iin jātachani yi nuu ka'iin ndra, ta chikonuu nduva yi ndra. Ta nduva'a kuii yū'vi ndra jà'a yi. ¹⁰ Takan kuu tajan te'en nāka'an yi chi'in ndra:

—jNa yū'vi ndo! Vati ma ña vāchi katitu'in nuu ndo iin ña va'a kùu yi kuenda ndo, ta kuenda ña na sii kuuni kua'a' ñivi ndia, ¹¹ ti vitin cha kākū iin ra ni jakakú kua'a' ñivi ñuu David. Ta rakan ti, Cristu ra chito'o yo kùu ra. ¹² Ta kuenda ña na koto ndo ti ña ndicha kùu ma ña kà'in, ni

nata'an ndo ra ña kàndii ra isukun ra ja'ma tichi iin kanuva ña kàndii tichi ve'e nuu chàkuiin kiti. —Takan kàti yi nuu ndra.

¹³ Takan kūu ta juuni ma ora ikan, kàtiun ña chàkoyo nduva'a kuii kua'aga ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndaa ma inga yi. Ta te'en kīcha'a na chita na ña jàka'nu na Ndioo:

¹⁴ ¡Na jaka'nu yo Ndioo ra iyo andivi!

¡Ta na koo vii tandi'i ñivi iyo ñuñivi i'ya chi'in ma ñamani ña chà'a ra nuu na ndia!
Takan chita tati ikan ña jàka'nu yi Ndioo.

¹⁵ Tajan kēe ndiko yi kuà'an yi tichi andivi, ta te'en kīcha'a ndio ma ndra pato chikatu'un ta'an ndra juuni nuu maa ndra:

—Na ko'o kunde'o ra ma ñuu Belén, nde'o nayi kūu iti' tikan ña kà'an yi te'en —kàti ndra.

¹⁶ Tajan juuni ma ora ikan, numi kuiini kēe ndra kàcha'an ndra. Ta ikan nāta'an ndra ma Ndiya, chí'in Kusé ta ma pa'a ña kàndii ra ma tichi ve'e nuu kixi kiti. ¹⁷ Yakan va ora nāta'an ndra ra ña kàndii ra takua kàtitu'un yi nuu ndra, tajan kīcha'a ndra kàtitu'un ndra nuu vi naja kua kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora kēta yi nuu ndra cha'a' ma pa'a se'e vi. ¹⁸ Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ndava kuà'an tati na ora chīni na ña kà'an ma ndra pato ña kùmi mvechala. ¹⁹ Ta ndisaa ma ña kà'an ndra ndākiva'a Ndiya yi tichi chinitunian. Yakan va endee ñù'uni ña ndisaa ma ña kà'an ndra nani kivi. ²⁰ Ta ma ndra pato endee jàka'nu ndra Ndioo kuà'an ndiko ndra nuu ka'iin mvechala jàna ndra, ti ya'a chisii ndra ña nāta'an ndra ma pa'a ikan takua kàtitu'un ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndra.

Chàjana'a vi raveli Jesuu tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

²¹ Takan kũu ta ora chĩnu ma pa'a una kivi ra, tajan chāndaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua kũu ma costumbre ma ñivi judíu. Yakan va ma pa'a se'e vi jākunani vi ra Jesuu, takua kātítu'un ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu Ndiya ma ora takā'an kuku'un se'an niku. ²² Ta ora chĩnu ma kivi takua kà'an ma tutu Ndioo ña tãa Moisés, ña ìyo yi ña kuation vi kuenda ña na nandoo vi, tajan kēe ndio vi kàcha'an vi iti' ñuu Jerusalén ña kuàjana'a vi ra nuu Ndioo ndakan.

²³ Takan jā'a vi ti, nuu tutu ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an yi: “Tandi'i ndrakuati se'e ndo ña kàku ma nunuu, ìyo yi ña kundaka ndo ra nuu ma Racha'nu Ndioo na ja'íí ra ra.” ²⁴ Tajan kī'vi ndio vi chāsoko vi uvi livi a uvi pichon, takua kà'an ma tutu Ndioo ña ìyo yi ña jà'a yo.

²⁵ Takan kũu ta ma tiempu ikan chīyo iin ra'ii chūnani Simeón ma ñuu Jerusalén. Ta rakan ti iin ra ya'a jàka'nu Ndioo kũu ra, ta chìnuni ra. Ta juuni ndātu ra ma tiempu ña ni jakakú Ndioo ma ñivi ñuu Israel. Yakan va ma Tati Íí Ndioo ìyo yi chí'in Simeón, ²⁶ vati cha kātítu'un yi nuu ra ña na kũvi ra tuva takā'an nde'e ji'na ra Cristu, ra ni tachi ma Racha'nu ña ni kichi. ²⁷ Takan kũu tajan chāa ma Simeón tichi veñu'u ka'nu ikan jā'a ma Tati Íí Ndioo. Ta ndē'e ra ma raveli Jesuu chí'in ma'á ra ta tatá ra ora sōkó vi ma kiti nuu Ndioo takua kàti ma tutu Ndioo. ²⁸ Ta ora ndē'e Simeón ma raveli, tajan kī'in ra ra sukun nda'a' ma ma'á ra ta chīso ra ra. Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra ña jàka'nu ra Ndioo:

29 Yo'o Racha'nu chito'i, vitin va cha kùu ku'vaun ña na kuvi va'a yu'u, ra kùu musun, ti cha jāchinun ma tu'un chā'un nui.

30 Vati cha ndè'i ma ra vāchi jakakú ndi.

31 Ta chi'in ra'ya, cha kīcha'un jàna'un nuu tandi'i ñivi ìyo ñuñivi, ña vāchi jakakú ra na.

32 Yakan va ra'ya kùu ra iin ra vāchi jandondichin nuu ñivi yüvi judíu takua kùu iin ñu'ú ña jàndondichin yi iti' chàkunuu yo.

Ta juuni ma yo kùu ndian judíu, ni kindoo yo iin ñuu ka'nu jà'a ra ndia.

Takan kàti ma Simeón cha'a' ma ravali.

33 Takan kùu ta ora chīni ma tatá Jesuu chi'in ma ma'á ra, ta endee kuà'an tati vi. 34 Ta ora chinu kā'an Simeón takan, tajan jā'íi ndio ra vi, ta te'en nāka'an ra chi'in Ndiya ma'á Jesuu:

—Yo'o Ndiya, ndicha va'a ti ma ravali se'un cha tāchi ra ña na ja'a ra iin tiñu ka'nu iti' nuu. Ta chi'in ma tiñu ni ja'a ra, kua'a' ñivi ni chinuni yi, ta ni kakú na. Ta inga na töve, ti ni xitakaa na ra, ta ni kanita'an na chi'in ra cha'a' ma ña tāchi Ndioo ña jàna'a ra. Yakan va ma ñivi ikan töve ni kakú na, 35 ta ma ña xe'e chànini na chi'in chinituni na vitin, ni koto tandi'i ñivi yi iti' nuu. Ta yo'o Ndiya, nduva'a kuii nda'vi ni kuuniun cha'a' ña ni ta'an ra se'un ja'a na. —Takan kàti Simeón chi'an.

36 Ta juuni ma ikan ndaa iin ña nàni Ana, ñivi ra chūnani Aser. Ta tatá ña kùu ra nàni Fanuel. Ta yakan ti, iin ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùan, ta ya'aga cha cha'nuan ndia. Ta juuni ya'a yokoan ora chīyo ma iian, ta ucha kuiyani

chīyoan chi'in ra. ³⁷ Ta vitin cha ya'a kumixiko kumi kuiya ña kīndoo nda'vian. Ta endee tūkuii jāña ña ña chàkunuan veñu'u ña kà'an ña chi'in Ndioo nduvi ta niñuu. Ta iyo ora ndita yu'an ña jàka'nuan Ndioo ndia. ³⁸ Takan kūu tajan ma Ana, cha jāyatian ña ma ora ikani, ta kīcha'a ña jàka'nuan Ndioo cha'a' ra, ta kātitu'an nuu ma ndian ñuu Jerusalén ti ni jakakú ra na.

Nuu kuànu'u ndiko na ñuu na ña nàni Nazaret

³⁹ Ta ora cha jāchinu vi jà'a vi ndisaa ña kà'an ma tutu Ndioo, tajan kuànu'u ndiko vi ñuu vi Nazaret ña kàndii ñu'u' Galilea. ⁴⁰ Ta ma ravali kuàkua'nu va'a ra, ta kuànindee va'a ra, ta kua koto va'a ra. Ta ya'a chīsii ra ña iyo ma ñamani Ndioo chi'in ra.

Ravali Jesuu ndaa ra tichi veñu'u ka'nu iyo ñuu Jerusalén

⁴¹ Takan kūu ta ma tatá Jesuu chi'in ma'á ra, ndisaa kuiya chà'an vi chàjaya'a vi viko pakua ma ñuu Jerusalén. ⁴² Ta ora chīnu Jesuu uchi uvi kuiya ra, ndisaa vi chā'an ndiko vi ma viko pakua ndakan, takua takani jà'a vi. ⁴³ Va ora yā'a ma kivi viko, tajan kēe ndiko vi kuànu'u vi ve'e vi, va nī cha'a vi kuenda ña kīndoo ma ravali Jesuu ma ñuu Jerusalén. ⁴⁴ Ta vikan chānini vi ña kuà'an ra chi'in inga ñivi vi iti' ve'e vi. Chākuu vi iin kivi ma ti iti' ta kīcha'a ndio vi nànduku vi ra tañu ma ñivi vi, ña kuà'an chi'in vi, ⁴⁵ va töve nī nata'an vi ra. Yakan va chikoni'i ndiko vi kuàanduku vi ra ma ñuu Jerusalén.

⁴⁶ Ta nda tichi uni kivi, tajan nāta'an vi ra ña nàndi ra tañu ma ndra matru jàna'a tu'un Ndioo tichi veñu'u ka'nu ikan, ña chīni ra ña

kà'an ndra, ta chikatu'un ra nuu ndra ndia. ⁴⁷ Ta ndisaa ma ndian chīni ña kà'an ra, ndava kuà'an anima na, ña ya'a ìyo chinituni ra chi'in ma ña kà'an ra. ⁴⁸ Ta ora ndē'e ma tatá ra chi'in ma'á ra ra, ndava kuà'an tati vi, ta te'en nāka'an ma ma'á ra chi'in ra:

—Yo'o se'yu, ¿ta naja jà'un te'en chi'in ndi? Ta yu'u chi'in tataun, ndanikuni kāchika ndi nànduku ndi ñun, ta ya'a nākanini ndi cha'un —kàtian.

⁴⁹ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in vi:

—¿Ta naja nànduku ndo yu'u? ¿A tüvi chito ndo ti ìyo yi ña koi ve'e Racha'nu Tatái? —kàti ra.

⁵⁰ Va töve nī kutunini vi ma ña kà'an ra chi'in vi. ⁵¹ Yakan va chikoni'i ndiko ra kuànu'u ra chi'in vi iti' ñuu Nazaret, ikan chīyo ra ña jā'a ra ndisaa ma tiñu tāchi vi nuu ra. Ta ma ma'á ra ndākiva'a ña ndisaa ña'a tichi anima ña.

⁵² Takan kūu ta Jesuu kuàkua'nu va'a ra chi'in kuñu ra ta chi'in chinituni ra. Ta chīsii ra ti ìyo ñamani Ndioo chi'in ra, ta juuni ìyo ñamani ma ñivi chi'in ra ndia.

3

*Xuva ra jākunduta, chàkunuu ra tichi ku'u
(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)*

¹ Kuiya cha'un kùu yi ña nda ora kīcha'a Rey Tiberio César chà'nda ra tiñu ñuu ka'nu Roma. Ta ma kuiya ikan ti Ponciu Pilatu, kūu ma ra kuvienü chà'nda tiñu ñu'u' Judea. Ta ma Herode kùu ma ra chà'nda tiñu ñu'u' Galilea. Ta ma yani ra Lipe chà'nda tiñu ñu'u' Iturea chi'in ñu'u' Traconite, ta ndaa ra nàni Lisinia chà'nda ra tiñu ñu'u' Abilinia ma tiempu ikan ndia. ² Ta Anás

chi'in Caifás, kùu ndra ma ndra sutu chà'nda tiñu. Takan kùu ta ma tiempu ikan, Ndioo nāka'an ra tichi ku'u chi'in Xuva, ra se'e Zacaría. ³Takan kùu Xuva, yā'a ra te'en tikan kàndii yu'u yuta Jordán. Ta ikan kàtitu'un ra nuu ma ñivi na kunduta na ta chikoni'i ndiko na chi'in Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati na. ⁴Tandi'i ña'a' kùu yi indukuni takua taa ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra chūnani Isaía. Ta yakan, ti te'en kà'an yi:

Iin tati kànachaa yi tichi ku'u ta te'en kà'an yi:
 “Na jandova'a ndo iti' ni kichi ma Racha'nu,
 ta na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra.

⁵Ta tandi'i nuu ìyo ndu'va, na ndutu yi,
 ta tandi'i nuu ìyo yuku na kekoyo yi,
 ikan na ndondaa nuu ìyo xa'va,
 vati tandi'i ma iti' yakua ni ndondoo yi.

Ta ni ndondaa ma iti' tüvi ndaa ndia.

⁶Vati tandi'i ñivi ìyo ñuñivi ni nde'e na naja kua
 ni ja'a Ndioo
 ña ni jakakú ra na nuu tundo'o”, kàti yi.

⁷Takan kùu ta ora chākoyo ndio ma ñivi nuu
 ma Xuva ña, na jakunduta ra na, tajan te'en
 nāka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ndian jànda'viña'a takua jà'a ma koo
 ora kùuni ri ndava ri yo, ¿yo kà'an chi'in ndo
 ña ni kakú ndo nuu ma tundo'o ka'nu ña ni
 nde'e ndo iti' nuu?, kùuni ndo. ⁸Va na yüvi
 takan kùu yi. Kua'an ndo, ta kuàjana'a ndo ndo
 nuu ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda ti ndyo'o
 cha chikoni'i ndiko ndo chi'in Ndioo, va koto
 nātu'un ndo juuni chi'in maa ndo ña ni kakú ndo
 cha'a' ña kùu ndo ndian kùu ñivi ma racha'nu
 Abraham ni, ;ti yüvi yakani kùu yi! Vati ndicha

ña kà'in chi'in ndo, ti Ndioo kùu jandaku ra yuu kàndoyo ikan, ña na kuu yi ndian kùu ñivi ma racha'nu Abraham. ⁹ Yakan va indukuni kùu yi takua kùu ma yutun tata ña töve chà'a chiti va'a, vati cha ìyo tu'va iin hacha ña ni ta'nda run, ta ka'mio run. Takan ni ja'a Ndioo chi'in ma ñivi ña tüvi jà'a ña va'a. —Takan kàti Xuva.

¹⁰ Takan kùu tajan te'en chīkatu'un ndio ma ñivi nuu ma Xuva:

—¿Ta nayi ìyo yi ña ja'a ndi tuva takan? —kàti na chi'in ra.

¹¹ Ta te'en nāka'an ma Xuva chi'in na:

—Taku ndian ìyo uvi chàku'un ja'ma, na jaya'a na iin chàku'un yi nuu ndian tüvi ìyo ni'iin yi nuu. Ta taku ndian ìyo ña chàchi, na nata'vi na yi chi'in ndian tüvi ìyo ña kachi.

¹² Takan kùu tajan jāyatin ndio iin ma ndra nāka'an xu'un' kuenda ma kuvienu ñuu ka'nu Roma, ña ni jakunduta Xuva ndra. Tajan ndrakan te'en chīkatu'un ndra nuu ma Xuva:

—Yo'o Matru, ¿ta ndyu'u, nayi ìyo yi ña ja'a ndi kuenda ña na jana'a yi ña cha kēsiin ndi ma iti' kini? —kàti ndra.

¹³ Tajan te'en nāka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nāka'an ndo tiá xu'un' ña kua ìyo yi ña naka'an ndo.

¹⁴ Takan kùu tajan te'en chīkatu'un iin ndra jandaru ka'iin ikan nuu Xuva ndia:

—Ta ndyu'u, ¿nayi ìyo yi ña ja'a ndi ndia? —kàti ndra.

Ta te'en nāka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nāmaa ndo ni'iin nakuyi nuu ni'iin ñivi, ta na jāyu'vi ndo na chi'in ma ña tisokuati ndo

na cha'a' iin nakuyi ña tüvi nī ja'a na. Ta na sii kuuni ndo chi'in ma xu'un' ña kiyavini ndo.

¹⁵ Takan kūu ta tava ma ñivi ndātu na nde'onda ora ni kichaa ma ra kuu Cristu, yakan va chànini na ti Xuva kuu ma ra Cristu, kùuni na.

¹⁶ Va Xuva te'en nāka'an ra chi'in tandi'i ma ñivi ka'iin ma ikan:

—Taku yu'u ndicha va'a ña jākundutai ndo chi'in takuini, va ni kichaa inga ra ña ni jakunduta ndo chi'in Tati Í Ndioo, ta chi'in ñu'ú. Ta rakan iyoga ndatu ra kua yu'u, ña ni korrea ndikun ndichan ra tüvi iyo yi ña ndachi yi. ¹⁷ Ta ni ja'a ra chi'in ma ñivi takua jà'a ndian ndāti nduti. Vati ñivi va'a kuu na takua kuu ma chiti nduti, ta ma ndian töve chìnuni kuu na takua kuu ma soo vu. Ta ra'ya ni tavani'i siin ra ma ndian töve chìnuni ta ni ti'i ra na andaya' nuu tiin ñu'ú ña tüvi nda'va, va ma ñivi va'a ni taan va'a ra na. —Takan kàti Xuva chi'in na.

¹⁸ Yakan va chi'in tu'un i'ya, ta chi'in inga tuku tu'un jàna'a Xuva ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi. ¹⁹ Takan kūu ta tiá iti' nuu nāka'an Xuva chi'in ra kuu rey Herode ña na vā'a jà'a ra ña ndāki'in ra ña nàni Herodías ña kuu ñasi'i ma ra yani ra Lipe, kàti ra. Yakan va tandi'i yakan, ta ndisaa ma ña kini jā'a ra kātitu'un ra yi nuu ra. ²⁰ Takan kūu ta Herode vā'a kùuni ra ora nāka'an ra takan chi'in ra, yakan va kà'an ra chi'in ndra jandaru, na tiin ndra ma Xuva ta ti'i ndra ra vekaa, ta kī'vi ra.

Nuu kùnduta Jesuu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Va juuni yanga takā'an kī'vi ma Xuva vekaa, ta jākunduta ra tandi'i ma ñivi, juuni jākunduta

ra Jesuu ndia. Ta ora kà'an ra chi'in Ndioo, ta iin nūnani ma andivi. ²² Tajan kōyo ma Tati Í Ndioo chata Jesuu, ña kàa yi takua kàa iin livi, tajan chíni Jesuu iin tati ma Racha'nu Ndioo ña te'en kà'an yi chi'in ra nda iti' andivi:

—Yo'o kùu ma ra ya'a kùunì nde'i, ti ra se'e mai kùun. Ta ya'a sii kùunì cha'a' yi.

Sivi ndian kūu ñivi Jesuu tatiempu

(Mt. 1:1-17)

²³ Jesuu, ra kàti ma ñivi ña kùu se'e Kusé iyo ra iin oko uchi kuiya ra ora kīcha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo. Ta Kusé ti, se'e ra nàni Elí kùu ra. ²⁴ Ta Elí kùu ra se'e ra nàni Matat. Ta Matat kùu ra se'e ra nàni Leví. Ta Leví kùu ra se'e ra nàni Melquí. Ta Melquí kùu ra se'e ra nàni Jana. Ta Jana kùu ra se'e ra nàni Kusé. ²⁵ Ta Kusé kùu ra se'e ra nàni Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e ra nàni Amós. Ta Amós kùu ra se'e ra nàni Nahúm. Ta Nahúm kùu ra se'e ra nàni Esli. Ta Esli, kùu ra se'e ra nàni Nagai. ²⁶ Ta Nagai, kùu ra se'e ra nàni Maat. Ta Maat kùu ra se'e ra nàni Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e ra nàni Semei. Ta Semei, kùu ra se'e ra nàni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra nàni Judá. ²⁷ Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Joana. Ta Joana, kùu ra se'e ra nàni Resa. Ta Resa, kùu ra se'e ra nàni Zorobabel. Ta Zorobabel, kùu ra se'e ra nàni Salatiel. Ta Salatiel, kùu ra se'e ra nàni Neri. ²⁸ Ta Neri, kùu ra se'e ra nàni Melquí. Ta Melquí, kùu ra se'e ra nàni Adi. Ta Adi, kùu ra se'e ra nàni Cosam. Ta Cosam, kùu ra se'e ra nàni Elmodam. Ta Elmodam, kùu ra se'e ra nàni Er. ²⁹ Ta Er, kùu ra se'e ra nàni Josué. Ta Josué, kùu ra se'e ra nàni Eliezer. Ta Eliezer, kùu ra se'e ra nàni Jorim. Ta Jorim, kùu ra se'e ra nàni Matat.

³⁰ Ta Matat, kùu ra se'e ra nàni Leví. Ta Leví, kùu ra se'e ra nàni Simeón. Ta Simeón, kùu ra se'e ra nàni Judá. Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra nàni Jonán. Ta Jonán, kùu ra se'e ra nàni Eliaquim. ³¹ Ta Eliaquim, kùu ra se'e ra nàni Melea. Ta Melea, kùu ra se'e ra nàni Mainán. Ta Mainán, kùu ra se'e ra nàni Matata. Ta Matata kùu ra se'e ra nàni Natán. ³² Ta Natán, kùu ra se'e ra nàni David. Ta David, kùu ra se'e ra nàni Isaí. Ta Isaí, kùu ra se'e ra nàni Obed. Ta Obed, kùu ra se'e ra nàni Booz. Ta Booz, kùu ra se'e ra nàni Sélah. Ta Sélah kùu ra se'e ra nàni Naasón. ³³ Ta Naasón, kùu ra se'e ra nàni Aminadab. Ta Aminadab, kùu ra se'e ra nàni Aram. Ta Aram, kùu ra se'e ra nàni Esrom. Ta Esrom, kùu ra se'e ra nàni Fares. Ta Fares, kùu ra se'e ra nàni Judá. ³⁴ Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Jacob. Ta Jacob, kùu ra se'e ra nàni Isaac. Ta Isaac, kùu ra se'e ra nàni Abraham. Ta Abraham, kùu ra se'e ra nàni Taré. Ta Taré, kùu ra se'e ra nàni Nacor. ³⁵ Ta Nacor, kùu ra se'e ra nàni Serug. Ta Serug, kùu ra se'e ra nàni Ragau. Ta Ragau, kùu ra se'e ra nàni Peleg. Ta Peleg, kùu ra se'e ra nàni Heber. Ta Heber, kùu ra se'e ra nàni Sala. ³⁶ Ta Sala, kùu ra se'e ra nàni Cainán. Ta Cainán, kùu ra se'e ra nàni Arfaxad. Ta Arfaxad, kùu ra se'e ra nàni Sem. Ta Sem, kùu ra se'e ra nàni Noé. Ta Noé, kùu ra se'e ra nàni Lamec. ³⁷ Ta Lamec, kùu ra se'e ra nàni Matusalén. Ta Matusalén, kùu ra se'e ra nàni Enoc. Ta Enoc, kùu ra se'e ra nàni Jared. Ta Jared kùu ra se'e ra nàni Mahalaleel. Ta Mahalaleel kùu ra se'e ra nàni Cainán. ³⁸ Ta Cainán kùu ra se'e ra nàni Enós. Ta Enós, kùu ra se'e ra nàni Set. Ta Set, kùu ra se'e ra nàni Adán. Ta Adán kùu ra, ra se'e

Racha'nu Ndioo.

4

Kì'in kui'na ku'va Jesuu
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Ta takua ya'a ìyo ma Tati Í Ndioo chi'in Jesuu, ma ora cha yā'a kùnduta ra, tajan chīkoni'i ndiko ra ma yu'u yuta Jordán, ta ma Tati Í Ndioo chāka ndio yi ra na ku'un ra chi'in ra iti' tichi ku'u. ² Ta ma tichi ku'u ikan chīyo ra uvi xiko kivi. Ta ikan kī'in ma kui'na ku'va ra nde'o tu koyo ra tichi kuati. Takan kūu tajan ndisaa ma tiempu ña chīyo ra tichi ku'u, endee tüvi nī chachi ra, yakan va chāa ndio iin kivi ña chāñu soko ra. ³ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chi'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, na jandakuun ma yuu kàndii chiña paan —kàti ma kui'na.

⁴ Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma kui'na:

—“Yüvi uvaa paani chiniñu'u kachi ma ñivi, ti juuni tu'un yu'u Ndioo ndia”, takan kàti ma tutu Ndioo —kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

⁵ Takan kūu tajan chāka ndio ma kui'na ma Jesuu ña na ku'un ra chi'in ra nda siki iin yuku ña nduva'a kuii sukun. Ta nunuuni jāna'a ma kui'na tandi'i ñuu ñuñivi nuu chà'ndán' tiñu nuu ra. ⁶ Tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chi'in ra:

—Tandi'i ma ñuu ñuñivi ña ndè'un ninuu ndakan, mai kùu ma ra chà'nda tiñu ikan, ti mai nī'i yi. Va tuva kùuni, kùu ku'vai yi nuu nda ndian kùuni mai. ⁷ Yakan va tuva kunandi chitiun nui, ta jaka'nun yu'u, ta tandi'i ña ndè'un

ninuu ndakan, ni ku'vai yi nuun. —Takan kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

⁸ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma kui'na:

—Na kundachiyoun xijn, yo'o kui'na kini, ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Uvanuu Racha'nu Ndioo iyo yi ña jaka'nu yo, ta uvanuu Rakan iyo yi ña ja'a yo tiñu nuu.” —Takan kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

⁹ Takan kūu tajan kēe ndio ma kui'na kuà'án' chi'in Jesuu iti' ñuu Jerusalén. Ta ikan ndāa ma kui'na chi'in Jesuu nda nuu sukun xini veñu'u ka'nu ndaa ikan. Ta te'en nāka'an ndioán' chi'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, nda nde've na keun, ta koyoun nda ninuu ndakan,
¹⁰ ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ndioo ni tachi ra kua'a' tati jà'a tiñu nuu ra ña
na jakuenda yi ñun,

¹¹ vati ni kani'i yi ñun chi'in nda'a' yi,
koto kati'un yuu.

—Takan kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

¹² Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma kui'na:

—Ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an yi ndia: “Na kī'un ku'va ma Racha'nu Ndioo yo.” —Takan kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

¹³ Takan kūu tajan jāchika ndio ma kui'na ñá' nuu Jesuu kua'a' tiempu, ti tüvi nī kuu nani'án' inga tuku naja kua kà'án' ku'va Jesuu.

*Jesuu, kīcha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo ñu'u'
Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)*

14 Tajan chikoni'i ndiko Jesuu kuà'an ra iti ñu'u' Galilea chi'in kua'a' ndatu ma Tati Íí Ndioo. Ta chitakuati tu'un cha'a' ra ninii ñuu kàndii ikan. 15 Ta ikan kicha'a jàna'a Jesuu tu'un Ndioo nuu ñivi tichi ndisaa veñu'u kuati ña iyo ta'ii'iin ñuu ikan. Yakan va tandi'i ma ñivi ikan jàka'nu na Jesuu, ora jàna'a ra tu'un Ndioo.

*Jesuu, chà ra ñuu Nazaret
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)*

16 Ta ikan jan chāa ndio Jesuu ma ñuu Nazaret nuu chā'nu ra ora kūu ra ravalí. Tajan kī'vi ndio ra ma tichi veñu'u ndian judú iin kivi nindeo ma takua takani jà'a ra. Ta chūndaa ndio ra ña ni jākua'a ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi ikan. 17 Ta ndiakan chā'a na ma tutu Ndioo tāa racha'nu Isaía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chíyo tatiempu nuu ra. Ta ora nūna ra yi, ta ikan nāta'an ra iin nuu kà'an yi te'en, ta jākua'a ra yi nuu na:

18 Taku yu'u, ti iyo ma Tati Íí Ndioo chi'in,
vati cha jā'íí yi yu'u,
ña na katitu'in tu'un va'a Ndioo nuu ñivi nda'vi.
Ta juuni tāchi yi yu'u ña na janda'i ma ndian ya'a
nda'vi kuuni anima.
Ta na katitu'in naja kua kùu kakú ma ndian indii
tichi vekaa jà'a kuati,
ta nda ma ndian kuaá ni janda'i na, ta kùu
nande'e ndiko na.
Ta ni ja'i kuenda ndian ndè'e tundo'o ña na kakú
na.

19 Ta juuni chà'i kuenda nuu ñivi ña ni keta ma
kivi va'a tiá iti' nuu kuenda yo jà'a ma
Racha'nu.

²⁰ Takan kūu tajan chāsi ndio Jesuu ma tutu, ta chā'a ndio ra yi nuu ma ra jàkuenda veñu'u, tajan chūnandi ndio ra. Ta tandi'i ma ñivi ka'in ikan, endee tüvi nī jaña na ña ndè'e na ra.

²¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Juuni ma kivi i'ya kētai ña jàchinui ma tiñu kà'an ma tu'un Ndioo i'ya nuu ndo.

²² Takan kūu ta ndisaa na ndava kuà'an anima na ora chīni na ña ya'aga vii ma tu'un kā'an Jesuu. Tajan te'en kīcha'a na chīkatu'un na chi'in juuni maa na:

—¿A yüvi ra'ya kùu ra se'e Kusé? —kàti na.

²³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Taku ndyo'o ti te'en chānini ndo takua kà'an iin tu'un i'ya: “Yo'o ra kùu ndotor, na janda'un ñun chi'in juuni maun.” Takua jānda'un ma ñivi ñuu Capernaum niku, yakan va iyo yi ña janda'un ma ñivi ñuu maun vitin. Takan kùuni ndo ka'an ndo —kàti Jesuu.

²⁴ Takan kūu ta Jesuu ti te'en nāka'an tuku ra chi'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti nī'iin ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo töve kùuni ñivi ñuu maa ra nde'e na ra. ²⁵ Yakan va ndicha va'i ña kà'in, ti nduva'a kuii chīyo kua'a' ñivi ña'a kīndoo nda'vi ñuu Israel ma tiempu chīyo ma ra kā'an tu'un yu'u Ndioo ña nāni Elía. Ta juuni ma tiempu ikan, uni kuiya java kùu yi ña tüvi nī kuun ma savi, ta chīyo kua'a' tama' tandi'i ma ñu'u' ñuñivi ndia. ²⁶ Va Elía, töve nī kichi ra kuenda ña tīndee ra ñivi ña'a nda'vi iyo ñuu Israel, ti kichi ra ña kuenda ña tīndee ra iini ña'a nda'vi ña kīchi iti' ñuu Sarepta, ña kāndii yatin

ñuu Sidón. ²⁷ Takan kūu ta ma tiempu chīyo ma ra kā'an tu'un yu'u Ndioo ña nàni Eliseu. Tiempu ikan, nduva'a kuii chīyo ndian ndiso kue'e ta'yu ma ñuu Israel, va nī'iin ma ndian ndiso kue'e ikan tūvi nī nda'a. Uvanuu ra nàni Naamán ña kīchi iti' ñu'u' Siria, jānda'a Eliseu. —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

²⁸ Takan kūu ta ora chīni ma ndian ka'iin veñu'u ña kā'an ra takan nduva'a kuii kūxaan na chi'in ra. ²⁹ Tajan ndēta ndio na, ta jākunu na Jesuu, ma ñuu ikan, ta chāndaka na ra iin tichi ku'u nuu iyo iin xa'va ña nduva'a kuii sukun yu'u ñuu ikan, ti tichi xa'va ikan, ni jake'ne na ra.

³⁰ Va Jesuu kākú ra tañu na, ta kuà'an ra.

(Mr. 1:21-28)

³¹ Takan kūu ta kēe ndio Jesuu kuà'an ra iti' ñuu Capernaum, ña kàndii ñu'u' Galilea. Yakan va nani kivi nìndee na kùu yi, ña kēe ra kuà'an ra kuàjana'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ndian judíu ikan. ³² Takan kūu ta ma ñivi ikan ndava kuà'an tati na ña ndè'e na naja kua jàna'a ra, vati kà'an ra yi chi'in tandi'i ndatu ra.

³³ Takan kūu ta ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ndiso tati xaan. Ta rakan ti te'en nāka'an ni'i ra ña kànachaa ra:

³⁴ —Yo'o Jesuu ra ñuu Nazaret, na jañaun ña ya'a ndikun ndi, ti ndyu'u cha chito ndi ña vāchiun vāchi jandi'un nuu ndi. Ta juuni chito ndi, ti yo'o kùu iin ra ya'a íí ña tāchi Ndioo jà'a tiñu nuu ra.

³⁵ Takan kūu tajan te'en nāka'an xaan Jesuu nuu ma tati xaan ikan:

—¡Taxiin koo yu'un, ta na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.

Tajan jānduva ma tati xaan ikan ra, nuu ndè'e ndisaa ñivi. Tajan kēe ndio yi ma tichi kuñu ra, va tüva nani ja'a yi chi'in ra. ³⁶ Takan kūu ta ndisaa na ya'aga yù'vi na, ta te'en kīcha'a na nātu'un ta'an na:

—¿A ya'aga iyo ndatu ra chi'in ma tu'un kà'an ra, ña ndava nda tati kui'na jà'a yi ña kà'an ra, ta kèe yi tichi kuñu ndian ku'vi jà'a ra? —kàti na.

³⁷ Takan kūu ta ninii ñu'u' ikan chītakuati tu'un Jesuu chi'in ma ña jà'a ra.

Jesuu jànda'a ra ñaka'nu Simón Petu'
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Takan kūu tajan kēe Jesuu ma tichi veñu'u ñivi judíu, ta kuá'an ra ve'e Simón Petu'. Ta ma ñaka'nu Simón Petu', ti ku'vian kàndian jà'a ka'ni ora chāa Jesuu. Tajan jānini ndio ma ñivi ikan Jesuu, na tindee ra ña chi'in ma kue'e ndò'an. ³⁹ Takan kūu tajan chāa ndio Jesuu ma nuu kàndian, ta chūndandee ra nuan. Tajan kēe ndio ma ka'ni ña, ta ndā'a ña. Ta juuni ma ora ikan ndēta ña ta kīcha'a ña jà'a ña ma ña kachi ndra.

Jesuu, jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Ora cha chīso nikandii, ma ora ikan tandi'i ma ndian iyo ndian ku'vi nuu, jà'a nda kue'e nikuuni, chāndaka na na nuu Jesuu. Ta ikan jūndii ra nda'a' ra xini ta'ii'iin na, ta ndā'a na jā'a ra. ⁴¹ Takan kūu ta tava yà'a kua'a' na, yakan va iyo ma ndian ndiso tati xaan ña te'en kà'an yi ora kèe yi:

—¡Yo'o kùu ra Se'e Ndioo! —kàti yi.

Va Jesuu endee töve chà'a ra kà'an yi, ti ora kà'an yi takan nundaa kuxaan ra nuu yi, vati cha chīto yi ti ra Cristu kùu ra.

Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu

(Mr. 1:35-39)

⁴² Takan kùu ta ora tuvi inga kivi, tajan kēe Jesuu ma ñuu ikan, ta kuà'an ra iin nuu taxiin nuu tüvi ñivi. Va vaji takan já'a ra ninii nāta'an ma ñivi ra, tajan chāa ndio na ma nuu ndaa ra. Ta kīcha'a na kà'an na chi'in ra na kù'un ra.

⁴³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kùuga kindoi chi'in ndo nde've, ti juuni ìyo yi ña ku'in kukatitu'in nuu ñivi inga ñuu, ikan na koto na naja kuu yi nuu chà'nda Ndioo tiñu. Vati tiñu ikan tāchi Tatái yu'u.

⁴⁴ Takan kùu ta takan kuà'an Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nuu ñivi nani veñu'u ndian judíu ìyo ñu'u' ñuu Judea.

5

Tìn kua'a' ndra tiaka' chi'in ndatu Jesuu

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ Takan kùu ta kēta iin kivi ña ndaa Jesuu ma yu'u lakuna nàni Genesaret, nuu kùuni ma ñivi taso'o na ma tu'un Ndioo ña jàna'a Jesuu. Ta chākoyo kua'a' ñivi ña ndava tituta'an na ma nuu ndaa ra. ² Takan kùu tajan ndē'e Jesuu uvi ta'an varku ña ndaa ndrūn yu'u lakuna. Ta ninduvi ta'an ndrūn töva ñivi tichi ndrūn, ti ma ndra xuña'a run ka'iin ndra yu'u ma lakuna nākata ndra ma yu'va tiaka' ka'nu ndra. ³ Tajan ndāa

ndio Jesuu tichi varku xuña'a ma ra nàni Simón, ta nāka'an ra chi'in ra ña na jaku'un ra run tiá iti' tichi lakuna. Ta nda ndakan chūnandi ndio ra jàna'a ra nuu ma ñivi ka'ìn yu'u lakuna. ⁴ Tajan ora chīnu jàna'a ra nuu ma ñivi, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in Simón:

—Na kundaka ndo ma varku i'ya ku'un ndo kukiin ndo nuu kunu ma lakuna, ta kani ndo yu'va tiaka' ka'nu tichi ra' —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵ Tajan te'en nāka'an Simón chi'in ra:

—Yo'o Matru, niñuu kuii chākunuu ndi kiin ndi, va tūkuui nani nī'i ndi. Va tava maun kà'an ña na ku'un ndi, yakan va ni kukani ndi yi tuva takan —kàti Simón.

⁶ Takan kūu tajan kēe ndio ndra kuàkiin ndra, ta nduva'a kuii kua'a' ma tiaka' nī'i ndra ña nda ma yu'va tiaka' ndra kīcha'a yi nakaa yi ma ora kīcha'a ndra tàvani'i ndio ndra yi. ⁷ Tajan kāna nda'a' ndio ndra nuu ma ndra meru ndra, ndra kindoo chi'in inga varku, ña na ku'un ndra tīndee ndra ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in run. Ta ora chāa ndio ndra, ta tàvani'i ndio ndra ma yu'va tiaka' ikan chi'in kua'a' tiaka' ña ndava ni sa'vi ndrūn, ti ya'a kua'a' ndrī nī'i ndra. ⁸ Yakan va ora ndē'e Simón Petu' ña jā'a Jesuu chi'in ma ndatu ra, tajan chūnandi chiti ra nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¡Kundachiyo xiin yo'o Racha'nu, vati yu'u kùì iin ra jà'a kuati! —kàti ra.

⁹ Takan kā'an Simón, ti ya'aga yū'vi ra chi'in ma ndra meru ra, vati kua'a' tiaka' tiin ndra ma ora tāchi Jesuu ndra. ¹⁰ Ta nda ma Jandiau, ta Xuva, ndra se'e Zebedeu, ña kùu meru ma

Simón, juuni yū'vi ndra ndia. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in Simón:

—iNa yū'viun! Vati nda vitin, ta iti' nuu, ni jandakui ñun, ña na nani'un ñivi kuenda Ndioo, takua jā'un chi'in ma tiaka'. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹¹ Takan kūu ta ora jātu'va ndra varku ndra yu'u ma lakuna, tajan ndākiva'a ndra ndatiñu ndra tichi ndrun, ta tāndikun ndio ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

*Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)*

¹² Iin kivi yā'a Jesuu iin ñuu, ta ikan chāa iin raku'vi jà'a kue'e ta'yu nuu ndaa ra. Ta rakan ti ora ndē'e ra Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra ña chīkan ra ñamani nuu ra ña na janda'a ra ra:

—iYo'o Racha'nu, chītoi ña iyo ndatun ta kùu janda'un yu'u tuva kùuniun! —Takan kàti ma raku'vi chi'in Jesuu.

¹³ Tajan jūndii ndio Jesuu nda'a' ra xini ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Juu, ndicha ña kùuni janda'i ñun —kàti Jesuu.

Tajan juuni ma ora ikan, ndā'a ma ra ndo'o kue'e ta'yu. ¹⁴ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu ña chūndayu'u ra ra:

—Na kàtitu'un nuu ni'iin na naja kua jā'un ña ndā'un. Ji'na kuii nuu sutu ña iyo ma veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, iyo yi ña jana'un ñun, ikan na koto ra ti cha ndā'un. Tajan na sokóun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti takan kàti ma tutu

Ndioo ña tãa Moisés ña ìyo yi ña ja'a yo, ikan na koto ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

¹⁵ Yakan va tandi'i ña jà'a Jesuu, vi'a chītakuati yi tandi'i ñuu, ta vi'a kua'a' ma ñivi kūti'vi nuu ndaa ra, ti ìyo ndian kùuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na, ta ìyo ndian chàta'ani taso'o na ma ña jàna'a ra ndia. ¹⁶ Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra iin tichi ku'u nuu tūvi ñivi, ña kuàka'an ra chi'in Ndioo.

Jesuu jànda'a ra iin ra kuyutun

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ Kēta iin kivi ña ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi. Ta juuni ma ora ikan chàkuiin kua'a' ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ma ikan. Ta tandi'i ndrakan kīchi ndra iti' ñuu Jerusalén chi'in ñuu kàndii ñu'u' Judea chi'in ñu'u' Galilea ndia. Takan kūu ta ìyo ndatu Ndioo chi'in Jesuu, vati chi'in ndatu ikan jànda'a ra ma ndian ku'vi. ¹⁸ Ta chanuu ña ndaa ra ikan, tajan chāa uvi uni ta'an ndra ña ndiso ndra, ra kūyutun chi'in ti'va. Ta ndrakan ti kùuni ndra ki'vi ndra chi'in ra ma tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, kuenda ña kanindii ndra ra nuu ra. ¹⁹ Va nī kuu yi, ti ya'aga kua'a' ñivi ka'iin ma yuve'e, yakan va ndāa ndra nduku iti' chata ma ve'e, ta tāchiyo ndra ita'vi ma teja ña ka'iin chata yi, ta chi'in ti'va ra jānuu ndio ndra ra tañu ñivi, tajan chāa ra nuu ndaa Jesuu. ²⁰ Takan kūu ta ora ndē'e Jesuu ña ndicha kuii ña chìnuni ndra ma ña jà'a ra, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun:

—Yo'o se'yu, vitin va cha jānai kuatium.
—Takan kàti Jesuu chi'in ra.

21 Takan kūu ta ora kā'an Jesuu takan, tajan te'en kīcha'a ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo chànini ndra: “¿Nda ra kùu ra'ya ña kà'an ti'ini ra chata Ndioo? ¿A tūvi ch̀to ra ña uvanuu Ndioo ìyo, ta rakan kùu ma ra kùu janaa kuatio?” Takan chànini ndra.

22 Tajan numini nākuni Jesuu ma ña chànini ndra, ta te'en kīcha'a ndio ra ch̀katu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja chànini ndo takan? 23 ¿Nda va kùu ma ña ndetiñu tiaga ña ka'an yo chi'in ma ñivi?, kùuni ndo. ¿A tiaga ndetiñu kà'an yo ña: “Cha jānai kuatiun”, kua ña kà'an yo: “Ndetā, ta kakaun ku'un”?, kùuni ndo. 24 Tatu töve ch̀nuni ndo ma ña kà'in, vitin ni jana'i nuu ndo ti ndicha ña ra Se'e ñivi tàchi Ndioo kùì, vati juuni ìyo ndatui ña jànai kuati ñivi ìyo ñu'u' ñuñivi i'ya ndia —kàti Jesuu.

Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra kūyutun:

—¡Chi'in yo'o kà'in ña na ndetaun, ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un! —kàti Jesuu.

25 Takan kūu tajan juuni ma ora ikani, ndē'e ma ñivi ña ndēta ma ra kūyutun, ta nātivi ra ti'va ra, ta endee jàka'nu ndio ra Ndioo kuà'an ra ve'e ra. 26 Ta ora ndē'e na ña takan kūu, tajan tandi'i ndio na ndava kuà'an anima na, ta te'en kīcha'a ndio na jàka'nu ndio na Ndioo ña yā'a yū'vi na chi'in ma tu'un i'ya:

—Kivi i'ya, va nduva'a kuui vii ña ndē'o —kàti na.

*Jesuu kàna ra ra nàni Leví
(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)*

²⁷ Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra, ta ikan ndē'e ra iin ra nàni Leví ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' kuenda Roma. Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—ǀNa'a, na ko'o chi'in! —kàti Jesuu.

²⁸ Ta juuni ma ora ikani, ndākoo ma Leví ndisaa tiñu jà'a ra, ta tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. ²⁹ Takan kūu ta ora yā'a yatin kivi, tajan jā'a Leví iin viko ka'nu ma nuu iyo ve'e ra kuenda Jesuu. Ta tañu ndian nàndi mesa chi'in Leví ta Jesuu, ka'lin kua'a' ma ndra nàka'an xu'un' ña ndākata'an chi'in Leví. ³⁰ Va ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru, ndra jàkua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kà'an ti'ini ndra chata ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu:

—ǂTa naja chàchi ndo ta ch̀i' ndo chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta chi'in ndian iyo kuati? —Takan kàti ndra chata ndra jàkua'a chi'in Jesuu.

³¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma ndian iyo va'a, tüvi ch̀iniñu'u na ma ndra ndotor, ti ndian ku'vini kuu ma ndian ch̀iniñu'u yi. ³² Ta yu'u ti tüvi vacḥi kuenda ma ndian tüvi ch̀iniñu'u yu'u, vati vacḥi kuenda ma ndian iyo kuati, ikan na ndakoo na kuati na, ta ch̀ikoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ndiakan kuu ma ndian ch̀iniñu'u yu'u —kàti Jesuu.

Ch̀ikatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndita yu'u ma ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Tajan te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—ǂTa naja ma ndra chàkunuu chata Xuva ra jàkunduta, ta chi'in ndra chàkunuu chata

ndra fariseu, nduva'a jàndita yu'u ndra kuenda Ndioo ma ora kà'an ndra chi'in Ndioo? Va ma ndra jàkua'a chi'un, ¿ta naja endee chàchi ndra, ta chì'i ndra, ta töve jàndita ndra yu'u ndra? —Takan kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁴ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A kùu jandita ndo yu'u ma ndian ka'iin nuu ìyo viko tànda'a ora juuni ndaaga ma ra tànda'a chi'in na?, kùuni ndo. Na kùu yi. ³⁵ Va ni chaa iin kivi ña ni tava ni'i na ma ra tànda'a, ta ora ni keta ma kivi ikan, tajan kùu jandita ndio na yu'u na. —Takan kàti Jesuu nuu ndra.

³⁶ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ndra:

—Na kùu ka'nda yo ita'vi ma ja'ma chaa, ta nataa yo yi chi'in ja'ma cha'nu, ti tu jà'a yo takan, tajan ni jativio ma ja'ma chaa. Ta yüvi yakani kùu yi, ti ma pedazu ma ja'ma chaa na tüvi va'a kìndoo yi chi'in ma ja'ma cha'nu ndia. ³⁷ Ta juuni na kùu taan yo vinu chaa tichi tia'a ñii cha'nu, ti ma vinu chaa, ni jaka'ndi ra ma tia'a ñii cha'nu, ta ma takuui vinu chaa tìvi ra' chi'in ma tia'a ñii cha'nu ndia. ³⁸ Yakan va ìyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ta ninduvi yi kùu kumi yi yi. ³⁹ Ta nī'iin ma ndian chì'i ma vinu cha'nu, na kùuni na jaña na ña chì'i na ra', ta ko'o na ma vinu chaa, vati kà'an na ña va'aga chì'i ma vinu cha'nu. —Takan kàti Jesuu.

6

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu kìndaa ndra trigu ma kivi nindeo
(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ Takan kũu ta iin kivi nindeo, chàkunuu Jesuu iin nuu kàa kua'a' trigu. Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, kīcha'a ndra kīndaa ndra trigu, ta kũnda'a ndra vu, ta chàchi ndra ma chiti vu. ² Tajan te'en kīcha'a chikatu'un ma ndra fariseu nuu ndra:

—¿Ta naja jà'a ndo iin ña tüvi ìyo yi ña ja'a ndo ma kivi nindeo? —kàti ndra.

³ Tajan te'en kīcha'a nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jà'a ma racha'nu David, ora ya'aga chàñu soko ra chi'in ndra meru ra? ⁴ Ma racha'nu David kī'vi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta kī'in ra ma paan íi kuenda Ndioo, ta chàchi ra yi chi'in ndra meru ra, vaji ma paan ikan na kũu kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kũu yi.

⁵ Yakan va kà'in chi'in ndo ña ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, juuni ìyo ndatu ra jin ma kivi nindeo kũu yi. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

In ra nda'a' ití
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Takan kũu ta inga kivi nindeo, kī'vi tuku Jesuu ma tichi veñu'u, ta ikan kīcha'a tuku ra jàna'a ra nuu na. Ta juuni ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ití ma nda'a' chiyo kua'a. ⁷ Ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu, jà'a ndra kuenda nde'o tu janda'a Jesuu ma ra nda'a' ití ma kivi nindeo, tajan kũu ni'i ndio ndra naja kua tisokuati ndra ra, kũuni ndra. ⁸ Va tava cha ch̀to Jesuu naja kua chànini ndra, yakan va te'en nàka'an ra chi'in ma ra nda'a' ití:

—Ndeta, ta kundaun ma'ñu chiña —kàti Jesuu.

Tajan ndēta ndio ra, ta chūndaa ra ma'ñu ikan.
 9 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Ni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra. —¿Nda ña kùu yi va'a ja'a yo ma kivi nindeo?, kùuni ndo. ¿A jà'a yo ña va'a a ña vā'a? ¿A tiá va'a ña jàkakú yo na a ndè'e nio ña kuvi na? —kàti Jesuu.

10 Takan kūu tajan chīkonuu ra nde'e ra ma ndian ka'iin xiin ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra kukue'e nda'a':

—jānakee nda'un! —kàti ra.

Tajan jānakee ra nda'a' ra, ta ora ikani, ndā'a yi. 11 Va inga ma ndra fariseu, nduva'a kuii kūxaan ndra ña jā'a Jesuu takan. Tajan kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra, ta kuu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu.

*Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra kùu tatun ra
 (Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)*

12 Takan kūu ta iin ma kivi ikan, ndāa Jesuu iti' yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ndakan niñuu kuii jāya'a ra chanikuaa ña kà'an ra chi'in Ndioo. 13 Ta ora kūndichin inga kivi, tajan kāna ra, ndra jākua'a chi'in ra, ta kāchin ra ndi uchi uvi ta'an ndra ni kakuu chi'in ra. Ta ndrakan jākunani ra ndra tatun. 14 Ta ndra'ya kùu ma ndra kāchin ra: Simón, ra jākunani Jesuu, Petu', ta André, ra yani Simón, chi'in Jandiau, Xuva, Lipe, Tolo, 15 Mate, Tomás, chi'in Jandiau, ra se'e Alfeu. Simón, ra juuni kà'an na ña nàni Zelote, 16 chi'in Juda, ra se'e Jandiau, ta Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá iti' nuu.

Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi
(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Takan kūu tajan nūu ndio Jesuu ma yuku ikan chi'in ndra jākua'a chi'in ra. Ta ora kēta ndio ra iin nuu ndaa, ta chūndaa ra chi'in ndra, ta chi'in kua'a' ma ñivi kīchi inga ñuu ndia. Ìyo ndian kīchi tandi'i ñuu ña ìyo ma ñu'u' Judea, ta ìyo inga ndian kīchi iti' ñuu Jerusalén. Ta ìyo inga ndian kīchi iti' yu'u tañu'u nuu kàndii ma ñuu Tiro, ta ñuu Sidón. Tandi'i ndiakan tāndikun na chata Jesuu, ti kùuni na taso'o na ña kà'an ra. Ta juuni kùuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na ndia. ¹⁸ Ta ma ndian ndè'e tundo'o jà'a ma tati xaan, juuni ndà'a na jà'a Jesuu. ¹⁹ Ta tandi'i ma ñivi kùuni na janani na nda'a' na ra, ti cha ch̀to na ña ora kè'e na ra, ta ndà'a na jà'a ma ndatu Ndioo ña ìyo chi'in ra.

Jàna'a Jesuu nda ndian kùu ma ndian sii ìyo yi
ña kuuni, ta nda ndian töve
(Mt. 5:1-12)

²⁰ Tajan ndē'e ndio Jesuu ma ndra jākua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra nda'vi, na sii kuuni ndo, vati kuenda maa ndo kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.

²¹ 'Ta juuni na sii kuuni ndyo'o ndian ndo'o tama' vitin, ti tiá iti' nuu ni keta iin kivi ña ni koo va'a ndo ti tüva ni nde'e ndo tama'.

'Ta na sii kuuni ndyo'o ndian kàchaku vitin, ti tiá iti' nuu ni keta iin kivi ña ni kuakú ndo.

²² 'Ta juuni na sii kuuni ndo ora xaani ñivi ndè'e na ndo, ta tavani'i siin na ndo, ta ora kà'an ti'ini na chata ndo, ta ora kà'an na ña yüvi ndian va'a kùu ndo, cha'a' ña ch̀nuni ndo ña kà'an yu'u

ra Se'e ñivi tāchi Ndioo. ²³ Na nduva'a kuii sii kuuni ndo ma kivi ikan, ti ma iti' andivi nduva'a kua'a' ta'vi ni ni'i ndo, vati juuni takan jāti'ini ma ndian kūu ñivi na ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na niku ndia.

²⁴ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndian kuika, vati ma ña chīsii ndo va'a yi, va kuenda nde'veni!

²⁵ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndian chānini ndo ña ìyo va'a ndo, ti tūkuii nayi kumani nuu ndo vitin!, kùuni ndo. Vati ni chaa iin kivi ña ni ndo'o ndo tama'.

'iNda'vi ta'an ndyo'o ma vitin, ti ni chaa iin kivi ña ni kuaku ndo jà'a ña ya'a nda'vi ni kuuni ndo!

²⁶ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ora ni ka'an va'a ndisaa ma ñivi ìyo ñũñivi chata ndo, vati ma tatiempu juuni chīyo ma ndra jā'ani ña kà'an tu'un yu'u Ndioo, ta ma ñivi na ña chīyo taji'na, juuni jāka'nu na ndra, vaji ndra vatani kūu ndra ndia!

Na kuunio nde'o ma ndian xaani nde'e yo

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ 'Va ndyo'o ndian chini ña kà'in, yu'u kà'in chi'in ndo ña, na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta jà'a ndo tiñu va'a kuenda na. ²⁸ Ta na ja'íi ndo ma ndian kànduva'a chata ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ndian kà'an ti'ini chata ndo. ²⁹ Ta tu ìyo iin yo kàni xa'nda iin chiyo cha'a so'o ndo, na ku'va ndo inga chiyo yi na kani na ndia. Ta tu ìyo iin yo nàmaa ma ja'ma isukun ndo, na jaya'a ndo nda ma kamixa nuu na ndia. ³⁰ Ta nda ndian nikuuni ña chikan iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na. Ta juuni tu ìyo iin yo kì'in iin ña ìyo nuu

ndo, na ndäkan ga ndo yi nuu na. ³¹ Na ja'a ndo chi'in ma inga na, ma naja kua kùuni ndo ña ja'a na chi'in ndo ndia.

³² 'Ta tu ndyo'o kùuni ndo nde'e ndo ma ndian kùuni nde'eni ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati, juuni jà'a na yi ndia? ³³ Ta tu jà'a ndo iin ña va'a kuenda ma ndian kùuni nde'eni ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati jà'a na yi?, kùuni ndo. ³⁴ Ta tu jaya'a nuu iin nakuyi nuu na va tu chito ndo ña ni ku'va ndiko na yi nuu ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati juuni takan chà'a nuu na yi nuu ma ñivi na ña indukuni kùu takua kùu na, vati chito na ña ni ni'i ndiko na yi ndia?, kùuni ndo. ³⁵ Va ndyo'o ìyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta jà'a ndo ña va'a kuenda na, ta ku'va nuu ndo ndatiñu ndo nuu na. Ta tüvi ìyo yi ña kuationdo ña jachikoni'i ndiko na yi nuu ndo. Tu jà'a ndo takan, tajan ni ni'i ndo iin ya'vi ka'nu, ta ni kuu ndo ndian se'e ma Ndioo ka'nu, ña ìyo nuu sukun. Vati rakan juuni jà'a ra ña va'a kuenda ndian kini, ta kuenda ma ndian tüvi jàchi'in ña kà'an ra ndia. ³⁶ Yakan va na kunda'vini ndo ñivi, takua kùnda'vini ma Racha'nu Tatá yo yo.

Na tisokuati ndo inga ta'an ndo

(Mt. 7:1-5)

³⁷ 'Na kà'an ndaa ndo chata inga ñivi, ikan na töve ka'an ndaa Racha'nu Ndioo chata ndo. Ta na tisokuati ndo inga ñivi, ikan töve tisokuati Ndioo ndo ndia. Ta na jaka'nuni ndo kuati ma ñivi, ikan na jaka'nuni Ndioo kuati ndo ndia. ³⁸ Ta

na ku'va ndo ña ìyo nuu ndo nuu inga ñivi, ta Ndioo ni ku'va ra ña ìyo nuu ra nuu ndo ndia. Vati kua tìndee ndo ma ñivi, kua ikan ni tìndee ma Ndioo ndo ndia. Ta takua jà'a ndo ña chà'a ndo ña chiniñu'u ñivi, juuni takan ni ku'va ra ña chiniñu'u ndo ndia. Va ma ña ni ku'va Ndioo nuu ndo nduva'a kuii va'a yi.

³⁹ Takan kùu ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra iin ku'va nuu na:

—¿A kùu jana'a iin ra kuaá iti' ku'un inga ra kuaá tuva ninduvi ta'an ndra kuaá? ¿A tüvi ni kakuita ninduvi ndra tichi iin yavi kunu?, kuuni ndo. ⁴⁰ Yakan va ni'iin ndian jàkua'a chi'in iin matru, na kùu chaa na kùu na ndian ka'nuga kua maa ra. Kùu chaa na kùu na ma kua ikan, va ji'na ìyo yi ña jachinu na ma ña kùuni ra, tajan kùu, kùu na takua kùu ra.

⁴¹ ¿Ta naja jà'un kuenda ma iin kuati vali ña jà'a ma inga ñivi, ta töve jà'un kuenda ña ìyo kuati ka'nugaun kua ndiakan? ⁴² Ta tu töve chà'un kuenda ma kuati ìyo juuni chi'in maun, ¿ta naja kà'un chi'in inga ñivi te'en: “Yo'o yani, jaya'a ña na tavai ma kuati vali ña ìyo chi'un”?, tuva takan. ¡Ndyo'o ndian ìyo uvi nuu! Tüvi nda kuenda ma ña kà'un tuva juuni maun iyoga kuatiun ta tüvi chà'un kuenda. Yakan va na ja'a ji'naun kuenda ma kuati ña ìyoun, ta takan kùu ja'un kuenda ma kuati vali ña jà'a inga ñivi ndia.

Ma yutun nàkoto yo ndrūn cha'a' ma chiti chà'a ndrūn

(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ 'Ni'iin ma yutun va'a, na kùu ku'va ndrūn ma chiti ña tüvi va'a. Ta ni ma yutun ña tüvi va'a,

na kũu ku'va ndrũn ma chiti va'a ndia. ⁴⁴ Vati ta'ii'iin ma yutun, nàkoto yo ndrũn cha'a' ma chiti ña chà'a ndrũn. Ta juuni na kũu ku'va iin yutun iñu ma chiti yutun higu. Ta ni ma iñu ndu'va na kũu ku'va yi chiti yutun ña nàni uva ndia. ⁴⁵ Ta ma ra'ii va'a, kà'an ra tu'un va'a, ti ña va'a kũu ma ña ìyo tichi anima ra. Ta ma ra kini, kà'an maaaa tu'un kini, ti ña kini kũu ma ña ìyo tichi anima ra. Vati ma ña ìyo tichi anima ra kũu yi ña va'a a ña kini chà'a yi kà'an ra yi iti' yu'u ra.

⁴⁶ Takan kũu tajan te'en chĩkatu'un tuku ma Jesuu nuu na:

—¿Ta naja “Racha'nu, Racha'nu” kà'an ndo yu'u, ta töve jà'a ndo ma ña kà'in chi'in ndo? ⁴⁷ Nda ndian nikuuni ña tàndikun chatai, ta tàso'o na ña kà'in, ta jà'a na yi, ndiakan kũu na indukuni takua kũu ma ra ni jana'i nuu ndo vitin: ⁴⁸ ndiakan indukuni kũu na takua kũu iin ra labañi ña jà'a ve'e, ña ji'na chāta kunu ra nuu ni ja'a ra yi, tajan jā'a ndio ra ma cha'a yi chata ma yuu. Ta ora kũun kua'a' savi, ta nduva'a kuii chā'nu ndio ma yuta, ta vaji chāñu ni'i ra ma cha'a ve'e, va töve ni nduva yi, ti va'a jā'a ra cha'a yi ma chata yuu. ⁴⁹ Va ma ndian chini ña kà'in, ta töve jàchi'in na yi, indukuni kũu na takua kũu ma ra labañi ña jā'a ra ve'e ra nuñu'uni, ña tüvi nī chata ra nuu jā'a ra cha'a yi. Tajan ora nduva'a kuii chā'nu ndio ma yuta, ta chāñu ni'i ra cha'a yi, ta endee ndī'i yi kèkoyo jā'a ra'. —Takan kà'an Jesuu chi'in ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda, ta jachi'in na ma ña kà'an ra.

7

Jànda'a Jesuu iin ra kùu musu ma jandaru ña kīchi ñuu Roma
(Mt. 8:5-13; Jn. 4:43-54)

¹ Takan kūu ta ora chīnu kā'an ra nuu ma ñivi, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ñuu Capernaum. ² Ta ma ñuu ikan, ìyo iin ra capitán chà'nda tiñu nuu ndra jandaru ñuu Roma. Ta rakan ti, ìyo iin ra kùu musu ra ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ña chani kuvi ra jà'a ña nduva'a ku'vi ra. ³ Tajan ora chīto ndio ma ra capitán ña jà'a Jesuu, ta tāchi ra uvi uni ma ndracha'nu kuxini nuu ñivi judíu, na ku'un ndra kundakan ndra ñamani nuu Jesuu, ña na kichi janda'a ra ma musu ra. ⁴ Tajan ora chāa ndio ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ndra chi'in ra ña jànini ndra ra:

—Chìkan ndi ñamani nuun, ña na ku'un kutindeun ma ra capitán ñuu ndi, ti iin ra ya'a iñu'u kùu ra. ⁵ Vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo chi'in tandi'i ñivi yo ña ìyo ñuu yo. Ta juu ra jà'a ña kūva'a ma veñu'u ñuu ndi vitin —kàti ndra chi'in Jesuu.

⁶ Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra, va ora chani kuyatin ndra nuu ndaa ma ve'e ra, ta tāchi ndio ma capitán iin ndra meru ra, ña na kukatitu'un ndra te'en nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na kùxaun cha'a' ña tāchi ma capitán ndi, ña na kichi katitu'un ndi nuun, ña na kù'un ma ve'e ra, vati tūvi ìyo yi ña ki'viun, ni ma ve'e ra, ti iin ra nda'vini kùu ra. ⁷ Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña nī kuuni ra kichi maa ra ka'an ra chi'un, ti ndyu'uni tāchi ra ña na ka'an ndi chi'un ña na janda'un ma

musu ra chi'in tu'un yu'uniun nda ma nuu ndaun nde'veni. ⁸ Vati rakan kùu ra capitán, ta juuni iyo iin ra chà'nda tiñu nuu ra, ta juuni iyo jandaru ra ña chà'nda ra tiñu nuu ndia. Yakan va tu ka'an ra chi'in iin ra chà'nda ra tiñu nuu, “kua'an”, ta ku'un ra. Ta ora kà'an ra chi'in inga ra, “na'a”, ta vachi ra. Ta ora tachi ra ma ra musu ra ña na ja'a ra iin nakuyi, ta ja'a ra yi. —Takan kati ma ndra meru ma ra capitán nuu Jesuu.

⁹ Ta ndava kuà'an anima Jesuu ora chini ra ña kà'an ndra takan, tajan chikonuu Jesuu ndē'e ra ndian chàkunuu chata ra, ta te'en naka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ni ma ñuu Israel takà'an nata'in iin ndian ya'a chinuni takua chinuni rakan —kati Jesuu.

¹⁰ Ta ora kēe ndiko ma ndra meru ma capitán kuà'an ndra ve'e ra, ta nāta'an ndra ma ra kùu musu ña cha ndā'a ra.

Jesuu jàntaku ra iin ra se'e ña kīndoo nda'vi

¹¹ Ta ora yā'a ña kuu te'en, tajan kēe Jesuu kuà'an ra iin ñuu nani Naín, chi'in ndra jākua'a chi'in ra, ta chi'in inga kua'a' ñivi ña chàkunuu chi'in ra. ¹² Takan kuu ta ora cha kūyatin Jesuu ma yu'u ñuu, ta ikan ndē'e ra ña kuākuchi na iin ra chī'í. Ta rakan ti, iin ra se'e ña kīndonda'vi kuu ra. Ta uvanuu ra kuu ra ña kuu ra se'an. Ta nduva'a kua'a' ñivi iyo ma ñuu ikan kuà'an chi'an ndia. ¹³ Ta ora ndē'e Jesuu ña, ta kūnda'vini ra ña, ta te'en naka'an ra chi'an:

—¡Na kuākun! —kati ra chi'an.

¹⁴ Tajan chājayatin ndio ra ra nuu kuà'an ma ñunda'yu, ta kē'e ra ma chatun ikan. Ta

chūndaa ndio ma ndra ndiso yi. Ta te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ra chī'í:

—Yo'o xaa, yu'u kà'an chi'un ña na nandotoun —kàti ra.

¹⁵ Tajan ma ora ikani nāndoto ndio ma ra chī'í, ta chūnandi ra, ta kīcha'a ra kà'an ra. Tajan chā'a ndio Jesuu ra nuu ma ma'á ra. ¹⁶ Ta ora ndē'e na ña jā'a Jesuu, ta ndisaa na yū'vi na, ta te'en kīcha'a ndio na kà'an na ña jàka'nu na Ndioo:

—Ndicha kuii, ña ra'ya kùu iin ra ya'a ka'nu ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta vitin cha kēta ra tañu yo.

Ta ìyo inga ndian kà'an te'en ndia:

—Ndioo cha kīchaa ra kuenda ña tindee ra ñivi ra —kàti na.

¹⁷ Takan kūu ta ninii ñu'u' Judea, ta inga tuku ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi chīto na ña jā'a Jesuu.

Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ndra kùu taton ra nuu Jesuu

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Ta numini chīto Xuva ra jàkunduta ña jā'a Jesuu, vati ma ndra chàkunuu chi'in ra kātitu'un nuu ra. Tajan kāna ndio ra uvi ndra, ¹⁹ ta tàchi ra ndra, ña na kundakatu'un ndra nuu Jesuu, nde'o tu ndicha ña juu ra kùu ma Cristu, ra ìyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a ìyo yi ña kuation ndra inga ra, kàti Xuva chi'in ndra. ²⁰ Tajan ma ndra tàchi Xuva, chājayatin ndra ndra nuu Jesuu, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ndi, na kichi ndakatu'un ndi nuun, nde'o tu juun kùu ma ra

Cristu ña ìyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a ìyo yi ña kuantu ndi inga ra, kàti Xuva chi'in ndi —kàti ndra.

²¹ Tajan juuni ma ora chīkatu'un ndra takan nuu Jesuu, nduva'a kuii kua'a' ñivi jānda'a ra chi'in tundo'o ndo'o na. Jānda'a ra ndian ku'vi ndiso tati xaan, ta juuni jānda'a ra kua'a' ndian kuaá ndia. ²² Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in Xuva:

—Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva ma ña ndē'e ndo, ta chīni ndo. Na kati ndo nuu ra ña ma ndian kuaá, kùu nànde'e na, ta ma ndian koxo kùu chīka va'a na, ta juuni ndà'a ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta nda ma ndian so'o, chīni na, ta ndian cha chī'í nātaku na, ta ma ndian nda'vi chīni na ma tu'un ña jàna'a naja kua ni jakakú Ndioo na. ²³ Ta juuni na sii kuuni ma ndian töve jàchiyo na na ma iti' kuà'in —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁴ Takan kūu ta ora kēe ndio ma ndra jākua'a chi'in Xuva kuà'an ndra, tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra cha'a' Xuva nuu ma ñivi:

—¿Yo chā'an ndo chānde'e ndo tichi ku'u ora chā'an ndo?, kùuni ndo. ¿A chānde'e ndo iin ra kàa takua kàa ma tuyoo, ña ora chàkin ni'i tati, ta ndùva yi?, kùuni ndo. ²⁵ Tu yüvi takan kùu yi, ¿yo chānde'e ndo tuva takan? ¿A chānde'e ndo iin ra ñù'u iin ja'ma va'a ña ya'a vii kàa?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi, ti ma ndian chāku'un ja'ma kàa takan, ta ìyo kuika na, ndiakan ìyo na ve'e ra kùu rey ta yüvi tichi ku'u. ²⁶ Yakan va, ¿nda ra kùu ma ra chānde'e ndo tuva takan? ¿A iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra?,

kùuni ndo. Juu ndicha kuu ña, rakan kùu iin ra ka'nuga kua inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ²⁷ Ta juu ma Xuva kùu ma ra ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a': Yu'u, ni tachì iin ra jà'a tiñu nui iti' nuun, ikan na jandova'a ra ma itiun, kàti yi. ²⁸ Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo, ti tañu ma ñivi iyo ñuñivi, takà'an keta iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'nuga kua Xuva. Va taku ma ra iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, rakan ka'nuga ra kua Xuva, vaji ma ra nuu ndi'inia kùu ra —kàti Jesuu.

²⁹ Takan kùu ta ndisaa ma ñivi, ta chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ora chini na ña kà'an Jesuu, ta kùtunini na ña Ndioo kùu ra iin ra ndaa. Ta ndiakan cha jãña na ña jàkunduta Xuva na niku. ³⁰ Va ma ndra fariseu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, java jàchiyo ndra ndra nuu ma ña kùuni Ndioo ña jà'a ndra, ta töve nì cha'a ndra ña jàkunduta ma Xuva ndra.

³¹ Ta te'en chikatu'un Jesuu:

—¿Yo chi'in kùu jando indukui ma ñivi iyo ma tiempu i'ya? ¿A yo indukuni kaa takua kaa na?, kùuni ndo. ³² Kùu na indukuni kua ma ndiakuati, ña ora chünandi na chita na nuu ya'vi, ta kànachaa na meru na chi'in tu'un i'ya: “Tivi ndi chi'in tuvilu nuu ndo, ta tüvi nì kuuni ndo tacha'a ndo, ta chita ndi yaa nda'vi nuu ndo, ta tüvi nì kuuni ndo kuaku ndo.” ³³ Takan kùu ndo, ta ora kichaa ndio Xuva ra jàkunduta, ra tüvi chàchi, ta tüvi ch'i vinu, ta kà'an ndio ndo ña ra ndiso tati xaan kùu ra. ³⁴ Ta ikan jan, kichi ndio ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta rakan ti ra

chàchi, ta chì'i kùu ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kàti ndo ña iin ra jà'a kuati kùu ra, ta iin ra ya'a chàta'ani ko'o kùu ra, ta meru ra kùu ma ndian tivi xini chi'in ma ndian ña nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, kàti ndo. ³⁵ Va ma ndian cha chito ki'vi iti' va'a, numini cha'a' yo kuenda ña chinituni Ndioo kùu ma ña iyo chi'in na —kàti Jesuu.

Chà'an Jesuu ve'e ra fariseu ña nàni Simón

³⁶ Tajan iin ra fariseu jāinvitaa ra Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra ve'e ra. Ta ora cha nàndi ra chàchi ra nuu mesa, ³⁷ ta iin ña tondo iyo ma ñuu ikan, ora chitoan ña Jesuu kuàkachi ra ve'e ma ra fariseu, juuni ma ora ikani kāvanda'a ña iin viru takuii xiko, ña ya'a ya'vi ndaa, ta kuà'an ña ve'e ma ra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ora chāa ña ikan nuu ndaa Jesuu, ³⁸ ta ndaa ña chàkuan yatini nuu ndaa ra, ta kīcha'a too ma takuii tinuan cha'a ra, tajan chūnandi chitian cha'a ra, ta kīcha'a ndioan jànatian yi chi'in ixi xinian. Ta tūtuan yi, ta jākuti ndioan takuii xiko yi. ³⁹ Takan kūu ta ma ra fariseu, ra jāinvitaa Jesuu, te'en kīcha'a ra chànini ra ña jà'a ña takan chi'in Jesuu: “Tuva ndicha ña ra kà'an tu'un Ndioo kùu ra, ɔta naja tūvi chà'a ra kuenda ña ña tondo kùu ma ña kè'e ra?” Takan chànini ra. ⁴⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra fariseu:

—Yo'o Simón, iyo iin ña kùuni ka'in chi'un —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ma ra fariseu:

—Yo'o Matru, ka'an yi nui tuva takan —kàti ra.

⁴¹ Tajan te'en nāka'an ndiko Jesuu chi'in ra:

—Chīyo uvi ra'ii, ndra tàvi xu'un' nuu iin ra chà'a nuu xu'un'. Iin ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra iin kuiya java, ta inga ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra uvi yoo. ⁴² Ta takua kuu ka'nda ndra kuenda nuu ma ra chā'a nuu xu'un' nuu ndra, yakan va jāka'nuni ra ndra cha'a' ma xu'un' tàvi ndra nuu ra. Ta vitin kùunì ña katitu'un nui, ¿nda ra kùu ma ra kùuni ga ra nde'e ra cha'a' ma ña jā'a ra?, kùuniun.

⁴³ Tajan te'en nāka'an ndio Simón chi'in Jesuu:

—Yu'u chànini ti ma ra tàvi tiá xu'un' nuu ra, rakan kùu ma ra kùuniga ra nde'e ra —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Ña ndicha kùu ma ña kā'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴⁴ Tajan iin cha'ani nuu Jesuu ndē'e ra nuan, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in Simón:

—¿A ndè'un ña ndaa i'ya? Nda che'e kī'vì tichi ve'un ta tüvi nī cha'un takuui ña nàkatai cha'i, ta ña ndaa i'ya ti nākata ña cha'i chi'in takuui tinuan ta jānatian yi chi'in ixi xinian. ⁴⁵ Taku yo'o tüvi nī tutun yu'u ora kīchai ña kàña'i chi'un, va ña ndaa i'ya endee tüvi jāña ña ña tütuan cha'i nda ora kīchai ve'un. ⁴⁶ Tüvi nī taun cete xinì ora kīchai, va ña ndaa i'ya, jākutian takuui xiko chata cha'i. ⁴⁷ Yakan va cha'a' ña'a, va kà'in chi'un ti vaji ìyo kua'a' kuatian, va jānaa Ndioo yi cha'a' ña kùunian nde'an ra, va ma ndian chànini ña töve kua'a' kuati na, ta juuni töve chà'a na ña janaa Ndioo ndisaa yi, ndiakan töve kùuni va'a na nde'e na ra.

⁴⁸ Takan kuu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ña'a:

—Cha nàa ma kuatium vitin —kàti ra chi'an.

49 Takan kūu ta inga ma ndra kàchachi ka'iin chi'in Jesuu te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda kuati ñivi kùu janaa ra? —kàti ndra.

50 Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ña'a:

—Na ku'un va'un ve'un ti cha'a' ña chìnuniun, yakan va cha kākún. —Takan kàti Jesuu chi'an.

8

Ñivi ña'a tìndee Jesuu

1 Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan kēe ndio Jesuu kuàkakunuu ra kua'a' ñuu chi'in kuariya ña kuàkatitu'un ra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu, chi'in ndí uchi uvi ndra tatun ra. 2 Ta juuni kàcha'an uvi uni ñivi ña'a ña tàvani'i Jesuu tati xaan chi'in inga tuku kue'e ña ndo'o vi. Ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an Ndiya, ña nàni Magdalena, ña tàvani'i Jesuu ucha tati xaan, 3 ta juuni ikan kuà'an Juana ñasi'i ra nàni Chuza, ra jā'a tiñu nuu Herode niku, ta Susana chi'in inga tuku ñivi ña'a ña tìndee Jesuu chi'in ndatiñu ña ìyo nuu vi ndia.

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu ka'an ra nuu ñivi chata iin ratàchi

(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

4 Takan kūu ta nduva'a kuui kua'a' ñivi kīchi nani ñuu kūti'vi na nde'e na Jesuu. Ta ikan jan te'en kīcha'a ra kà'an ra iin ku'va nuu na:

5 —Ìyo iin ratàchi. Ta rakan ti kēe ra kuàtachi ra chiti trigu. Ta ma nuu chōso ra yi ìyo chiti kōyo tichi iti'. Ta chiti ikan chāñu na yi, tajan

nūu ndio ma saa ta chāchi ndi'i ndri yi. ⁶ Ta inga ita'vi yi kāchita yi tañu yuu. Ta ora kāna yi ta ndī'i yi nātii ti tüvi kāchin ma nuu ndaa yi. ⁷ Ta inga ita'vi ma chiti kāchita yi tañu iñu, ta ora kāna yi, jāvati ma iñu ndu'va nuu yi, yakan va nī kuu kua'nu yi ta chī'í yi. ⁸ Va inga ita'vi yi kāchita yi iin nuu va'a ñu'u' ta chiti ikan va chā'nu va'a yi ta nduva'a kuii kua'a' chiti chā'a yi.

Ndisaa yakan kātitu'un Jesuu nuu na. Takan kūu tajan te'en nāka'an ni'i ra nuu ma ñivi inga cha'a':

—Ma ndian chini ña kà'in na taso'o na! —kàti ra.

Nuu jākoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Takan kūu tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi. ¹⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chà'a Ndioo ña na koto ndo tu'un xe'e ña iyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu, va chi'in inga ñivi kà'in yi chi'in maaaa ku'vani, ikan vaji najaga nande'e na va tüvi ndichin nuu na, ta vaji najaga kuni na ma ña kà'in, va na kūu kutunini na yi —kàti Jesuu.

Kātitu'un Jesuu cha'a' ma ku'va ratàchi

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi nuu ndra:

—Ma chiti ikan kùuni yi ka'an yi ña kùu yi takua kùu ma tu'un Ndioo. ¹² Ta ma chiti kōyo

tichi iti', yakan kùuni yi ka'an yi ma ndian chini tu'un Ndioo. Ta ikan jan vèchi ndio ma kui'na ta jànaa ma tu'un Ndioo ña cha ìyo anima na, ikan na töve chìnuni na ta töve kàkú na. ¹³ Ta ma chiti kōyo tañu yuu kùuni yi ka'an yi ña ma ndian chini tu'un kà'in ya'a sii kùuni na ora nì'i na yi. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña kōyo tañu yuu ña töve nì'i va'a yi nuu kunu ma yo'o yi jà'a ma yuu. Yakan va ndiakan chìnuni na ma tu'un Ndioo tia tiempuni. Tajan kēta ndio iin kivi ña na kündeega na jachi'in na ma ña kà'an yi, ta ndākoo ndiko na yi. ¹⁴ Ta ma chiti kōyo tañu iñu, kùuni yi ka'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo. Va kueeni kueeni jàña na ña chìnuni na tiá cha'a' ma ndatiñu ña ìyo ma ñuñivi i'ya, ta juuni ya'a chitu'un na cha'a' ma xu'un' ta naja kua kuu kakusii na chí'in ña töve va'a, ti kùuni na ndokuika na. Yakan va takan kùu ma chiti ikan, ti töve chā'a yi chiti jā'a ma ña vati. ¹⁵ Va ma chiti kōyo iin nuu ñu'u' va'a, kùuni yi kà'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo chí'in ndisaa anima na, ta jachi'in na ma ña kà'an yi. Yakan va ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña chā'a kua'a' va'a chiti, ta töve jàxiin na na ma iti' Ndioo.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra ka'an ra cha'a' ñu'ú kandil
(Mr. 4:21-25)*

¹⁶ 'Nì'iin ñivi tüvi taa na ñu'ú kandil ta kasi na nuu yi chí'in iin kisi ñu'u' a kutaa xe'e na yi xuu iin chito, ti ndisaa ñivi kùtaa na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu na ndian kuànde'e nuu ìyo na. ¹⁷ Yakan va nì'iin nakuyi ña töve kìndoo

xe'e, ti ni keta yi nuu nuna, ta ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndi'i na yi ndia.

¹⁸ 'Yakan va na taso'o va'a ndo ña kà'in chi'in ndo. Vati ndian iyo yi nuu, tiá kua'a' yi ni koo nuu na. Va ndian tükuii nakoo nuu, a ña chà'nini na koo nuu na, ni kindaa Ndioo yi —kàti Jesuu.

Chàa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra nuu jàna'a ra

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Takan kuu tajan chāa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra ma ve'e nuu ndaa ra jàna'a ra. Va takua nī kuu jayatin vi vi nuu ndaa ra, ti ya'a kua'a' ñivi ka'lin. ²⁰ Yakan va kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma ikan, na kuka'an ra chi'in Jesuu. Tajan te'en chā'an ra chāka'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra yaniuun ta ñivi ta'un ña nànduku vi ñun —kàti ra chi'in Jesuu.

²¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:

—Ma ndian chini tu'un Ndioo ta jàchi'in na ña kà'an yi, ndiakan kuu ma ma'i chi'in ndra yani ta ñivi ta'in —kàti Jesuu chi'in na.

Jàkutaxin Jesuu tati chi'in takuii lakuna

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Iin kivi kī'vi Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra tichi iin lancha. Ta ora cha ka'lin ndio ndra tichi run, tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o inga chiyo lakuna —kàti ra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra. ²³ Takan kuu ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna tajan tiin ndio ñuma'na Jesuu, ta kīxi ra. Ta juuni ma ora ikan nduva'a kuii kōyo savi tati chata ndra nuu ma lakuna. Ta ikan jan kīcha'a ndio ma

takuii kì'vi ra tichi lancha ndra. Yakan va yū'vi ndra ti koto sa'vi run chi'in ndra. ²⁴ Takan kūu tajan jāndakoo ndra Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—¡Matru! ¡Matru! Chani ka'a yo —kàti ndra chi'in ra.

Tajan ndākoo ndio Jesuu ta ndōxaan ra nuu ma savi tati chi'in lakuna, tajan kūtaxin ndio yi. ²⁵ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿Ta naja takä'an chinuni ndo ña yu'u kùu tindei ndo? —kàti ra chi'in ndra.

Takan kūu ta ndrakan ti ndava kuà'an anima ndra ña ya'a ndasii ndra. Tajan kīcha'a ndra chīkatu'un ta'an ndra chi'in juuni maa ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda savi tati chi'in lakuna jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra.

Iin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Takan kūu tajan kētachiyo ndra inga chiyo yu'u lakuna, ta chāa ndra ñu'u' Gerasa ña kàndii iti' nuu ñu'u' Galilea. ²⁷ Tajan ora nūu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ikan cha jāyatin iin ra ndiso tati xaan nuu Jesuu ña kēe ra ma tichi ñuu ikan. Ta rakan ti cha iyo kua'a' tiempu ña tüvi iyo ra iin tichi ve'e ta ni tüvi chàku'un ra ja'ma. Ta iyo ra kamajandu. ²⁸ Tajan chājayatin ndio ra ra nuu vāchi Jesuu, ti cha nākoto ra ra, tajan iin nanda'yu ni'i ni ra, ta te'en nāka'an ra ora chūnandi chiti ra nuu Jesuu:

—¡Na kī'viun chi'in, yo'o Jesuu ra Se'e Ndioo ra iyo nuu sukun! Ta juuni kà'in chi'un ña na jānde'un tundo'o yu'u —kàti yi chi'in Jesuu.

²⁹ Takan kāti yi chi'in Jesuu ti kāti ra chi'in yi ña na kee yi tichi kuñu ra. Vati nduva'a kuii cha kua'a' kivi kùu yi ña ìyo yi tichi kuñu ra, ta vaji chi'in karena chù'ni na nda'a' ra ta cha'a ra, ikan na kùu ku'un ra, kùuni na, va na kùu yi ti ndì'i yi chà'nda ra ta jà'a ndio yi ña na kunu ra ku'un ra tichi ku'u. ³⁰ Takan kūu, tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ra ndiso tati xaan:

—¿Naja kuànaniun? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an yi:

—Nàni ndi Legion, vati kua'a' tati xaan kùu ndi ña ìyo ndi tichi kuñu ra'ya —kàti yi.

³¹ Tajan chīkan ndio yi ñamani nuu Jesuu ña na ja'a ra ñamani ña na tächi ra yi ñuñivi nuu ìyo ndian ndíí. ³² Takan kūu ta takua ka'ìin kua'a' kini ña kàchachi ndri yatini ma yuku ikan, tajan chīkan ndio yi ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ki'vi yi tichi kuñu ndri. Tajan kāti ndio Jesuu ña va'a. ³³ Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ra, ta kī'vi yi tichi kuñu ma kini. Ta ndrikan kāndakunu ndri kàcha'an ndri ta kàchita ndri iin xa'va ña ìyo yu'u lakuna. Ta ikan kā'a ndri tichi ma takuui, ta chī'í ndri. ³⁴ Ta ma ndra kùmi ma kini, yū'vi ndra ora ndē'e ndra ña kūu takan, tajan kāndakunu ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi ìyo ñuu chi'in ndian ìyo kuariya. ³⁵ Takan kūu tajan kēe ndio ma ñivi chānde'e na ma ña tā'an ma kini. Ta ora chāa ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan ndē'e na ña nāndi ma ra ndiso tati xaan niku nduku iti' cha'a Jesuu ña isukun ra ja'ma. Yakan va nduva'a kuii yū'vi na ora ndē'e na ra. ³⁶ Ta ma ndian ndē'e ma ña kūu, ndiakan kātitu'un na naja kua ndā'a ma ra ndiso

tati xaan nuu inga ñivi. ³⁷ Takan kūu ta tandi'i ma ñivi iyo ñu'u' Gerasa, kīcha'a na jànini na Jesuu ña na kee ra ma ñu'u' ikan, vati ya'a yū'vi na ña ndè'e na ma ña jā'a ra. Yakan va ndāa ndio Jesuu ma tichi lancha ta kuà'an ra. ³⁸ Ta ma ra kēe ma tati xaan chīkan ra ñamani nuu Jesuu, na ku'va ra ña ku'un ra chi'in ra. Va Jesuu tüvi nī cha'a ra ña ku'un ra chi'in ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

³⁹ —Na ku'un ve'un, ta katitu'un ma ña jā'a Ndioo chi'un nuu ma ñiviun.

Takan kūu tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta kātitu'un ra nuu ma ñivi ñuu ndisaa ma ña jā'a Jesuu chi'in ra.

*Ña se'e Jairo, ta ña kè'e ja'ma Jesuu
(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)*

⁴⁰ Takan kūu ta ora ndīkoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo yu'u lakuna, ta maani cha ka'iin kua'a' ñivi ndātu na ra. Ti ndiakan ya'a chīsii na ña vāchi ra. ⁴¹ Ta juuni ma ora ikan, chāa iin ra nāni Jairo. Ta rakan ti iin ra kùu vika ma veñu'u ñivi judiu kùu ra. Tajan rakan chūnandi chiti ra cha'a Jesuu ña chikan ra ñamani nuu ra, ña na ku'un ra chi'in ra nuu iyo ve'e ra, ⁴² ti ikan kāndii ñase'e ra ña uchi uvi kuiya, ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ti uvaa nuan kùan se'e ra, ña chani kuvian jà'a ma kue'e ndò'an.

Yakan va ora kēe Jesuu kuà'an ra chi'in ra, tajan nduva'a kua'a' ñivi tāndikun na chata ra ña ndava tītuu ta'an na. ⁴³ Takan kūu ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an iin ña cha iyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jà'a niian. Ta yakan ti cha jānaa ña ndisaa xu'un' kùmian chi'in ma ndra jà'a tatan.

Ta nī'iin ndra nī kuu janda'a ña. ⁴⁴ Takan kūu tajan ma ña'a i'ya chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta kē'an ja'ma ra, ta juuni ma ora ikani chākuita ña ta'an ña nii, ta ndā'a ña. ⁴⁵ Takan kūu tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu chikatu'un ra:

—¿Yo kē'e ja'mai? —kàti ra.

Ta kàti na ti töve yo kē'e yi.

Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu ora nāka'an ma ñivi takan:

—Yo'o Matru, ¿a tüvi ndè'un ti ya'a kua'a' ñivi tìtuu ta'an kàcha'an na xiun? ¿Ta chīkatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kàti Petu'.

⁴⁶ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Ìyo iin yo kē'e ja'mai ti chā'i kuenda ña kēe ndatui —kàti Jesuu.

⁴⁷ Tajan ora ndē'an ña na kūu kundii xe'an nuu ra kùnunan, tajan kīcha'a ña ndayuan ta chāa ña chūnandi chitian cha'a ra. Tajan kīcha'a ña kà'an ña nuu ndè'e ndisaa ma ñivi nda cha'a' kùu yi ña kē'an ma ja'ma ra ta naja kua ndā'a ña jā'a yi ora kē'an ra. ⁴⁸ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, cha kùu ku'un va'un ti cha ndā'un jā'a ma ña chìnuniun —kàti ra.

⁴⁹ Ta ni yakan takā'an chinu kà'an ra ora chāa iin ra tatun ña kīchi ma ve'e Jairo, ña te'en kà'an ra chi'in ma ra vika veñu'u:

—Cha chī'í ma ñavali se'un, yakan va nda kuenda ña jàkenaun tiempu ma ra kùu matru. —Takan kàti ra chi'in ra.

⁵⁰ Va ora chīni Jesuu ma ña kā'an ma ra kùu tatun chi'in ma Jairo, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kùu vika:

—¡Na yū'viun! Na chinuniun ma ña jà'i ta nde'un ti ndà'a ma ñase'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵¹ Ta ora chāa Jesuu ve'e ma Jairo, ta kī'vi ra ma tichi ve'e nuu kàndii ma ñachī'í ta kī'vi ra chi'in Petu', Jandiau, Xuva, ta tatá ña ta ma'á ña ndia, ti tüvi nī cha'a ra ña ki'vi inga ñivi chi'in ra nuu kàndian. ⁵² Ta ora ndē'e ra ña tandi'i ma ñivi ka'lin ikan kàchaku na ta nda'vi kùuni na. Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kuäku ndo ti ma ñavali i'ya tüvi nī chi'an ti kixinian kàndian —kàti Jesuu.

⁵³ Takan kūu ta ma ñivi ikan java kīcha'a na chàkú ndaani na ña kà'an ra takan, ti ndisaa na cha chito na ti cha chi'an. ⁵⁴ Tajan tīin ndio Jesuu ma nda'a' ña, ta te'en nāka'an ni'i ra chi'an:

—¡Chi'un kà'in yo'o xi'i ña na ndetaun! —kàti Jesuu.

⁵⁵ Tajan ma ora ikani nāndoto ndikoan ta ndēta ña. Ta ikan jan kà'an ndio Jesuu ña na ku'va na ña kachian. ⁵⁶ Takan kūu ta ma tatá ña chi'in ma'á ña ndava yū'vi vi ña jā'a ra takan, tajan kīcha'a kà'an ndio ra chi'in vi ña na kätitu'un vi ma ña jā'a ra nuu nī'in ñivi.

9

Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra na kukat-itu'un ndra tu'un va'a Ndioo
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Iin kivi jākuti'vi Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ikan chā'a ra ndatu ra nuu ndra ña na janda'a ndra tandi'i ndian ndiso tati xaan chi'in tanuu kue'e ndo'o na. ² Takan kūu

tajan tãchi ndio ra ndra ña na janda'a ndra ndian ku'vi ta kàtitu'un ndra nuu ma ñivi naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. ³ Ta ora juuni takäaga kee ndra ku'un ndra, ji'na te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na kũnaa ndo nĩ'iin nakuyi ma iti' kuà'an ndo: ni itin, ni xu'un', ni ña kachi ndo, ni yutun vatun ndo, ta ni ja'ma ña kùsukun ndo. ⁴ Yakan va ora chaa ndo ve'e iin ñivi na kindoo ndo ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. ⁵ Tatu ìyo iin ñuu ña töve jàchi'in na ña kà'an ndo, ta töve chà'a na ña kindoo ndo ve'e na, tiá va'a na kee ndo ma ve'e ikan ta jakisi ndo yuyaka ña ka'iin ndichan ndo, ikan na koto na ti xaani Ndioo ndè'e ra na chà'a ña töve jàchi'in na ña kàtitu'un ndo —kàti Jesuu.

⁶ Takan kũu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjanda'a ndra ñivi nani kuariya ta kàtitu'un ndra naja kua kuu jakakú Ndioo na.

Nuu chì'í Xuva ra jàkunduta
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Tajan chito ndio rey Herode tandi'i ña jà'a Jesuu. Yakan va ni töva chito ra nayi chànini ra jà'a ra vati ìyo ndian kà'an ña Xuva, ra jàkunduta, nãtaku ndiko ra, ⁸ ta ìyo inga ndian kà'an ña Elía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na kùu ra, ta tuku na kà'an na ña cha nãtaku ndiko inga ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kàti na. ⁹ Tajan te'en nãka'an ndio Herode:

—¿Nda ra kùu rakan ña kà'an na ña ya'a ìyo ndatu ra, vati Xuva ra jàkunduta, mai tãchi ña na ka'nda ndra sukun ra? —chànini ra.

Yakan va Herode nànduku ra naja kua ja'a ra ta kuu nde'e ra Jesuu.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Takan kũu ta ora kēta kivi ña chāa ndiko ma ndra tatun Jesuu, ta ikan jan kātitu'un ndra tandi'i ña jā'a ndra nuu ra. Tajan tāvani'i siin ndio Jesuu ndra ña na ku'un ndra chi'in ra iin ñuu nàni Betsaida. ¹¹ Va ora chā'a ndio ma ñivi kuenda ña kàcha'an ndra, tajan tåndikun ndio na kàcha'an na chata ndra, ta ikan jan ndàkimani ndiko ra na. Ta kīcha'a ndio ra kātitu'un ra nuu na naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta jānda'a ra ma ndian ku'vi ndia.

¹² Takan kũu ta ora chani kuna'a tajan chājayatin ndio ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Na jandutáun ma ñivi, ikan na ku'un na kunindee na ta kunanduku na ña kachi na iti' kuariya a iin tichi ku'u nuu ìyo ñivi, vati i'ya tükuii na koo kacho —kàti ndra.

¹³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na —kàti ra. Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:

—¿Ta naja kua kuu ku'va ndi ma ña kachi na tuva u'un ta'ani paan indii, ta uvi tiaka' ni? —kàti ndra—. Kũu yi va tuva ndoun kuatun ndi nde've chi'in ma ñivi ta ku'un ndi kujata ndi ña kachi na —kàti ndra chi'in ra.

¹⁴ Takan kàti ndra vati ìyo iin u'un mii ndra kũu ndra ña maaaa ndra'ii ni. Takan kũu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na jakunandi ndo na kuenda uvi xiko uchi na —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁵ Yakan va kua ikan jā'a ndra ña chūnandi ndisaa na. ¹⁶ Tajan tīin ndio Jesuu ndi u'un paan ta uvi tiaka', ta nānde'e ra iti' andivi, ta chīkan ra ta'vi Ndioo cha'a' yi, tajan chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. ¹⁷ Takan kūu ña ndisaa na chāchi na nda kati chitu va'a tichi na, ta jākutua na uchi uvi ga tuka chi'in ma ña chākoso.

*Kàtitu'un kachin Petu' ti Jesuu kùu ra Cristu
(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)*

¹⁸ Iin kivi kēsiin Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ikan jan te'en kīcha'a chīkatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nda ra kùu yu'u kàti ma ñivi?, kùuni ndo.

¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Ìyo ndian kà'an ña kùun Xuva ra jākunduta, ta ìyo ndian kà'an ña kùun Elía, ra kà'an tu'un yu'u Ndioo taji'na, ta juuni ìyo ndian kà'an ña kùun iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo ña chīyo taji'na, ta iin ndrakan kùu ndra ña nātaku ndiko ndra kàti na. —Takan kàti ma ndra jākua'a chi'in Jesuu nuu ra.

²⁰ —Ta ndyo'o, ¿nda ra kùu yu'u?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Yo'o kùun ma ra Cristu ra tāchi Ndioo —kàti ra.

*Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra
(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)*

²¹ Ta ikan jan kātitu'un Jesuu nuu ndra ña na kātitu'un ndra yi nuu nī'iin ñivi. ²² Tajan te'en kà'an ra:

—Taku yu'u ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, nduva'a kuii ni nde'e ra tundo'o, ti ni kati ma ndian cha'nu ña ra jà'a kuati kùu ra, chi'in ndra chà'nda tiñu nuu sutu, ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ndia. Ta ndrakan ni ka'ni ndra ra, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra.

²³ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndisaa ma ndian ka'iin ikan:

—Tu iyo iin yo kùuni jakua'a chi'in, na jaña na ma ña chà'nini na ja'a na, ta na tandikun na chatai nani kivi chi'in kruu na, ikan na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o nuu kruu ndia. ²⁴ Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi, töve ni kakú na, va ma ndian kuvi cha'a' tu'un kà'in, ndiakan kùu ma ndian ni kakú ta ni koo na chi'in endeeni. ²⁵ Ta juuni tüvi nda kuenda yi tu iin ra'ii nì'i ra tandi'i ña iyo ñuñivi, ta ora kuvi ra, ni ku'un ra endeeni iti' andaya'. ²⁶ Ta tu iyo ndian kùkanuu na nde'e na yu'u ta chata tu'un kà'in, nda yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni kukanui nde'i ma ñivi ndan ora ni kichaa ndikoi. Ti ma ora ikan ni ndotachai jà'a ndatui chi'in ndatu ma Tatái ta chi'in ndatu tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo. ²⁷ Yakan va kùunì ña taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo vitin. Ndicha va'a ña kà'in ti iyo ndian ka'iin i'ya tüvi ni kuvi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

*Ndioo, sàma ra kua kà Jesuu
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)*

28 Takan kūu ora ya'a una kivi ña kā'an Jesuu takan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' yuku chi'in Petu', Xuva ta Jandiau ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. 29 Tajan juuni ma ora kà'an ra chi'in Ndioo, jāma ma kua kàa ma nuu ra chi'in ma ja'ma ra, ti ma ja'ma ra nduva'a kuii ndōkuichin yi ta ndōtacha yi. 30 Tajan kēta uvi ta'an ndra ña nātu'un ndra chi'in ra. Ta ndrakan te'en nāni ndra: iin ra nāni Moisés ta inga ra nāni Elía. 31 Ndrakan kùu ndra ña kāvanuu iin ña nduva'a kuii tacha ndra. Ta ikan jan kīcha'a ndra kà'an ta'an ndra naja kua ni kivi Jesuu ta ni nde'e ra tundo'o ma ñuu Jerusalén. 32 Ta vaji nduva'a kuii ni kusu Petu' chi'in ndra meru ra, va jāndeeni ndra ma ñuma'na. Yakan va ndē'e ndra ma ña tacha Jesuu chi'in ninduvi ma ndra ka'iin chi'in ra. 33 Ta ora cha chūndachiyo Moisés chi'in Elía xiin Jesuu, tajan te'en nāka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Matru, ya'aga va'a ña ka'iin yo i'ya. Na ja'a ndi uni ta'an lomara kuenda ndo: iin yi kùu kuendaun ta inga yi kuenda Moisés ta inga yi kuenda Elía. —Takan kà'an Petu' ti ni tüvi chito ra nayi kà'an ra jà'a ña ya'a yū'vi ra.

34 Takan kūu ta ora juuni kà'an ra ndaa ra tajan nūu ndio iin vikonu'u ta kāvanuu yi ma ndi uni ta'an ndra jākua'a chi'in Jesuu. Ta ora chā'a ndra kuenda ña indii ndra tichi ma vikonu'u, nduva'a kuii yū'vi ndra jā'a yi. 35 Tajan ma tichi vikonu'u chīni ndra tati Racha'nu Ndioo ña kà'an yi te'en:

—Ra'ya kùu Se'i ña tachi. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kāti Ndioo chi'in ndra.

³⁶ Ta ora yā'a ña ch̀ini ndra ma tati ikan, tajan ndē'e ndio ndra ña ma'iin nia Jesuu ndaa. Va ndrakan tüvi nī katitu'un ndra ma ña ndē'e ndra nuu nī'iin ñivi.

Jànda'a Jesuu iin ra ndiso tati xaan

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Ta ora tuvi inga kivi, tajan v̀achi nuu ndio Jesuu ma yuku chi'in ndi uni ta'an ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ma tichi iti' ikan nduva'a kuii kua'a' ñivi ch̀ata'an nuu ndra nuu v̀achi ndra. ³⁸ Tajan iin ma ra v̀achi tañu ma ñivi ikan, te'en nāka'an ni'i ra chi'in Jesuu:

—Matru, ch̀ikain ñamani nuun ña na nde'un nayi jà'a chi'in ra se'i, ti uvanuuni ra ña kùu ra se'i. ³⁹ Vati iin tati xaan kùu yi ña tiin yi ra ta jà'a yi ña na nda'yu ra, ta ch̀i'i i'i ra, ta kèe xikiñu yu'u ra jà'a yi ta endee töve jàña numi yi ra. ⁴⁰ Ta nda che'e kà'in chi'in ma ndra jàkua'a chi'un ña na tava ndra ma tati xaan ikan ra, va nī kuu ja'a ndra yi —kàti tatá ma rayoko chi'in Jesuu.

⁴¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—iNdyo'o ñivi kini ña tüvi ch̀inuni! ¿A takà'an koto ndo ña töve ni koi endeeni chi'in ndo ña jà'a ndo takan? ¿A naja ga kivi kùndeeni gai ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo. iNandaka ma ra se'un nui! —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴² Ta ora kùyatin ndio ra nuu ndaa Jesuu, tajan ikan jànduva ndiko ma tati ikan ra, ta tiin ndiko yi ra. Ta Jesuu kà'an xaan ra chi'in tati xaan ikan, tajan kèe ndio yi ra, ta ndā'a ra jā'a Jesuu. Ta ikan jan ch̀a'a ndiko ra ra nuu ma ra kùu tatá ra. ⁴³ Takan kùu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan,

ndava kuà'an anima na ña ndè'e na ma ña jà'a Ndioo ka'nu.

*Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)*

Ta ora juuni yanga ndè'e na ma ña jà'a Jesuu, tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

⁴⁴ —Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo; taku ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ni tiin na ra, ta ni ku'va na ra nda'a' inga ñivi —kàti Jesuu.

⁴⁵ Takan kūu va ndrakan tüvi nī kutunini ndra ña kā'an ra, vati tüvi chà'a Ndioo ña na koto ndra tu'un ikan. Ta ndasii ndra ndakatu'un ndra naja kua kùuni yi ka'an yi nuu Jesuu ndia.

*Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga
(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)*

⁴⁶ Ta ikan jan kīcha'a ndio ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kànita'an yu'u ndra ña nda ra kùu ma ra ka'nuga nuu ndisaa ndra. ⁴⁷ Takan kūu ta ora chā'a Jesuu kuenda cha'a' ma ña chànini ndra chi'in chinituni ndra, tajan tiin ndio ra iin ravalì ta kūtaa ra ra iin chiyo xiin ra, ⁴⁸ tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Nda yo kìn kuenda ravalì i'ya cha'a' ña nakoto na yu'u, kùuni yi ka'an yi ña juuni kìn na kuenda na yu'u ndia. Ta nda yo kìn kuenda yu'u juuni kìn na kuenda ma ra tāchi yu'u ndia. Yakan va tu iyo iin yo kùuni ndoka'nuga, jì'na iyo yi ña kuu ra musu inga ñivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tìndee na yo

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Xuva chi'in Jesuu:

—Matru, nda che'e ndē'e ndi iin ra kùatavani'i tati xaan ndiso ma ñivi chi'in siviun, va tava töve chàkunuu ra chi'o, yakan va nī cha'a ga ndi ña jà'a ra yi —kàti Xuva.

⁵⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na vā'a jà'a ndo ña nī cha'a ndo jà'a ra yi ti ndian tüvi kùuni kuati chi'o, juuni iyo na kuenda yo ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kùxaan ra Jandiau ta Xuva

⁵¹ Takan kùu ta ora cha kēta kivi ña ni ndaa Jesuu ku'un ra iti' andivi, ta chi'in ndisaa anima ra kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén takua chànini ra niku. ⁵² Tajan tachi ndio ra ma ndra kùu tatun ra na ku'un ndra iti' nuu ta kunanduku ndra nuu kusu ndra iin ñuu ña kàndii ñu'u' Samaria. ⁵³ Va ma ndian ñu'u' Samaria tüvi nī cha'a na ve'e nuu ndoo ndra kava ndra chi'in Jesuu, ti cha chā'a na kuenda ña kuà'an Jesuu iti' ñuu Jerusalén. ⁵⁴ Takan kùu ta ora ndē'e Jandiau chi'in Xuva ña jā'a na takan, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kùuniun ña ka'an ndi chi'in Ndioo na jakoyo ra ñu'ú chata na, ikan na kayu ndi'i na ta kuvi na takua jā'a Elía taji'na? —kàti ndra.

⁵⁵ Tajan iin nde'e xaani Jesuu nuu ndra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ta ndyo'o, ¿a tüvi chito ndo ña chi'in ndatu kui'na kùu ma ña chàkuu ndo ña kā'an ndo

takan? ⁵⁶ Vati taku yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, töve vāchī kuenda ña jànai ñivi ti vāchī jakakúi na —kàti ra.

Ta ora yā'a ña kā'an ra takan, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

Ndian kùuni ku'un iti' kuà'an Jesuu
(Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Takan kūu ta ora kàcha'an ndra ma tichi iti' ikan, ndē'e Jesuu iin ra chikatu'un te'en nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùunī ku'in chataun nda nikuuni nuu chàniniun ku'ùn —kàti ra.

⁵⁸ —Va'a, va ji'na kùunī katitu'in iin nakuyi nuun —kàti Jesuu chi'in ra—. Taku ma yukuii òyo yavi nuu kixi ri ta nda saa òyo taka ri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo töve òyo iin nuu kusui —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵⁹ Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in inga ma ra ndaa ma ikan:

—jNa'a chatai! —kàti Jesuu chi'in ra.

Ta te'en nāka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, va'a va tuva ku'va ji'naun ña kukuchī ma tatái —kàti ra.

⁶⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chìnuni juuni ñivi maa na ndian cha chí'í, va yo'o na ku'ùn kukatitu'ùn naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi —kàti Jesuu chi'in ra.

⁶¹ Takan kūu tajan te'en nāka'an inga tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu kùuni ku'in chataun va tu ku'va ji'naun ña kuka'in chi'in ñivī ma nuu òyo ve'i —kàti ra.

⁶² Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na jà'un yi, ti taku ma ndra tìn su'ma yutun yata, ta ndè'e ndra iti' chata ndra, töve nda kuenda ndra. Yakan va ma tu'un ikan te'en kùuni yi ka'an yi ña ma ndian kīcha'a jà'a tiñu Ndioo, töve jà'a na yi chi'in ndisaa anima na, ti chàku'uni na ma ña jà'a na niku. Yakan va ndiakan na kùu ku'un na nuu chà'nda Ndioo tiñu. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

10

Jesuu tàva ra tiñu nuu uni xiko uchi ra

¹ Takan kùu tajan Jesuu kāchin ndiko ra inga uni xiko uchi ndra, ta ikan jan tāchi ra ndra, ta uvi ta uvi ndra ña na ku'un kuee ndra iti' nuu ra ña kukatitu'un ndra tu'un Ndioo ta ñuu ta ñuu nuu iyo yi ña ku'un ra.

² Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha kuii ti vitin cha iyo kua'a' ndian kùuni chinuni tu'un Ndioo, va töve kua'a' ndian kukatitu'un yi nuu na. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo na tachi ra kua'a' ndian kukatitu'un tu'un Ndioo nuu na. ³ Yakan va kua'an ndo, ti yu'u tàva tiñu nuu ndo ña na ku'un ndo tañu ñivi ña kùu na takua kùu lobo. Ti kua ikan tà'an mvechala iin tuxa'ini ora kùuni ma lobo kachi ri ndri. ⁴ Ta na kùnda'a ndo yunu ni xu'un' ni inga ndichan ndo ndia. Ta tu keta ñivi nuu ndo ma tichi iti' na kùndaa ndo ka'an ndo chi'in na. ⁵ Ta tu chaa ndo ve'e iin ñivi, ji'na te'en iyo yi ña ka'an ndo chi'in na: “Na koo vii ndo ma ve'e i'ya”, kàti ndo. ⁶ Ta tu ma ve'e ikan iyo ñivi va'a, ma ña va'a ka'an ndo ni kuu yi jà'a Ndioo, va tu töve, töve ni kuu yi. ⁷ Na kindoo ndo juuni ma ve'e ikan. Ta tu chà'a na ña kachi ndo ta kachi

ndo. Ta tu chà'a na takuui ko'o ndo, ta ko'o ndo ra'. Vati ma ndian jàtiñu ìyo yi ña ni'i na ya'vi na cha'a' ma tiñu jà'a na. Ta na kākunuu ndo tave'e tave'e na. ⁸ Yakan va ora chàa ndo iin ñuu ta ki'in na kuenda ndo, ta kachi ndo ndisaa ma ña chà'a na nuu ndo. ⁹ Ta na janda'a ndo ma ndian ku'vi ìyo ñuu ikan chi'in tu'un i'ya: “Cha vèchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo”, kàti ndo chi'in na. ¹⁰ Va tu chàa ndo iin ñuu, ta tüvi ki'in na kuenda ndo, na kee ndo iti' kai ta ka'an ndo te'en chi'in na: ¹¹ “Nda yuyaka ñuu ndo jà'a ña tiin cha'a ndi ta i'ya jàkisi ndi yi, ikan na koto ndo ti kuenda Ndioo kàchika ndi ta kùxaan ra nde'e ra ndo. Va kùuni ndi ña koto ndo ti cha vèchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo.” Takan kàti ndo chi'in na. ¹² Yakan va kàtitu'in nuu ndo ti Ndioo ora ni keta ra ña jàndondaa ra kuati ñuñivi, nduva'a ga ni jande'e ra tundo'o ma ñivi ñuu ikan kua ma ñivi ñuu Sodoma, ti töve nī ki'in na kuenda ndo chi'in ma tu'un kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ñivi töve jàchi'in ña kà'an Jesuu ni nde'e na tundo'o

(Mt. 11:20-24)

¹³ Takan kūu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—jNda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazín chi'in ñivi ñuu Betsaida! Vati jā'i kua'a' ndatu ka'nu ñuu ndo ta töve nī jachí'in ndo ma ña kā'in. Ta tu takan jā'i yi kuenda ma ñivi ñuu Tiro ta ñuu Sidón niku, ta ndiakan numini ni ndakoo na ma kuati jà'a na ta ki'vi na ma iti' Ndioo niku. Ta juuni ni kuku'un na ja'ma tuun ta ni kuiin yuyaa xini na takua kùu ma costumbre

ña jàna'a yi ña ya'a nda'vi kùuni na cha'a' ma kuati jà'a na. ¹⁴ Yakan va ora ni chaa tiempu ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi, tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ndyo'o kua ma ñivi chíyo ñuu Tiro ta Sidón niku. ¹⁵ Ta kuenda ndyo'o ñivi ìyo ñuu Capernaum, ¿a ni ndaa ndito ndo ku'un ndo iti' andivi?, kùuni ndo. Va na yüvi takan kùu yi ti ndisaa ndo ni ku'un ndo nuu ñu'u' ñuñivi nuu ni kuvi ndo iti' andaya'. ¹⁶ Yakan va ma ndian jàchi'in ña kà'an ndo juuni jàchi'in na ña kà'in, ta ma ndian tìsokuati ndo juuni takan tìsokuati na chatai ndia. Ta ma ndian tìsokuati chatai juuni tìsokuati na ma ra tãchi yu'u —kàti Jesuu chi'in na.

Kìchaa ndiko ndi uni xiko uchi ndra

¹⁷ Takán kùu tajan nduva'a kuii chisii ma ndi uni xiko uchi ndra kichaa ndra nuu Jesuu, ña te'en kà'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, nda ma tati xaan jàchi'in yi ña kà'an ndi chi'in ma siviun —kàti ndra.

¹⁸ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha ña takan kùu yi vati ndē'i ña iti' andivi kichi ma kui'na Satanaa ña kōyo ra takua kōyo iin tacha. ¹⁹ Yakan va yu'u chā'a ndatu nuu ndo ña na kuañu ndo chata koo tati ta chata tisu'ma, ta juuni kuenda ña na jandi'i ndo ma ndatu ma kui'na chi'in tandi'i nuu tati xaan, ikan töve nàja'a yi chi'in ndo. ²⁰ Va tüvi nuva jà'a ndo ña sii kùuni ndo cha'a' ña jàchi'in ma tati xaan ma ña kà'an ndo, vati na sii kùuni ndo cha'a' ña cha taa ma Racha'nu Ndioo sivi ndo ma nuu tutu ra ma iti' andivi, ti nda ndakan ni koo ndo chi'in ra endeeni —kàti Jesuu.

Jesuu, ya'a chisii ra
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Takan kūu ta ma ora ikani nduva'a kuu sii kūuni Jesuu, jā'a ma Tati Íí Ndioo. Yakan va te'en nāka'an ndio ra chí'in Ndioo:

—Yo'o Tatá, ya'a jáka'nui ñun ti maun kùu ma ra chà'nda tiñu andivi, chí'in ñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña iyo chí'un, töve nī jana'un yi nuu ma ndian iyo chinituni ta nuu ma ndian chito ña kà'an, ti jāna'un yi nuu ma ndian kùu takua kùu ma ndiakwati. Yakan va ndisaa yakan takan kūu yi, ta takan kūu cha'a' ña jā'un yi.

²² 'Vati ma Tatái chā'a ra ndatu ra nui ña na ka'ndai tiñu cha'a' tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya. Yakan va nī'iin ñivi töve nàkoto va'a na yu'u takua nàkoto ma Tatái yu'u, ta juuni töve nàkoto na ma Tatái va yu'u nàkoto va'i ra. Ta kùu jana'i naja kàa ma Tatái nuu ma ñivi ña kùuni mai, ña na nakoto na ra —kàti Jesuu.

²³ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ra chí'in ma ndra jákua'a chí'in ra:

—Na sii kuuni ndian kùu nde'e ña ndè'e ndo.

²⁴ Vati yu'u kàtitu'in nuu ndo ti kua'a' ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chí'in ndra kùu Rey, kūuni ndra nde'e ndra ma ña ndè'e ndo vitin, va nī kuu yi. Ta juuni kūuni ndra kuni ndra tu'un chini ndo va nī kuu yi ndia —kàti Jesuu chí'in ndra.

Iin ku'va kà'an Jesuu cha'a' iin ra ñu'u' Samaria

²⁵ Iin matru jákua'a tutu Ndioo te'en chíkatu'un ra nuu Jesuu ña kùuni ra kí'in ra ku'va ra:

—Matru, ¿nayi ìyo yi ña ja'i ta kùu ni'ì nuu koi indeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.

²⁶ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—¿Naja kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña jākua'un? —kàti ra.

²⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma matru ña jākua'a tu'un Ndioo chi'in Jesuu:

—Na kuuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo yo chi'in ndisaa anima yo ta chi'in ndisaa ñandeo ta chi'in ndisaa chinitunio. Ta juuni na kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo takua kùunio nde'o juuni maa yo —kàti ra.

²⁸ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ya'a ga va'a kā'un. Tu ja'un ndisaa yakan ni ni'un nuu koun indeeni chi'in Ndioo.

²⁹ Takan kūu ta tava kùuni ra jana'a ra nuu Jesuu ña iin ra ndaa kùu ra, kùuni ra, yakan va te'en nāka'an ndiko ra chi'in ra:

—¿Ta nda ndian kùu ma ndian kùu ta'in tuva takan? —kàti ra.

³⁰ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra chi'in iin ku'va:

—Iin ra judíu kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén ña kuà'an iti' ñuu Jericó. Ta ma tichi iti' ikan, kēta ndra su'u nuu ra, ta nāmaa ndra xu'un' ra chi'in ndava nda ja'ma ra ndia. Tajan nduva'a kuii kāni ndra ra ña ndava chī'í nuu ra. Ta kēe ndio ndra kàcha'an ndra. ³¹ Takan kūu ta juuni ma ora ikan chika iin sutu kuà'an ra ma tichi iti' ikan ndia. Ta ora ndē'e ra nuu kàndii ra, tajan chikonuuni ra ra ta kēe ndiko ra kuà'an ra iti' nuu. ³² Ta juuni ndē'e iin ra jàtiñu veñu'u ra ndia. Ta rakan juuni chikonuu ra ndè'e ra ra, ta kuà'an ndiko ra. ³³ Ta juuni ma ora ikan

yā'a iin ra ñu'u' Samaria nuu kàndii ra, ta rakan ora ndē'e ra ra, nduva'a kuii kūnda'vini ra ra. ³⁴ Tajan chājayatin ndio ra ra nuu kàndii ra, ta kīcha'a ra nākata ra ma nuu takue'e ra chi'in cete ta vinu, kāva ra iin ja'ma ma nuu takue'e ra, tajan jāndaa ra ra chata burru jāna ra, ta kuà'an ra chi'in ra iin ve'e nuu ni nindee ra. ³⁵ Takan kūu ta ora tuvi inga kivi, tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ra xuve'e ma ora chā'a ra uvi ta'an xu'un' nuu ra: “Na kumiun ra'ya, ta tu janaun tiá xu'un' chi'in ra, ni tia'vi ndikoi nuun ora vāchi”, kàti ra. ³⁶ Yakan va ndi uni ma ndra ndē'e nuu kàndii ra. ¿Nda ra kùu ma ra ta'an ra ña kūuni ga nde'e ra kùuniun? —kàti Jesuu chi'in ma matru jākua'a tutu Ndioo.

³⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra matru jākua'a tu'un Ndioo chi'in ra:

—Ma ra kūnda'vini, rakan kùu ma ra kùu ta'an ra —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ra:

—jKua'an ta ja'un takua jā'a ra! —kàti Jesuu chi'in ra.

Chàa Jesuu ve'e ña nàni Mata ta Ndiya

³⁸ Takan kūu ta chīka Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jākua'a chi'in ra nda kati chaa ra iin ñuu. Ta iin ña'a nàni Mata iyo ikan, chāka ña ndra ve'an. ³⁹ Tajan ma Mata iyo iin ña ta'an ña ña nàni Ndiya. Ta yakan chāa ña chūnandian nuu nàndi Jesuu ña taso'an ña kà'an ra. ⁴⁰ Va tava ma Mata ya'a kūtañuan chi'in ma tiñu jà'a ña, yakan va cha jāyatian ña nuu nàndi Jesuu, ta te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Ka'nu kooniun yo'o Racha'nu. ¿A töve chà'un kuenda ña chiniñu'i ña tindee Ndiya yu'u ti ya'a iyo tiñu jà'i? Na ka'un chi'an na tindean yu'u, ti ya'a kutañui chi'in yi —kàtian chi'in Jesuu.

⁴¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o Mata, ¿a ya'a nda'vi kùuniun ña nàkaniniun cha'a' yi takan? ⁴² Vati taku ñata'un Ndiya nàndian tàsò'an tu'un kà'in. Ta yakan va'a ga yi kua tandi'i ma tiñu jà'un. Yakan va ma ña jà'a ña, ni'iin ñivi kùu ga namaa na yi nuan —kàti Jesuu chi'an.

11

*Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an yo chi'in Ndioo
(Mt. 6:9-15; 7:7-11)*

¹ Iin ora ndaa Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo, tajan ma ora cha chīnu kā'an ra, ta te'en chīkatu'un ndio iin ra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña jana'un nuu ndi naja kua ka'an ndi chi'in Ndioo takua jāna'a Xuva ra jàkunduta nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra —kàti ra.

² Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ora kà'an ndo chi'in Ndioo, te'en iyo yi ña ka'an ndo:

Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra iyo andivi,
ma siviun ya'a ga í yi.

Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu nuu ndi.

Ta na ja'un takua kùuniun ma nuñu'u' ñuñivi
takua jà'un yi ma andivi.

³ Ta na ku'vaun kua'a' ma paan ña chiniñu'u ndi
ta'ii'iin kivi.

⁴ Na jaka'nuniun ma kuati ndi,

takua jàka'nuni ndi ma kuati jà'a kua'a' ñivi chata ndi.

Ta koto kù'vagaun ña titunini ndi ja'a ndi ma kuati ta na jakakun ndi nuu yi.

⁵ Takan kūu ta ora chinu kā'an Jesuu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in ndra:

—Ta tu iin yo'o ìyo iin ra nàkotoun, ta chāa iin ora ña ku'un kujakate'un yuve'e ra ora java ñuu chanikuaa chi'in tu'un i'ya: “Yo'o xaa, na jaya'a nuun uni ta'an paan nui, ⁶ vati já chāa iin ra nàkotoi, ña kīchi nuu chika ma ve'i, ta tūkuii nayi ku'vai kachi ra.” Takan kàtiun chi'in ra. ⁷ Va tu ma ra nàkotoun te'en nāka'an ra chi'un nda nuu kàndii ra ma tichi ve'e: “Na kā'an kuatigaun nui ti cha ndāsi yuve'i ta kixi kàndii nuu chito chi'in ndiakwati se'i. Yakan va na kūu ndetai ku'vai nī'iin nakuyi nuun”, kàti ra. ⁸ Va yu'u kàti, ti vaji kūuni ra ndakoo ra ña ku'va ra nī'iin nakuyi nuun cha'a' ña kùun ma ra nàkoto ra, ìyo yi ña ja'a ra yi tuva ya'a kua'a' yu'un. Tajan ndēta ndio ra ta chā'a ra tandi'i ma ña chiniñu'un. ⁹ Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo: ña na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo. Ta tu nànduku ndo ra, ta nàta'an ndo ra. Ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra, ta nuna ra yi nuu ndo. ¹⁰ Vati tu chikan ndo iin nakuyi, ni nī'i ndo yi, ta tu nànduku ndo iin nakuyi, ta nàta'an ndo yi, ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra, ni nuna ra yi nuu ndo ndia.

¹¹ 'Yakan va tu ìyo nda ndyo'o ìyo se'e ndo, ta chikan na ña kachi na nuu ndo, ta, ¿a ku'va ndo yuu ña kachi na yunuu paan? ¿A ku'va ndo koo kachi na yunuu tiaka? ¹² Ta juuni, ¿a ku'va

ndo tisu'ma kachi na tuva chìkan na ndivi nuu ndo?, kùuni ndo. ;Na kùu ja'a ndo takan chi'in se'e ndo! ¹³ Ta tuva ndyo'o ndian ìyo kuati ch̀to ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma se'e ndo, nda ma Racha'nu Tatá yo, ra ìyo andivi kua'a' ga ña va'ani ja'a ra chi'in ndo, ta juuni kùu ku'va ra ña koo ma Tati Í Ra nuu nda ndian ch̀kan yi nuu ra —kàti Jesuu chi'in ra.

Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴ Iin kivi ndaa Jesuu jànda'a ra iin ra k̀ndoo ñi'i jà'a ma tati xaan. Ta ora kēe yi jà'a Jesuu, ma ora ikani k̀cha'a ra kà'an ra. Ta ma ñivi ka'̀in ikan ndava kuà'an anima na ña ndē'e na ña jà'a ra. ¹⁵ Ta ìyo ndian kà'an ña ma kui'na Beelzebú ña chà'nda tiñu nuu tati xaan, yakán' kùán' ña chà'án' ndatuán' nuu ra'ya ña na tavani'i ra tati xaan ndiso ñivi, kàti na.

¹⁶ Ta ìyo inga ndian ch̀kan ña na ja'a ra iin ndatu chi'in sivi Ndioo, ra ìyo andivi, ti nànduku na naja kua kùu tisokuati na ra. ¹⁷ Va tava cha ch̀to Jesuu ti tōve va'a chànini na, yakan va te'en nàka'an ndio ra chi'in na:

—Tu kànitaa' an ñivi ìyo iin ñuu juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na. Ta tu ìyo ñivi ìyo iin ve'eni ta kanitaa' an na juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na ndia. ¹⁸ Ta juuni kà'in ña tu kànitaa' an ñivi Satanaa chi'in juuni maa na, juuni ni ndi'i nuu na, vati na kùu kanitaa' an ma kui'na juuni chi'in ma ñivián'. Takan kàti chi'in ndo vati kàti ndo ña chi'in ndatu ma kui'na nàni Beelzebú jànda'i ñivi ku'vi

ña ndiso tati xaan. ¹⁹ Tu chànini ndo, ña chi'in ndatu Beelzebú tàvai ma tati xaan. Tajan juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso ma ñivi ña ìyo tañu ndo, juuni maa na ni tisokuati na ndo ti tüvi va'a chànini ndo. ²⁰ Vati tu yu'u tàvani'ì tati xaan ndiso ñivi chi'in ndatu Ndioo, yakan kùuni yi jana'a yi ña cha ìyo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndo.

²¹ 'Taku iin ra'ii ña ya'a ga ìyo ñandee, ña kùmi ra ve'e ra chi'in ña xaan, ma ña va'a ña ka'iin tichi ve'e ra töve nani ta'an yi. ²² Va tu chaa inga ra ña ìyo ga ñandee, rakan ni janaa ra ra ta nāmaa ra ma ña xaan ña kùndeeni ra, ta kùu ndonuu ra nuu ma ña xuña'a ra, ta nata'vi ra yi nuu inga na. ²³ Vati ma ndian tüvi chàkunuu chi'in, xaani na nde'e na yu'u, ta ndian tüvi tìndee yu'u ña kàtitu'un na tu'un Ndioo, ndiakan töve chà'a na ña koto ñivi ma tu'in.

*Chìkoni'i ndiko tati xaan tichi kuñu ñivi ta vi'a
ga jànde'e yi tundo'o na
(Mt. 12:43-45)*

²⁴ 'Ora kèe tati xaan tichi kuñu iin ñivi, ta chàkunuu yi nuu ñu'u' ití ña nànduku yi nuu koo yi. Va takua töve nàta'an yi nuu koo yi tajan te'en chànini ndio yi: “Na chikoni'i ndikoi tichi ve'e nuu kēi”, kàti yi. ²⁵ Takan kùu ta ora chikoni'i ndiko ndio yi tichi kuñu na, ta ndē'e yi ña nduva'a kuu va'a kàa na takua kàa iin ve'e ma ora nàti'vi yi. ²⁶ Tajan kèe ndio yi kuà'an yi kuàjati'vi ta'an yi inga ucha ma tati xaan ña iyoga ñandee. Tajan induku kì'vi ndio yi tichi kuñu na, ta vi'a jànde'e yi tundo'o na ma takua ndè'e na yi ma nunuu niku.

Ya'a ga chisii ñivi ti chìto na ma ña ndaa

²⁷ Takan kùu ta ora juuni tak'a'an chinu kà'an Jesuu, tajan iin ña ndaa tañu ma ñivi ikan te'en nāka'an ni'an chi'in Jesuu:

—iYa'a ga sii kùu ma ña'a jākaku ñun, ta jākua'nu ñun! —kàtian.

²⁸ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—iNa siiga kùuni ma ndian chini ta jàchi'in na ña kà'an Ndioo! —kàti Jesuu chi'an.

Ndian jà'a kuati chikan na ña na ja'a Jesuu ndatu ra nuu na

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Takan kùu ta ma ñivi tiaga kua'a' na kīcha'a kùti'vi na nuu ndaa Jesuu, tajan te'en kīcha'a kà'an ra chi'in na:

—Ma ñivi jà'a kuati òyo ñuñivi i'ya chikan na ña na ja'i iin ndatu nuu na. Va yu'u kàti ti tūva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jà'a Jonás taji'na. Yakani kùu ma ña ni nde'e na. ³⁰ Vati takua Jonás, kùu ra iin seña kuenda ñivi ñuu Nínive ña chīyo taji'na, takua ikan ni kuu yu'u ra Se'e ñivi iin seña kuenda ñivi òyo tiempu i'ya ndia. ³¹ Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati jà'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kùu reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chīyo iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kīchian iin ñuu ya'a chika, tajan jàchi'an tu'un Ndioo ña kà'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón. ³² Yakan va ma ñivi chīyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi òyo tiempu i'ya ora ni tiku'va

ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndākoo na kuati jā'a na ta chīkoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kātitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kātitu'un nuu ndo ka'nugai kua Jonás —kāti Jesuu.

Jesuu kātitu'un ra iin ku'va ña kà'an yi ña ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Vati taku ma ndian tàa ñu'ú kandil ta tìxe'e na yi a chàsi na iin nakuyi nuu yi, töve nda kuenda yi, vati ìyo yi ña kutaa na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu ma ndian kì'vi tichi ve'e na. ³⁴ Ti ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ma ñu'ú ña ìyo tichi kuñu yo. Ta tu va'a ìyo yi ma tichi tinuu yo, ni ndondichin iti' va'a ña kùuni Ndioo ña ku'un yo, vatu töve ìyo ña va'a ma tichi tinuu yo ni ndonaa nuu yo. ³⁵ Yakan va na kī'in yo kuenda nuu yo juuni chi'in maa yo, nde'o tu ma ñu'ú ìyo chí'o jàndondichin yi nuu yo a ndonaa nuu yo jà'a yi. ³⁶ Vati tu ndichin va'a nde'e ndo ta töve naa tichi tinuu ndo, ni nde'e kachin va'a ndo takua nde'e ñu'ú kandil ora jandondichin yi iti' kuà'an yo —kāti Jesuu chi'in na.

Jesuu tìsokuati ra ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Takan kùu ta ikan jan jāinvitaa iin ra fariseu Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra chi'in ra nuu ìyo ve'e ra. Ta ora chāa ndio Jesuu ma ve'e ra, tajan kī'vi ndio ra, ta chūnandi ra yu'u mesa. ³⁸ Va ma ra fariseu kīcha'a ra nàkanini ra ña naja töve nī nakata jī'na ra nda'a' ra, ta kachi ra

takua ìyo costumbre ma ndra fariseu. ³⁹ Takan kũu ta Jesuu tava numi nākuni ra takua chànini ra, yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, ch̀to va'a ndo tava ndo ña meku nuu ndatiñu ndo ora nākata ndo yi, ta kuñu ndo ora ch̀ti ndo ndia, va töve ndakuenda yi ti nàani ndo nākata va'a ndo ma ña kini k̀ndoo tichi anima ndo chi'in ma ña su'u ndo ndia. ⁴⁰ ¿Ta naja ya'a tondo xini ndo ña chànini ndo takan? ¿A tüvi ch̀to ndo ti Ndioo k̀uu ma ra ña jätuvi tandi'i ña ìyo yo, nda ma iti' chata kuñu yo ta nda ma iti' tichi yi ndia? ⁴¹ Ta na tindee ndo ñivi chi'in ma ña ìyo nuu ndo, ikan na nandoo anima ndo ta takan kindoo vii yi.

⁴² 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu, ti vaji sòkó ndo uchi porcientu ma xu'un' kuenda Ndioo, takua k̀uu ma ruda chi'in minutila ta inga tuku ma yuku tàchi ndo ndia, ta tüvi jà'a ndo ma ña ndaa kuenda ñivi takua k̀uuni Ndioo ña jà'a ndo, ti tüvi k̀uuni ndo nde'e ndo ra! Yakan va ìyo yi ña ja'a ndo ninduvi yi takua k̀uuni Ndioo ña koo ndo.

⁴³ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu! Ti k̀uuni ndo kunandi ndo ma tayu ka'nu ga ña ìyo tichi veñu'u ñivi judíu, ta juuni chàta'ani ndo tu ya'a tiñu'u ma ñivi ndo ora chàkunuu ndo nuya'vi.

⁴⁴ 'iNda'vi ta'an ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo! ¡Vati ña va'a jà'a ndo k̀uuni ndo, va ma ñivi cha chà'a na kuenda ti ndra vata k̀uu ndo! Yakan va k̀uu ndo takua k̀uu ma nuu ñaña ña ìyo kamajandu, ti ma ñivi chàñu na chata ndo ta tüvi chà'a ndo kuenda.

⁴⁵ Takan kūu tajan iin ma ra matru jàkua'a tutu Ndioo ndaa ikan te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, ma ña kà'un, kùuni yi ka'an yi ña kà'un chata ndi —kàti ra.

⁴⁶ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo! Vati ni nde'e ndo tundo'o ti tàchi ndo ña na jachinu ñivi tiñu ya'a ndetiñu ña na kùndee na jà'a na. Ta na töve kùuni ndo tindee ndo na chi'in yi ndia.

⁴⁷ ¡Nda'vi ta'an ndo ndyo'o matru jàkua'a tutu Ndioo, ña jàva'a ndo nuu ñaña nuu cha kùchi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chīyo taji'na ndra chī'í jā'a juuni ma ñivi ndo! ⁴⁸ Ta chi'in ña jà'a ndo i'ya jàna'a ndo ti induku kùuni ndo chi'in ma ñivi ndo ña chīyo taji'na, ti chīto ndo ña chā'ni ndra na ta juuni maa ndo jà'a ndo nuu ñaña nuu kùchi ndra.

⁴⁹ 'Yakan va Ndioo te'en nāka'an ra chi'in ma chinituni ra: “Ni tachī ma ndra kùu tatuin chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, va ma ñivi ìyo tiempu i'ya ìyo ndian ni ka'ni ndra ta ìyo inga ndian ni jande'e ndra tundo'o.”

⁵⁰ Vati ma ndian ìyo tiempu i'ya ni ndakan Ndioo kuenda nuu na cha'a' ña chā'ni na tandi'i ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chīyo nda ora jātuvu ra ñuñivi i'ya. ⁵¹ Ta juuni kà'an yi nuu ndo cha'a' ma nda tiempu chī'í Abel chi'in ma Zacarí, ra chā'ni na nuu jàka'nu na Ndioo yu'u nuu ndaa ma chito naá íi ma tichi veñu'u. Yakan va ni ndakan ma Ndioo kuenda nuu ma ñivi ìyo vitin cha'a' ña jā'a ma ñivi na, ndian chīyo taji'na.

⁵² 'Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, ti ni nde'e ndo tundo'o cha'a' ña chā'a ndo koto ma ñivi ikan ma tu'un Ndioo, ta ni maa ndo kũuni ndo ki'vi ndo ma iti' ra, ta ni töve chà'a ndo ña ki'vi inga ñivi ña kũuni ki'vi na ndia.

⁵³ Takan kũu tajan ma ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo chi'in ma ndra fariseu nduva'a kuu kùxaan ndra ña kā'an Jesuu takan. Ta ikan jan kīcha'a ndra chīkatu'un ndra kua'a' nakuyi nuu ra, ⁵⁴ nde'o tu kà'an ra iin tu'un ña tüvi va'a, ta takan kũu ni'i ndra kua tìsokuati ndra ra.

12

*Kàti Jesuu ti na kũu ka'an yo tu'un vata
(Mt. 10:26-27)*

¹ Takan kũu tajan nduva'a kuu kua'a' mii ñivi kũti'vi nuu ndaa Jesuu ña ndava tītuta'an na. Tajan te'en nāka'an ndio ra ji'na chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma tu'un ña jàna'a ma ndra fariseu, ti töve jàchinu ndra ma ña jàna'a ndra, ti ndra jànda'viña'a ñivini kũu ndra, takua kũu ma yuchan iya ña kuva'a ma paan. ² Vati na kũu tixe'o ña jà'a yo kua'a' kivi, ta ni ma ña indii xe'e nuu yo chaa iin kivi ña ni koto kachin tandi'i ma ñivi yi. ³ Yakan va tandi'i ma tu'un ña kā'an xe'e ndo, vitin ni koto tandi'i ma ñivi yi. Ta vaji chāsi va'a ndo yuve'e ndo ta kā'an xe'e ndo, juuni ni chaa iin kivi ña ni koto ñivi yi ndia —kàti Jesuu.

*¿Nda yo iyo yi ña yu'vio nde'o?
(Mt. 10:28-31)*

⁴ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taku ndyo'o ndian kùu amigui kàtitu'in nuu ndo ña töve na ja'a ndo ña yù'vi ndo ma ndian chà'ni ma kuñu ndo, vati ora cha yā'a ña jà'a na takan, na tüva inga ña kùu ja'a na chi'in ndo.

⁵ Vitin ni katitu'in nuu ndo nda ra kùu ma ra iyo yi ña yu'vi ndo: na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo, ti rakan ora cha yā'a chā'ni ra ndo juuni iyo ndatu ra ña tachi ra ndo andaya' ndia. Yakan va rakan kùu ma ra iyo yi ña yu'vi ndo. ⁶ Ta juuni kùu jata yo u'un ta'an saa kuati chi'in uvi pesuni, ta vaji ndicha ña takan ndaa ndri, va Ndioo tüvi nàani ra ndri ti kùuni ra nde'e ra ndri. ⁷ Va taku ndyo'o ti nda ixi xini ndo cha kā'vi va'a Ndioo yi, yakan va na tüvi na ja'a ndo ña yù'vi ndo, ti Ndioo kùuniga ra nde'e ra ndo kua saa kuati ikan.

Na katitu'un yo ña chìnuni yo tu'un Jesucristu nuu tandi'i ñivi

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ 'Yakan va yu'u kàtì chi'in ndo ti tu kàtitu'un ndo ña chìnuni ndo tu'un kà'in nuu kua'a' ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tachi Ndioo ni katitu'in ña nàkotoi ndo nuu tati ña jàtiñu kuenda Ndioo ndia. ⁹ Va tu kàtitu'un ndo ña töve nàkoto ndo yu'u nuu ma ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kukatitu'in nuu ma tati jàtiñu kuenda Ndioo ña töve nàkotoi ndo ndia.

¹⁰ 'Vati taku Ndioo ni jaka'nuni ra kuati ndo vaji kà'an ti'ini ndo chata ra Se'e ñivi ña tachi ra, va tu kàti'ini ndo chata ma Tati Í Ndioo, töve ni jaka'nuni Ndioo ma kuati ndo. ¹¹ Ta ora

tìin ñivi ndo ta kundaka na ndo tichi veñu'u a nuu iin ra kùu juez ña jàndondaa tiñu, a nuu ndra kùvetiñu, na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña naja kua kuu ka'an ndo cha'a' ndo, ¹² vati ma ora ni chaa ma ora ña ni ka'an ndo cha'a' ndo, maa ma Tati lí Ndioo, ni jana'a yi nuu ndo naja kua ìyo yi ña ka'an ndo —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ìyo ma ndian kuika

¹³ Takan kùu tajan iin ra nda tañu ma ñivi ikan te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, na ka'un chi'in ma ra yanì ña na nata'vi ra ma ndatiñu ndākoo nditatá ndi chi'in —kàti ra.

¹⁴ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o xaa, ¿a chàniniun ña yu'u kùu ma juez ña ìyo yi ña ka'in naja kua ìyo yi ña nata'vi ndo ma ñu'u' ña kà'un takan? ¿Ta naja chikatu'un nui naja kua nata'vi ndo ma ndatiñu ndo? Yöve tiñu jà'i kùu yi —kàti Jesuu chi'in ra.

¹⁵ Tajan te'en nāka'an ndiko ra chi'in ma ñivi ikan:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kùuni ndo kukuika ndo, vati töve nda ña kukuika yo tajan kùu koo va'a yo vaji tüvi kua'a' ndatiñu yo —kàti Jesuu.

¹⁶ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chīyo iin ra ya'a kuika, va keta iin kuiya ña nduva'a kuii kua'a' ndatiñu ra kēe nuu ma ñu'u' ra. ¹⁷ Tajan te'en kīcha'a ndio ra chànini ra: “¿Nayi ìyo yi ña ja'a yo ña tüvi ni chata'an yaka ña tãan va'a yo ndatiñu yo?”, chànini ra. ¹⁸ Tajan te'en chānini ra: “An cha

chìto yo nayi ìyo yi ña ja'a yo. Ni janatani yo ma yaka ìyo vitin ta java'a ndiko yo inga ña ka'nu ga, ta ikan ndakiva'a yo tandi'i ndatiñu yo ña tavani'i yo ta ndisaa kuii inga tuku ma ndatiñu ña ìyo nuu yo.”¹⁹ Ta ora cha jā'a yo yi, tajan te'en ni ka'an ndio yo chi'in juuni maa yo: “Yo'o xaa vitin cha ìyo kua'a' ña kachiun kuenda kua'a' kuiya, yakan va na sii kuuniun ta nindeun ta kachiun ta ko'un vitin.” Takan kà'an ra juuni chi'in maa ra.²⁰ Takan kūu tajan Ndioo te'en nāka'an ndio ra chi'in ra: “¿A ya'a tondo xiniun ña chāniniun takan? Yakan va yu'u kàtì chi'un ña juuni ma chanikuaa vitin ni kuviun, ta tandi'i ma ña tāan va'un na töve chitoun yo kuenda ni kuu yi.” Takan kāti Ndioo chi'in ra.²¹ Takan tā'an ma ndian ndākiva'a kua'a' ma ña kuika kuenda na, va taku kuenda Ndioo ndian nda'vini kùu na —kāti Jesuu.

*Ndioo jàkuenda ra ma ndian chinuni tu'un ra
(Mt. 6:25-34)*

²² Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yu'u kàtì chi'in ndo ti töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ni cha'a' ja'ma chāku'un ndo.²³ Vati ma kivi ìyo ndo ña chā'a Ndioo nuu ndo, va'aga yi kua ma ña kachi ndo, ta ma kuñu ndo va'aga yi kua ma ja'ma chāku'un ndo.²⁴ Na nde'e ndo takua ìyo ma saa ña nāni tikaka. Vati taku ndrikan tüvi tàchi ndri ta tüvi tavani'i ndri nī'iin nuu ma ndatiñu ndri, ta va'ani chā'a Ndioo ña kachi ndri vaji töve ndakuenda ndri. Tu takan jà'a ra chi'in ma saa ikan tajan kùuni yi ka'an yi ña kua'a' ga ma

ña va'a ni ja'a ra chi'in maa ndo. Ndyo'o ìyo ga kuenda ndo kua saa ikan ndè'e Ndioo. ²⁵ Na kùu nakanini ndo kua'a' nakuyi tuva ni kùu ja'a ndo ni ma ña valiga ña chà'nini ndo. ²⁶ Yakan va, ζtu kùu ja'a ndo ma ña valiga ña chà'nini ndo, nda kuenda ña chà'nini ndo cha'a' kua'a' nakuyi tuva takan?

²⁷ 'Na nde'e ndo takua chà'nu ma ita vii ña kàa tichi ku'u. Vati ita ikan tüvi jàtiñu yi ta ni tüvi kùnu yi isa, ta va'ani vii ga kàa yi kua kàa ma ja'ma ña chāku'un ma Rey Salomón, ra ya'a ka'nu. ²⁸ Yakan va tu takan jàku'un Ndioo tanuu color ma ita kàa tichi ku'u vaji ni chaa iin kivi ña kàyu yi, va chi'in ndyo'o ndicha kuii ni ku'va ra ja'ma ni ku'un ndo. Yakan va, ζta naja töve chìnuni ndo ña tìndee Ndioo ndo tuva takan? ²⁹ Yakan va na tüvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ña ko'o ndo. ³⁰ Vati cha'a' ndatiñu ikan kùu yi ña nàkanini ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya. Va taku ndyo'o na tüvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' yi, ti ìyo iin Racha'nu ña kùu Tatá ndo ña chà'a ra ma ña chiniñu'u ndo. ³¹ Yakan va na nanduku ndo naja kua kùu koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu, tajan kuu ku'va ra tandi'i ma ña chiniñu'u ndo. —Takan kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni koo ña kuika ma ndian kùu ñivi ra iti' andivi
(Mt. 6:19-21)

³² Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Va ndyo'o ndian kùu mvechala jànai, na yü'vi ndo vaji tiani ndo, vati Ndioo yo cha chā'a ra ña na koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra

tiñu ti kùnda'vini ra ndo. ³³ Yakan va na xiko ndi'i ndo ma ndatiñu ña ìyo nuu ndo, ta tindee ndo ma ndian nda'vi, ikan na ni'i ndo ya'vi ndo ma iti' andivi. Ta na jändolochò ndo ma ña kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, vati ndòcha'nu yi ta kùtikixin yi. Ta ma andivi ti na kùu ki'vi ma ndian su'u ta ni ma tikixin. ³⁴ Vati ma ña kuika ña kàya ndo ma iti' andivi a ma ñuñivi i'ya, ikan nuu kàya ndo yi kùu ma nuu indii anima ndo.

Nuu jàna'a Jesuu ña ìyo yi ña yati koo yo ora ni kichi ra inga cha'a'

³⁵ Yakan va na koo tu'va ndo ora ni kichi inga cha'a'. ³⁶ Na koo tu'va ndo takua ìyo ma ndian kùu musu ña ndàtu na ma ra kùu chito'o na, nde'o nda ora ni kichaa ra ña kuà'an ra nuu ìyo viko tanda'a, ta jakate'e ra yuve'e, ta numini nuna na yi nuu ra. ³⁷ Na sii kuuni ma ndra kùu musu ña ndàtu va'a ndra, ra kùu chito'o ndra nde'o nda ora ni kichaa ra, ta nàta'an ra ndra ña ndito ndra. Yu'u cha chito va'i ti juuni ma ra kùu chito'o ndra ni ka'an ra chi'in ndra ña na kunandi ndra yu'u mesa, ta kuti'i ra ña kachi ndra. ³⁸ Yakan va na sii kuuni ma ndian kùu musu ña nàta'an ndito ma ndian kùu chito'o na na, vaji ora java ñuu a ora ni tuvi. ³⁹ Yakan va na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo, ti tu iin ma ra chito'o ma ve'e chà'a ra kuenda nda ora ni ki'vi ma ndra su'u ve'e ra, na kù'va ra ña ki'vi ndra ve'e ra, ta su'u ndra ndatiñu ra. ⁴⁰ Ta nda maa ndo ìyo yi ña koo tu'va ndo ti töve chito ndo nda ora ni kichaa ndikoi yu'u ma ra Se'e ñivi tächì Ndioo —kàti Jesuu.

Ïyo musu va'a, ta ïyo musu tüvi va'a
(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio Petu' nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kà'un ma tu'un i'ya kuenda ndyu'uni a kuenda ndisaa ñivi ndia? —kàti ra.

⁴² Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ra:

—¿Nda ra kùu ma musu ña ndàkoo ma chito'o ña jàtiñu va'a?, kùuni ndo, ¿a ma ra ïyo tu'va chi'in ma tiñu jà'a ña chà'a ra ña kachi ma ndian kùu ñivi ma ra kùu chito'o ra?, kùuni ndo. ⁴³ Na sii kuuni ma ra kùu musu ña ïyo tu'va ra chi'in ma tiñu jà'a ra ora chàa ma ra kùu chito'o ra.

⁴⁴ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña nuu ma musu ikan ni ku'va ma chito'o ra tiñu nuu ra ña na kuxini ra nuu ndisaa ma ndatiñu ra. ⁴⁵ Va tu ma musu ikan kicha'a ra ndòxaan ra nuu inga ma ndra musu ta nuu ma ñivi ña'a ndia. Ta kicha'a ndio ra chàchi ra ta ch'ì ra nda kati ch'ìní ra ti chànini ra ña ni kuyanga ma chito'o ra, kùuni ra. ⁴⁶ Va töve chā'a ra kuenda ña ma kivi a ma ora ña töve ïyo tu'va ra ni kichaa ma chito'o ra, ta ni jande'e ra tundo'o ra, takua jà'a ma Racha'nu chi'in inga ma ndian töve jàtiñu va'a. ⁴⁷ Va ma ra musu ña cha ch'ìto ra nayi kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra ta töve jà'a ra yi, rakan nduva'a kuii ni jande'e ra tundo'o ra. ⁴⁸ Va ma ra musu ña jà'a ra kuati ti tüvi ch'ìto ra nayi kùu ma tiñu va'a ña kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra, ta jà'a ra iin ña tüvi va'a, rakan ni nde'e ra tiani tundo'o. Ta ma ra musu ña chà'a ma chito'o ra kua'a' tiñu nuu ra ni ndakan ra nuu ra ña na ja'a va'a ra yi ndia. Ta ma ra musu ña ya'a kündeeni

ma chito'o ra ndè'e ra, tiaga kua'a' tiñu ni ndakan ma chito'o ra ña na ja'a ra.

Nuu kàti Jesuu ña na yä'a kanita'an ma ñivi chi'in ta'an na
(Mt. 10:34-36)

⁴⁹ 'Vati yu'u vèchi jande'i tundo'o ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ta nduva'a kùuni ña na kicha'a yi chi'in na ma vitini. ⁵⁰ Va ji'na ìyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o ta nduva'a nàkaninì cha'a' yi ña nda ora kùu yi ña na chaa ma kivi ikan. ⁵¹ ¿A vèchi jandomanì ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi, vati vèchi tavani'ì siin ndo. ⁵² Yakan va nda vitin ta iti' nuu, takan ni koo yi: vati tu ìyo u'un ta'an ñivi iin ve'e, ndiakan ni kee siin na ti ni kanita'an uni na chi'in uvi na, ta uvi na chi'in uni na. ⁵³ Ta ma tatá na ni kanita'an ndra chi'in juuni se'e ndra, ta se'e ndra ni kanita'an na juuni chi'in tatá na. Ta ma ñivi kùu ma'á na ni kanita'an vi juuni chi'in se'e vi ta ñivi se'e vi ni kanita'an vi juuni chi'in ma'á vi. Ta ña ka'nu vi kanita'an vi chi'in chanu vi, ta chanu vi chi'in ña ka'nu vi —kàti Jesuu.

Cha chito ñivi naja kua ki'in na ku'va ma tiempu

(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Ta te'en kicha'a tuku Jesuu kà'an ra chi'in ñivi ìkan:

—Tu nde'e ndo ña ya'a ka'vi kàa ma viko andivi, ta kati ndo ti ni kuun ma savi, ta ndicha ti takan ni kuu yi. ⁵⁵ Ta ora chàkin tati chiyo iti' sur, ta kàti ndo ti ya'a ni'ni ni ja'a yi, ta ndicha ti takan ni ja'a yi. ⁵⁶ Ndyo'o ñivi kini, tuva chito va'a ndo naja kua jà'a ma tiempu andivi chi'in

nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ¿ta naja töve ch̀to ndo k̀i'in ndo ku'va ma kivi ìyo ma tiempu i'ya?

Na nanduku ndo naja jandomani ndo ma ñivi tüvi va'a ìyo chi'in ndo

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ 'Yakan va, ¿ta naja tüvi k̀uu ja'a juuni maa ndo ma ña chànini ndo ña k̀uu ña va'a? ⁵⁸ Vati tuva ìyo iin yo tisokuati ndo, ta ku'un na chi'in ndo nuu ndra k̀uu vetiñu, na kunumi ndo jandondaa ndo kuati ikan chi'in ndra k̀uu vetiñu ji'na, ña ti'i na ndo nda'a' ra k̀uu juez, vati tu tüvi ja'a ndo takan, ni ku'va ma ra k̀uu juez ndo nda'a' ndra jandaru ña k̀umi ra, ta ndrakan t̀i' ndra ndo vekaa. ⁵⁹ Yakan va yu'u k̀ati chi'in ndo ti na k̀ee ndo ma vekaa ikan, nda kati tia'vi ndi'i ji'na ndo ma kuati jã'a ndo. —Takan k̀ati Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

13

K̀atitu'un Jesuu ña s̀ama yo kua ìyo yo

¹ Takan k̀uu ta juuni ma ora ikan ch̀aa iin ndra judíu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan k̀atitu'un ndra nuu ra naja kua jã'a Pilatu ña ch̀a'ni ra ñivi judíu k̀ichi iti' ñu'u' Galilea ma nuu s̀okó na kiti j̀ana na kuenda Ndioo. ² Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ñivi ka'iin ikan:

—¿Naja kua chànini ndo? ¿A chànini ndo ña ch̀a'ni ra na ti ìyo ga kuati na kua inga ñivi ìyo ñu'u' Galilea?, k̀uuni ndo. ³ Va na yüvi takan k̀uu yi. Ta tu ndyo'o töve k̀uuni ndo ndakoo ndo kuati j̀a'a ndo ta ki'vi ndo ku'un ndo iti' Ndioo, ni naa ndo indukuni takua nãa ndiakan. ⁴ ¿A ch̀aku'uni

ndo naja kua kēkoyo ma torri ña nàni Siloé ma ora ña kāchi'í cha'un uni ta'an ñivi jà'a yi? Ta, ¿a ndē'e na tundo'o cha'a' ña chīyo ga kuati na kua ma ñivi chīyo ma ñuu Jerusalén?, kùuni ndo. ⁵ Na yūvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo ma kuati jà'a ndo ta chikoni'i ndo chi'in Ndioo indukuni ni naa ndo takua nāa na ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' yutun higu ña töve chà'a chiti

⁶ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Tatiempu chīyo iin ra tāchi iin yutun higu ma ñu'u' ra. Tajan rakan chā'an ra chānde'e ra tuva cha chà'a run chiti, va tüvi nī nata'an ra nī'iin vu nuu run. ⁷ Yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra musu ña jàkuenda ma ñu'u' ra: “Cha uni kuiya kùu yi ña kīchī nde'i run ta tükuii nde'i nī'iin chiti run. Va'a ga na ka'ndaun run ti jàtañu ka'a ni run nuñu'u' ta töve na chà'a run”, kàti ra. ⁸ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, na ndakoun run jin tu iin kuiya i'yania, vati ni jalanguai ñu'u' cha'a run ta ni tain abono, ⁹ nde'o tu takan ku'va run chiti. Ta tu kùuni run tajan ni ka'nda ndioi run”, kàti ra chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu ra.

Jànda'a Jesuu iin ña chata ti'i ma kivi nindeo

¹⁰ Iin kivi nindeo ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ñivi judíu. ¹¹ Ta ma tichi veñu'u ikan ndaa iin ña cha ìyo cha'un uni kuiya ña ku'vian jà'a ña ti'i chata ña, vati iin tati xaan kùu yi ña jàti'i yi ña ña endee kùu kundaa va'a ña jà'a yi.

12 Takan kūu ta ora ndē'e ma Jesuu ña, tajan kāna ra ña ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'an:

—Vitin va cha ndā'un —kàti ra chi'an.

13 Tajan jūndii ra nda'a' ra chata ña, ta ma ora ikani chūndaa va'a ña ta ndā'a ña jà'a ra, tajan kīcha'a ña jàka'nuan Ndioo. 14 Va ma ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan, nduva'a kūxaan ra ña jānda'a ma Jesuu ña iin kivi nindeo. Tajan rakan te'en nāka'an ra chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Iyo iñu kivi ña jàtiñu yo ta'ii'iin jamana, na kichi nda'a ndo ma kivi ikan, ta töve na ja'a ndo ña kichi ndo nduku ndo ña nda'a ndo ma kivi nindeo —kàti ra chi'in na.

15 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndyo'o ndian uvi nuu, ¿a tüvi nāsama ndo ma burru jàna ndo a jundiki jàna ndo ta chàndaka ndo ndri nuu ko'o ndri takuii ma kivi nindeo? 16 Va ma ña'a i'ya kuan ñivi Abraham, iyo yi ña nda'a ña vaji kivi nindeo kùu yi ti ma kui'na kuxini ña nàni Satanaa ña cha iyo cha'un uni kuiya kùu yi ña jànde'e yi tundo'o ña chi'in ma kue'e ikan —kàti Jesuu.

17 Tajan ma ora kā'an Jesuu takan, ta nduva'a kuii kūkanuu ma ndian xaani ndè'e ra, va tandi'i ma ñivi ña ka'iin ma ikan, nduva'a kuii chisii na nde'e na ma tiñu ka'nu ña jà'a Jesuu.

Jesuu, kà'an ra iin ku'va cha'a' chiti yukú mostaza

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

18 Ta te'en nāka'an ma Jesuu:

—¿Nda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu ta nda chi'in kùu jando indukui yi?, kùuni ndo. 19 Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma chiti yukú mostaza ña

tàchi yo, vati chà'nu sukun yi takua kàa inga yutun na'nu ña nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kàti Jesuu.

Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' yuchan iya (Mt. 13:33)

²⁰ Tajan te'en nāka'an ndiko ma Jesuu:

—¿Nda chi'in jàndo indukui nuu chà'nda ma Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ²¹ Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma yuchan iya ña jàkanuu ñivi ña'a chi'in kua'a' yuti ora ni ja'a vi paan, ikan na nandaa ma yuchan.

Ma yuve'e tuu nuu ki'vi yo nuu ndaa Ndioo (Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Tajan kēe ndio Jesuu kuàjana'a ra tu'un Ndioo nani ñuu ta nani kuariya ña ìyo iti' kuà'an ñuu Jerusalén. ²³ Tajan iin ma ra ndaa ma ikan te'en kīcha'a chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a tiani ma ñivi kùu ma ndian jàkakú Ndioo?, kùuniun —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

²⁴ —Jani'i ndo ta kùu ki'vi ndo ma yuve'e tuu, vati yu'u kàti chi'in ndo ti kua'a' na ni kuuni na ki'vi na, va na kùu yi ti ya'a tuu yi. ²⁵ Tajan ora ndòto ndio ma ra chito'o ma ve'e ta chāsi ndio ra yi, ta ndyo'o ndian ni ndoo iti' chata ve'e, te'en ni ka'an ndo chi'in ra: “Yo'o racha'nu na nunaun yuve'e nuu ndi”, ni kati ndo. Ta rakan ni kati ra: “Na töve nàkotoi ndo ta ni töve chītoi ndanu kīchi ndo”, ni kati ra. ²⁶ Ta ikan jan te'en ni kīcha'a ndio ndo ka'an ndo: “Cha chāchi ndi ta chī'i ndi chi'un, ta jāna'un nuu ndi ma kai nuu ìyo ndi”, ni kati ndo. ²⁷ Ta rakan te'en ni naka'an ra chi'in ndo: “Na tüvi chītoi ndanu kīchi ndo,

yakan va na kesiin ndo xiin ta na ku'un ndo ti mamaa ndian kini kùu ndo”, ni kati ra. ²⁸ Tajan ikan ni kuaku ndo ña ndava nda nu'u ndo ni kari'u ora ni nde'e ndo ma Abraham, Isaac ta Jacob chi'in tandi'i inga ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'in ndra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ndyo'o ti java chata ve'e ni kindoo ndo. ²⁹ Vati ora ikan ni kichi kua'a' ñivi iyo ninii ka'nu ñu'u ñuñivi, ña ni kuiin na kachi na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu. ³⁰ Yakan va kua'a' ndian kùu ma ndian nuu ndi'inia vitin, ni kuu na ndian nunuu. Ta kua'a' ndian kùu ma ndian nunuu vitin, ni kuu na ndian nuu ndi'inia —kàti Jesuu.

*Jesuu chàku ra cha'a' ñivi iyo ñuu Jerusalén
(Mt. 23:37-39)*

³¹ Takan kùu tajan juuni ma ora ikan, chāa iin ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Na ku'un inga chiyo ti Herode kùuni ra ka'ni ra ñun —kàti ndra.

³² Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndiko ndo nuu ndaa ma rakan ña ya'a vata ta katitu'un ndo nuu ra, ti vitin ta itaan kùu yi ña ni tavani'i tati xaan ndiso ñivi ta ni janda'i ñivi ku'vi ndia, ta nda isaa kùu yi ña ni chinu jà'i yi, kàti ndo chi'in ra. ³³ Yakan va iyo yi ña ku'in ma iti' i'ya vitin, itaan ta isaa, vati na vā'a kuvi iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo inga ñuu tuva yüvi ñuu Jerusalén kùu yi. ³⁴ Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi iyo ñuu Jerusalén, ña endee chà'ni ndo ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni endee jàndikun ndo ta chà'ni ndo

chi'in yuu tandi'i ndra tāchi Ndioo ña kàtitu'un ndra tu'un ra nuu ndo. Vati yu'u nduva'a kua'a' cha'a' kūunĭ tindei ndo nuu ma tundo'o takua jà'a tiatan' chi'in tiun kuati se'e ri ña tìxe'e ri ndri tichi ndichin ri. Takan kūunĭ ja'i chi'in ndo niku va nī kuuni ndo. ³⁵ Yakan va yu'u kàtĭ chi'in ndo vitin ti na tūva ni koo Ndioo chi'in ndo ñuu ndo, ta tūva ni nde'e ndo yu'u ndia, nda kati keta ma kivi ña ìyo yi ña ka'an ndo te'en nui: “Ya'a íí ra vāchi chi'in sivi Racha'nu Ndioo”, ni kati ndo —kàti Jesuu.

14

Jesuu, jànda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu

¹ Takan kūu tajan iin kivi nindeo, chā'an Jesuu chākachi ra ve'e iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi fariseu. Va inga ma ndian fariseu ka'iin ma ikan jàkuenda na Jesuu, ² nde'o tu janda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu ña ndaa yatini nuu ra. ³ Tajan te'en kīcha'a chīkatu'un ndio Jesuu nuu ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo chi'in nuu ndra fariseu:

—¿Naja kua kati ma tutu ley Ndioo, a va'a ña jànda'a yo ndian ku'vi ma kivi nindeo, a vā'a? —kàti Jesuu.

⁴ Va taxiin kīndoo ndra. Ta ikan jan jūndii ndio Jesuu nda'a' ra chata ma ra kù'vi, tajan ndā'a ndio ra jā'a ra. Ta kà'an ndio Jesuu chi'in ra ña na ku'un ra ve'e ra. ⁵ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, ¿a tūvi tàva ndo jundiki a burru jàna ndo ma tichi soko ka'nu ma

ora kòyo ndri ma tichi yi ma kivi nindeo?, kùuni ndo.

⁶ Va ora kà'an Jesuu takan chi'in ndra, endee tükuii nani kà'an ndra.

Jesuu, jàna'a ra naja kua jà'a yo ora chà'an yo nuu iyo viko tanda'a

⁷ Ta ora ndē'e Jesuu ña kàchin na tayu ka'nu tiá ña kùnandi na yu'u mesa nuu iyo viko tanda'a, tajan te'en jākuninaa ra na chi'in tu'un i'ya:

⁸—Ora iyo iin ndian jàmvitaa ndo nuu iyo viko tanda'a, na kùnandi ndo tayu ka'nu tiá ña ndaa ikan, ti koto chaa iin ra jàmvitaa na ña ka'nuga kua ndyo'o, ⁹ ta ora ni nde'e ma ra jainvitaa ndo ra, ta rakan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: “Na kundachiyo ndo nuu tayu chiña ti ni kunandi inga ra'ya”, kàti ra chi'in ndo. Ta ndyo'o iyo yi ña kundachiyo ndo ikan, vaji kanuu ndo. Ta ku'un ndio ndo kukunandi ndo tayu ka'lin nuu ndi'inia. ¹⁰ Yakan va ora jàmvitaa na ndo, na kunandi ndo ma tayu ka'lin nuu ndi'inia, tajan ora ni nde'e ndio ma ra jainvitaa ndo ndo, tajan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: “Ndyo'o meru, na ku'un ndo kukunandi ndo ma tayu ka'nuga ña ndaa ndakan.” Tajan ora ni kuni ma ndian ka'lin xiin ndo ña kà'an ra chi'in ndo, ta ni tiñu'u ndio na ndo. ¹¹ Vati ma ndian chàta'ani jaka'nu juuni maa', ndiakan Ndioo ni jakukanuu ra na. Va ma ndian jànda'vi juuni maa', ndiakan ni jaka'nu Ndioo na.

¹² Takan kūu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ra jà'a viko ikan:

—Ora ni ja'un iin viko ka'nu, na jàmvitaun ni merun ni ñiviun ni ndra yaniun, ta ni ndian

kuika ndia. Vati tu takani jà'un, ni ka'nda ndiko na kuenda nuun, ora ni jainvitaa na ñun ña ku'un iin viko ña ni ja'a na tiá iti' nuu. ¹³ Yakan va ora ni ja'un iin viko, va'a ga ña jainvitaaun ma ndian nda'vi chi'in ndian ku'vi ndian kuaá ta chi'in ndian koxo. ¹⁴ Tu takani jà'un nduva'a kuui sii ni kuuniun cha'a' ma ña jā'un chi'in na, ti vaji na kuu ku'va ndiko na ma ña chā'un nuu na, va ora ni nataku ndiko ma ndian va'a, Ndioo ni ku'va ra ña ka'nu nuun cha'a' ma ña jā'un kuenda na.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ñivi kùuni ki'vi nuu chà'nda Ndioo tiñu
(Mt. 22:1-10)

¹⁵ Takan kuu ta iin ma ra nàndi yu'u mesa, te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Na sii kuuni ndian ni ku'un kachi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti ra.

¹⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra iin ku'va nuu ra:

—Iin ra chīyo taji'na, jà'a ra iin viko ka'nu. Ta rakan ti tāchi ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujainvitaa ra kua'a' ñivi. ¹⁷ Takan kuu ta ora cha iyo va'a tandi'i ma ña ni kachi na, tajan tāchi ndiko ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujandakutu'un ra ma ñivi jāinvitaa ra ña na kichi na ti cha iyo va'a yi. ¹⁸ Va ta'ii'iin ndiakan kàtitu'un na ña iyo inga tuku tiñu ni ja'a na. Taku ora chāa ndio ra nuu iyo ma ra nunuu, te'en nāka'an ra chi'in ma ra musu ikan: “Na kuu ku'in ti já jātai iin ñu'u", ta iyo yi ña ku'in kunde'i yi. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in”, kàti ra. ¹⁹ Ta inga tuku ra va te'en nāka'an ra chi'in ma musu: “Já

jātai u'un ta'an yunta, ta ìyo yi ña ku'in kuki'in ku'va ndri nde'o tu va'a jàtiñu ndri. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in", kàti ra. ²⁰ Ta ma inga ra te'en nāka'an ra chi'in ra: "Já tānda'i, yakan va ka'nu kooniun ti na kuu ku'in", kàti ra. ²¹ Takan kuu tajan chikoni'i ndiko ma musu kuà'an ra nuu ìyo ma ra chà'nda tiñu nuu ra. Ta kātitu'un ndi'i ra yi nuu ra. Va nduva'a kuii kūxaan ra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra: "Na ku'un kunandukun vaji ndian nda'vi chi'in ndian cha'a pe'lu chi'in ndian kuaá a ndian kukue'e nda ni kuuni ma iti' kai, ta nda yu'u ñuu ndia. Ta kundakaun na kichi na nde've chi'un", kàti ra. ²² Takan kuu ta nunuuni te'en nāka'an ndiko ra chi'in ma ra chito'o ra: "Yo'o racha'nu, cha jā'i ma ña kātitu'un nui, ta juuni takā'an kutu ma tichi ve'e", kàti ra. ²³ Tajan te'en nāka'an tuku ma ra chito'o ra chi'in ra: "Na ku'un ndikoun kunandukun tiá ma ndian nda'vi ña jàtiñu iti' tichi ku'u ta na janiniun inga ñivi ña na kichi na chi'un ma ve'i, ikan na kutu yi", kàti ra chi'in ra. ²⁴ Yakan va yu'u, kàti nuu ndo ti ni'iin ma ndian jāinvitai ma nunuu na kuu ga kachi na ma ña jā'i —kàti Jesuu.

*Ndetiñu ta kuu kuu yo ñivi jàkua'a chi'in Jesuu
(Mt. 10:37-38)*

²⁵ Takan kuu tajan nduva'a kuii kua'a' ñivi chàkunuu chi'in Jesuu. Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

²⁶ —Tu ìyo iin ndian kùuni ki'vi iti' kuà'in, ìyo yi ña kuuniga na nde'e na yu'u kua kùuni na nde'e na tatá na, ma'á na, ñasi'i na, se'e na, yani

na ñivi ta'an na, ta naani na ña kùuni na nde'e na juuni maa na. Takan ìyo yi ña ja'a na ta kùu kuu na ndian jàkua'a chi'in. ²⁷ Tu ìyo iin ma ndian töve va'a ña ku'un na iti' kuà'in vaji ndava ìyo yi ña kuvi na cha'i, na kùu kuu na ndian jàkua'a chi'in ndia. ²⁸ Ta tu ìyo iin yo kùuni ja'a iin ve'e, ji'na ìyo yi ña tavan'i ji'na ndo kuenda ta ikan nde'e ndio ndo tu keta ma xu'un' ndo, tajan ja'a ndio ndo yi. ²⁹ Ta indukuni kùu yi tu cha kicha'a ndo jà'a ndo ma cha'a ve'e, ta na kètaga ma xu'un' ndo ña jàchinu ndo yi, ni kuakú ndaa ma ñivi ndo chi'in tu'un i'ya: ³⁰ “Nde'e ndo naja kua kàa ve'e kundu ña jàva'a rakan, ti nī chinu jà'a ra yi”, kàti na. ³¹ Ta juuni tu ìyo iin ra kùu rey ña kùuni ra kanita'an ra chi'in inga rey ña chà'nda tiñu inga ñuu, va iin rey ìyo uchi mii jandaru ra ta inga ra ìyo oko mii jandaru ra, za tüvi ìyo yi ña kunandi ra ja'a ji'na ra kuenda, nde'o tu kùu kanita'an ra chi'in ma ra kùu rey ña vachi chi'in oko mii jandaru?, kùuni ndo. ³² Ta tu kùu ja'a ma ra kùu rey ña ìyo uchi mii jandaru kanita'an ra chi'in ra, kuuni ra, tajan ni tachi ndio ra uvi uni ma ndra tatun ra na kujandondaa ndra tiñu nuu inga ma ra kùu rey ora juuni vachi chikaga ra chi'in ma jandaru ra ña na tüva kanita'an ndra. ³³ Yakan va tu kùu ndakoo ndo ndisaa ma ña ìyo nuu ndo, ta kùu kuu ndo ma ndra jàkua'a chi'in.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ñií ña naja kua kuu yi tuva jaña yi ña u'vá yi

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ 'Yakan va taku ma ñií va'a yi, va tu naa ña u'vá yi, ta na kùuga kuu u'vá yi inga cha'a'. ³⁵ Ma

ñií ikan tüva nda kuenda yi ni kuenda ñu'u' ta ni kuenda abono tajan chàta yo yi. Yakan va ndyo'o ndian ìyo chinituni, na taso'o ndo ña kà'in —kàti Jesuu chi'in na.

15

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa

(Mt. 18:10-14)

¹ Tajan ndisaa ma ndian nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta inga ndian jà'a kuati cha jāyatin na na nuu nda Jesuu ña kùuni na taso'o na ña kà'an ra. ² Takan kūu tajan ma ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kà'an ndra chata Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Ra'ya ya'a ga chàta'ani ra ndikita'an ra kachi ra chi'in ma ndian jà'a kuati —kàti ndra.

³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra iin ku'va nuu ndra:

⁴ —Tu ìyo nda ndyo'o ìyo iin cientu mvechala jàna, ta jàkuanaa ndo iin ri tichi ku'u nuu chàkunuu ndo kùmi ndo ri, ja tüvi ndakoo ndo ndi kumi xiko cha'un kumi ndri ta ku'un ndio ndo kunanduku ndo ma kiti kuànaa nda kati nata'an ndo ri?, kùuni ndo. ⁵ Ta ora cha nāta'an ndio ndo ri, tajan nduva'a kuii chīsii ndio ndo ña ndava chiso chata ndo ri. ⁶ Ta ora chàa ndio ndo ve'e ndo, tajan jàti'vi ta'an ndo ndian nàkoto ndo ta ndian ìyo yatin xiin ve'e ndo, ta te'en nàka'an ndio ndo chi'in na: “Na sii kuunio ti ma mvechala jànai ña kuànaa jā'i cha nāta'an ndikoi ri”, kàti ndo chi'in na. ⁷ Yu'u kàti ti

indukuni kua ikan kùu yi chi'in iin ndian jà'a kuati tuva ndàkoo na ma ña jà'a na ta ki'vi na iti' Ndioo. Nduva'a kuii sii ni kuuni Ndioo ìyo andivi cha'a' ra kua cha'a' inga kumi xiko cha'un kumi ñivi ña tüva chiniñu'u na ki'vi na iti' Ndioo, ti ñivi va'a kùu na kùuni na —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un' ña kuànaa

⁸ Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taji'na chīyo iin ña ìyo uchi ta'an xu'un' kaa nuu, ta jākuanaa ña iin yi. Yakan va ma ña jā'a ña kùu ña tāa ña iin ñu'ú kandil ma tichi ve'an, ta kīcha'a ña nàti'vian nda kati nata'an ña yi. ⁹ Tajan ora cha nāta'an ña yi, tajan jāti'vi ta'an ña ndisaa ma ndian nàkotoan chi'in ndian ìyo xiin ve'an, tajan te'en kīcha'a ndioan kà'an ña chi'in na: “Na sii kuunio ti cha nāta'in ma xu'un' ña kuànaa jā'i”, kàtian. ¹⁰ Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti juuni nduva'a kuii sii ni kuuni ndian tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora ndakoo iin ra kuati jà'a ra ta chìkoni'i ra iti' Ndioo —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra kuànaa se'e

¹¹ Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chīyo iin ra ìyo uvi ta'an ndra se'e ra. ¹² Tajan ma rayoko tiá te'en nàka'an ra chi'in ma tatá ra: “Yo'o tatá, kùuni ña ku'vaun ma ndatiñu ña ìyo yi ña ndaki'in”, kàti ra. Tajan ma tatá ndra nāta'vi ra ma ndatiñu ra nuu ninduvi ndra. ¹³ Tajan chāa ndio iin kivi ña xiko ndio ma ra tivaa tiá ma ndatiñu ra. Ta chi'in ma xu'un' nī'i ra ña xīko ra yi kēe ra kuà'an ra iin ñuu nuu

chika ña endee ndī'i ma xu'un' ra jānaa ra ti tüvi nī chito ra kumi ra yi. ¹⁴ Ta ora cha ndī'i ndio ma xu'un' jānaa ra, tajan nduva'a kuii chīyo iin tama' nuu ñuu ikan ta yā'a ndio ra soko. ¹⁵ Tajan kuà'an ndio ra kuà'anduku ra tiñu jà'a ra nuu iin ma ra ìyo ikan. Ta ikan jan rakan tāchi ndio ra ra na ku'un ra kujakuenda ra kini jàna ra ña ka'iin iti' tichi ku'u. ¹⁶ Ta rakan ti ya'a chīsoko ra ña ndava kùuni ra kachi ra ña kini chàchi ndri ta tüvi nda yo chà'a yi nuu ra. ¹⁷ Tajan chā'a ndio ra kuenda ña te'en kīcha'a ra chānini ra chí'in juuni maa ra: “Ta ndisaa ndra musu jàtiñu chí'in tatá yo, ndava chàkoso ndayu chàchi ndra, ta maa yo i'ya ndava chì'o soko ña tüvi ni'o ña kacho.” ¹⁸ Yakan va chānini ra: “Va'a ga chikoni'i ndiko yo ve'e ma tatá yo ta te'en kà'an yo nuu ra: Yo'o tatá, cha chitói ti iin kuati ka'nu kùu ma ña jā'i chí'un ta chí'in Ndioo ndia. ¹⁹ Yakan va na kuàtiñun yu'u takua chàtiñu ma ndra kùu musun ta tüva ìyo yi ña ka'un ña ra se'un kùì.” Takan chānini ra ña ni ka'an ra chí'in ma tatá ra. ²⁰ Tajan chí'koni'i ndio ra kuà'an ra iti' ve'e ma tatá ra.

'Tajan ora ndē'e ma tatá ra ña yatinia vāchi ra, tajan nduva'a kuii kūnda'vini ra se'e ra ta kāndakunu ndio ra chāta'an ra nuu ra, ta ikan kāña'a ra chí'in ma se'e ra ta chūnumi ndaa ra ra. ²¹ Takan kuu tajan te'en nāka'an ndio ma ra se'e ra chí'in ra: “Yo'o tatá, cha chitói ti iin kuati ka'nu kuu ma ña jā'i chí'un ta chí'in Ndioo ndia. Yakan va tüva ìyo yi ña ka'un ña ra se'un kùì”, kàti ra. ²² Va ma tatá ra te'en nāka'an ra chí'in ma ndra kùu musu ra: “¡Numini kuki'in ndo ma ja'ma va'a ga ta na jaku'un ndo yi ra! Ta juuni

na kunda'a ndo iin xe'e ta ti'i ndo yi nda'a' ra chi'in ndichan ña kundii cha'a ra. ²³ Ta juuni na kuki'in ndo iin jundiki vali ta ndu'u ga ta ka'ni ndo ri, ti ni ja'i iin viko ka'nu ta ni kacho, ²⁴ vati ma ra se'i ña kīchaa vitin kùu ra takua kùu iin ra cha chī'í kuendai va vitin cha nātaku ndiko ra, cha jākunai ra ta vitin cha nāta'an ndikoi ra.” Takan kūu ta ora chīnu kà'an ndio ra takan tajan kīcha'a ndio ndra jà'a ndra viko kuenda ra.

²⁵ 'Ta ora chāa ma ra chava'a se'e ra ña jàtiñu tichi ku'u yatini ma nuu ìyo ve'e, tajan ikan chīni ra ña chita ma yaa ta tàcha'a na, ²⁶ ta ikan jan kāna ra iin ma ra musu ma tatá ra, tajan chīkatu'un ndio ra nuu ra ña nayi kuu ma nuu ìyo ve'e. ²⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu ikan chi'in ra. “Ma ra yaniun cha kīchaa ndiko ra. Yakan va ma tatáun tāchi ra ña na kutiin ndra ma jundiki vali ta ndu'uga ta chā'ni ndra ri ti ma ra yaniun kīchaa ndito ra”, kàti ra. ²⁸ Va ma ra yani ra chava'a nī kuuni ra ki'vi ra ma tichi ve'e ti ya'a kàyuni ra. Yakan va ma tatá ra kēe ra ma tichi ve'e ta chājanini ra ra ña na ki'vi ra ma tichi ve'e nuu ìyo ma viko. ²⁹ Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma tatá ra: “Yo'o tatá, cha chito va'un ti cha ya'a kua'a' kuiya kùu yi ña jàtiñui chi'un, ta ndisaa ma ña kà'un chi'in jà'i yi, ta tūkuui nda ora kuva'un vaji iin tixu'u vali nui ña jà'i iin viko chi'in ma ndra amigui. ³⁰ Ta vitin kīchaa ma ra se'un ña chājanaa ka'ani xu'un' chi'in ñivi ña'a tondo, ta cha'a' rakan chā'niun ma jundiki vali ña ndu'uga ña ìyo nuun.” Takan kàti ra chi'in ma tatá ra.

³¹ 'Tajan ma tatá ra te'en nāka'an ndio ra chi'in

ra: “Yo'o se'yu, cha ch̀toi ti ndisaa tiempu ìyoun chi'in, yakan va tandi'i ma ña ìyo nui juuni ña'un kùu yi ndia. ³² Va vitin iin ña va'a kùu yi tu ja'a yo iin viko. Ta sii kuunio ti ma ra yaniun kùu ra takua kùu iin ra cha ch̀í kuenda yo va vitin cha nātaku ndiko ra. Cha jākunaa yo ra niku va vitin cha nāta'an ndiko yo ra.” Takan kàti ma tatá ra chi'in ra —kàti Jesuu.

16

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra musu ña jānaa ndatiñu chito'o

¹ Takan kùu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Taji'na ch̀yo iin ra kuika, ta rakan ti juuni ch̀yo iin ra chà'nda tiñu nuu ma ndra kùu musu ra ndia. Ta ikan jan ìyo iin yo ch̀katitu'un nuu ma ra kùu chito'o ma ra kùu musu ña chà'nda tiñu, janaa ka'ani ra xu'un' ra. ² Ta ikan jan kāna ndio ma ra chito'o ra ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “Cha ch̀toi ti yöve tiñu ndaa kùu ma ña jà'un kuendai. Yakan va na ja'a yo kuenda cha'a' ma tiñu jā'un ti tūva ni jatiñun kuendai”, kàti ra.

³ Tajan te'en kīcha'a ndio ma ra musu ra ch̀nini ra ora kā'an ra takan chi'in ra: “¿Naja kua ja'a yo ña ma ra kùu chito'o yo tāva ra yo tichi tiñu jà'a yo i'ya, ta tūvi ñàndeo ña jàtiñu yo nuu ma ñu'u', ta kànuu yo ndakan yo tunda'vi ve'e ñivi?

⁴ Aan, cha ch̀to yo nayi ni ja'a yo ora ni kindaa ma ra chito'o yo tiñu jà'a yo, ikan na ku'va ñivi na koo yo ve'e na”, kùuni ra. ⁵ Tajan kāna ndio ra ta'ii'in ma ndian tàvi nuu ma chito'o ra. Ta ora ch̀aa ndio na nuu ra, tajan te'en ch̀katu'un ndio

ra nuu iin ma ra tàvi nuu ma chito'o ra: “¿Naja tàviun nuu ma chito'i?”, kàti ra. ⁶ Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Tàvì iin cientu litru cete nuu ra”, kàti ra. Tajan te'en nāka'an tuku ma ra musu kuxini ikan chi'in ra: “I'ya iyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun, na kunandiun ta taun nuu yi ña tàviun uvi xiko uchi nia. Ta takan ta'nda ma kuendaun”, kàti ra. ⁷ Tajan te'en chikatu'un tuku ra nuu inga ma ra tàvi: “¿Ta yo'o, naja tàviun nuu ra?”, kàti ra. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Tàvì iin cientu karia trigu nuu ra”, kàti ra. Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu kuxini chi'in ra: “I'ya iyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun. Na kunandiun ta taun ña tàviun kumi xikonia nuu ra, ta takan ta'nda kuendaun”, kàti ra. ⁸ Tajan ma ra kùu chito'o ma musu kuxini ña töve va'a jàtiñu, chā'a ra kuenda ña ya'a yati jàtiñu ma ra musu ikan kuenda juuni maa ra, vati tiá yati ma ndian ñuñivi nde've jàtiñu na kuenda juuni maa na kua ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo.

⁹ Yakan va yu'u Jesuu, kàtitu'in nuu ndo ña na kuàtiñu ndo ma ña kuika ndo ña töve va'a ña iyo ma ñuñivi i'ya, ikan na kùu ni'i ndo amigu ndo. Ta ora ndi'i ma ña kuika ndo kuu ni'i ndo inga ra kùu tindee ndo nuu ni koo ndo endeeni iti' andivi. ¹⁰ Yakan va tu jàtiñu va'a yo ma tiñu ta'ani ña chà'a ma chito'o yo nuu yo indukuni ni jatiñu va'a yo kuenda ra ora ni ku'va ra ma tiñu ka'nuga nuu yo. Va tu töve jàtiñu va'a yo ora chà'a ra ma tiñu ta'ani nuu yo, indukuni töve ni jatiñu va'a yo tu ku'va ra iin tiñu ka'nuga nuu yo ndia. ¹¹ Yakan va tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in ma ña kuika ndo ña iyo chi'in ndo ma ñuñivi

i'ya, juuni töve ni ku'va Ndioo ma ya'vi ka'nu nuu ndo iti' andivi, ti töve ìyo tundeeni ra chi'in ndo.

¹² Ta tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in ma tiñu tatu chā'a na nuu ndo ma ñuñivi i'ya, indukuni töve ni ku'va Ndioo ña koo ña'a maa ndo ndia.

¹³ 'Ta juuni na kuu ja'a iin ra musu tiñu nuu uvi ndra kùu chito'o ra, ti ni kuuni ra nde'e ra iin ra ta ni kuxaani ra nde'e ra inga ra. Yakan va na kuu jachi'in ra ña kà'an iin ra ta ja'a ra ña kà'an inga ra, ti töve indukuni chànini ndra. Ta juuni na kuu kuunio nde'o Ndioo tuva kùunio nde'o ma xu'un' ndia —kàti Jesuu.

¹⁴ Ta takua ma ndra fariseu ya'a kùuni ndra nde'e ndra ma xu'un', yakan va ora chīni ndra ña kā'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan kīcha'a ndra chātu'un ndra Jesuu. ¹⁵ Va Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Ndyo'o kùu ma ndian jà'ani ndo ña kùu ñivi va'a nuu nde'e tandi'i ñivi, va Ndioo takua cha chà'a ra kuenda naja kua chànini ndo, ña jàka'nu ndo ma ña ìyo nuu ndo, yakan va Ndioo ya'a xaani ra ndè'e ra ma kuàja'a ndo.

Ñi koo ñivi chí'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu

¹⁶ 'Nda tiempu kēta Xuva takani cha ìyo ma Ley taa Moisés chí'in ma tutu Ndioo ña kàti yi naja kua kùuni Ndioo ña jà'a yo. Nda ora ikan, kàtitu'un ndi tu'un va'a Ndioo ña jàna'a yi ña cha chāta'an nuu chà'nda ra tiñu. Ta vitin ya'a ga kua'a' ñivi nànduku na naja kua kuu ki'vi na nuu ìyo ra. ¹⁷ Yakan va yu'u kàti chí'in ndo ti taku andivi ta ñu'u' ñuñivi ni naa yi, va ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo töve ni naa yi, nda kati jachinu ji'na yi ma ña kà'an yi.

*Jàna'a Jesuu ña na vā'a ndàkoo yo ñasi'o
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)*

¹⁸ 'Taku tu iin ra'ii ndàkoo ra ñasi'i ra ta tànda'a ra chi'in inga ña'a, iin kuati jà'a ra kuenda Ndioo. Ta ma ra tànda'a chi'in iin ña'a ña cha ndàkoo ii, juuni iin kuati kùu yi ndia.

Iin ra kuika chi'in ra nàni Lázaru

¹⁹ 'Taji'na chiyo iin ra kuika ña chāku'un ra ja'ma ya'a va'a ta ya'vi. Ta rakan ti tandi'i kivi jà'a ra viko ta nduva'a vii jàkutu ra ndia. ²⁰ Ta juuni chūnandi iin ra nda'vi ña nàni Lázaru ma nuu ñu'u' yuve'e ra. Ta rakan iin ra ya'a kua'a' ndi'i lakua iyo kuñu ra. ²¹ Ta ma ra ndà'vi i'ya chūnandi ra ikan ti kùuni ra kachi ra ma che'e yu'u ma ra kuika ña chita xuu mesa. Ta nda ma ina cha jàyatin ndri ndri nuu nàndi ra ña yùvi ndri nuu ma ndi'i kàa ra. ²² Va kēta iin kivi ña chī'í ma ra nda'vi ikan. Ta ma ndra kùu tati jà'a tiñu nuu Ndioo ndàka ndio ndra ra kuà'an ndra nuu ni koo ra chi'in racha'nu Abraham ma andivi. Takan kùu ta chāa iin kivi ña juuni chī'í ma ra kuika, ta kūchi na ra ndia.

²³ 'Ta ora ndè'e ndio ma ra kuika tundo'o ma andaya', ta ikan jan ndōni'i ra nuu ra ta chika ndē'e ra ña ndaa Lázaru chi'in Abraham ma andivi. ²⁴ Ta ikan jan te'en kànachaa ni'i ra: "Yo'o tatá Abraham, na kunda'viniun yu'u, ta tachiun ma Lázaru na jatii ra xini nda'a' ra chi'in takuii ta kichi janani ra yi nuu yai, ikan na ndovichin yi, vati ya'a ndè'i tundo'o tichi ñu'ú i'ya", kàti ma ra kuika. ²⁵ Tajan te'en nāka'an ndio ma Abraham chi'in ra: "Yo'o se'yu, na kuku'uniun ña ma nuu ñu'u' ñuñivi nuu kīchiun, nduva'a kuii va'a chiyoun, ta Lázaru ti

mamaa tunda'vini chākunuu ra. Ta vitin chisii ra iyo ra i'ya, ta yo'o ndè'un tundo'o. ²⁶ Ta juuni iyo iin xa'va ka'nu ma'ñu yo, ña ni ma ndian ka'iin i'ya na küu keta chiyo na iti' chiña, ta ni ndian ka'iin chiña na küu keta chiyo na iti' te'en ndia”, kàti Abraham.

²⁷ Tajan te'en nāka'an tuku ma ra kuika chi'in ra: “Tu takan kùu yi chikain inga ñamani nuun, yo'o tatá Abraham, ña na tachiun ma Lázaru na ku'un ra ñuñivi nuu iyo ma tatái, ²⁸ vati ma ikan iyo u'un ta'an ndra yanj, na katitu'un ra nuu ndra na chikoni'i ndiko ndra chi'in Ndioo, koto nde'e ndra tundo'o takua ndè'i tundo'o i'ya”, kàti ra. ²⁹ Tajan te'en nāka'an Abraham chi'in ma ra kuika: “Cha iyo tutu Ndioo tāa Moisés chi'in ndra ta juuni iyo tu'un tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia, ndisaa ña kà'an nuu tutu ikan, na jakua'a ndra yi ta jachi'in ndra ña kà'an yi”, kàti Abraham. ³⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kuika chi'in ra: “Ndicha ña takan kùu yi yo'o tatá Abraham, va tu nataku ndiko iin ra ndíí, ta keta ra ka'an ra nuu ndra, ni chinuni ndra ta jaña ndra ma kuati jà'a ndra”, kàti ma ra kuika chi'in ma Abraham. ³¹ Va ma Abraham te'en nāka'an ra chi'in ra: “Tu töve jàchi'in ndra ma tu'un tāa ma Moisés chi'in tu'un tāa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chiyo taji'na, indukuni töve ni jachi'in ndra ma ña kà'an iin ra ndíí tuva nataku ndiko ra ta keta ra nuu ndra.” Takan kàti ma Abraham chi'in ma ra kuika —kàti Jesuu.

17

In kuati ka'nu kùu yi tuva kuà'an yo iti' töve

va'a

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹ Takan kūu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Taku ma nuu ñu'u' i'ya ya'a ga ìyo kua'a' ma ndian jà'a kuati, va nda'vi ta'an ma ra jàna'a ma kuati nuu inga na vati ni nde'e ra tundo'o.

² Va'a ga tuva ku'ni na iin yuu mulinu sukun ra ta jaku'un na ra tichi tañu'u, koto jana'a ra kuati nuu ma ndiakwati i'ya. ³ Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo. Tu iin ndian ta'an ndo ja'a na kuati chata ndo, na ka'an ndo chi'in na ti yüvi ña va'a ma ña jà'a na. Ta tu jachi'in na ma ña kà'an ndo, ta ìyo yi ña jaka'nuni ndo ma kuati na. ⁴ Ta tu ucha cha'a' jà'a na kuati chata ndo iin kivi ta ucha cha'a' kuàka'an na nuu ndo ña na jaka'nuni ndo ma kuati na ti tüva ja'a na yi, ta ìyo yi ña jaka'nuni ndo na —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu ti tu chìnunio ña kà'an ra ni koo tundeeni ra chi'in yo

⁵ Takan kūu tajan te'en kīcha'a kà'an ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra:

—Na tindeun ndi, ikan na chinuni ndi tiá ma tu'un Ndioo —kàti ndra chi'in Jesuu.

⁶ Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu iin ku'va chi'in ndra:

—Tu chìnuni ndo vaji ita'vi takua ndi'i ma chiti yuku mostaza, kuu ka'an ndo chi'in yutun morera nda ikan: “Ña kundachiyoun chiña ta ku'un kundaun tichi tañu'u ikan”, kàti ndo chi'in run. Ta ndicha ña ni jachi'in run ña kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu jàna'a ra iin ku'va cha'a' ña naja kua iyo ndian kùu musu Ndioo

⁷ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in na:

—Tu iyo nda ndyo'o iyo iin ra kùu musu ndo ña já kīchaa ra ña chā'an ra chāta'vi ra ñu'u' a chākumi ra mvechala jàna ndo, ¿a ni ka'an ndo chi'in ra ña na ya'a ra ta kunandi ra kachi ra?, kùuni ndo. ⁸ Na töve ndicha ña ni ja'a ndo takan ti java te'en ni ka'an ndo chi'in ra: “Na ja'un ña kuxini ndi ta taun yi nuu mesa, ta nda ora chinu kachi ndi tajan kunandiun kachiun ta ko'un ndia”, ni kati ndo chi'in ra. ⁹ Ma ña ni ja'a ndo chi'in ra kùu yi ña tüvi ni ku'va ndo ta'vindioo nuu ra cha'a' ma ña jā'a ra, vati ma tiñu tāva ndo nuu ra. ¹⁰ Taku ndyo'o ora cha jàchinu ndo ma tiñu tāchi Ndioo ña jà'a ndo, te'en iyo yi ña ka'an ndo: “Na tüvi iyo yi ña tiñu'un ndi, ti ma tiñu jā'a ndi kùu ma ña iyo yi ña ja'a ndi”, kàti ndo —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra uchi ta'an ndra kù'vi jà'a kue'e ta'yu

¹¹ Ta ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu ma ñuu Jerusalén, yā'a ji'na ra ñu'u' Samaria chi'in ñu'u' Galilea. ¹² Ta chā'an ndio ra nuu kàndii iin kuariya ta ikan ndē'e ra uchi ta'an ndra ndo'o kue'e ta'yu ña ndē'e chika ndra ra. Yakan va nuu ka'iin ndra chika, te'en kānachaa ndra ra:

¹³ —Yo'o Tatá Jesuu, na ja'un ñamani nuu ndi ta kunda'viniun ndyu'u —kàti ndra.

¹⁴ Tajan ora ndē'e Jesuu nuu ka'iin ndra ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndo kujana'a ndo ndo nuu ma ndra sutu ti cha ndā'a ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta chi'in ña chikani ndra kuà'an ndra ta chā'a ndra kuenda ña cha ndā'a ndra. ¹⁵ Tajan iin ma raku'vi ña iyo tañu ndra ora chā'a ra kuenda ña cha ndā'a ra, ta chikokani ndiko ra kuà'an ra nuu ndaa Jesuu, ña nduva'a kuii ni'i kanchaa ra ña jàka'nu ra Ndioo. ¹⁶ Tajan ora chāa ndio ra nuu ndaa Jesuu ta chūnandi chiti ra nuu ra nda kati nani te'e nuu ra nuu ñu'u'. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Na ta'vindioun cha'a' ña jānda'un yu'u —kàti ra chi'in Jesuu. Ta rakan yūvi ra judíu kùu ra ti ra ñu'u' Samariani kùu ra.

¹⁷ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Cha ch̀to va'i ti uchi ta'an ndra jānda'i. ¿Ndanu iyo ma inga iin ta'an ndra? ¹⁸ ¿Naja tüvi vachi inga ma ndra judíu ta jaka'nu ndra Ndioo ña uvanuu ma ra ñu'u' Samaria kīchaa?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi.

¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndeta ta ku'un ve'un, ti cha'a' ña ch̀nuniun kùu yi ña cha ndā'un —kàti Jesuu chi'in ma ra Samaria.

Tu'un jāna'a naja kua ni kichi nuu chà'nda Ndioo tiñu

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰ Tajan te'en kīcha'a chikatu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu:

—¿Nda ora ni kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu? —kàti ndra.

Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu na kùu nde'o yi ma ora ni kichaa yi. ²¹ Yakan va ma

ora ikan na kùu ka'an ñivi ña i'ya kùu nuu ìyo Ndioo ra chà'nda tiñu a ikan, vati ndicha kuii ña cha ìyo yi tañu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

²² —Ni chaa iin kivi ña ni kuuni ndo nde'e ndiko ndo yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ma ora ni kichì inga cha'a'. Va kumaniga kèta yi. ²³ Vati ìyo ñivi ni ka'an: “I'ya ndaa ra”, a “Ndakan vāchi ra”, ni kati na. Va koto tāndikun ndo ku'un ndo chata na. ²⁴ Vati ma kivi ni kichì ndiko yu'u, ra Se'e ñivi tāchi Ndioo jandondichìin ma ora ni koyoi takua jà'a ma tacha ora kòyo yi ña jandondichini yi iti' andivi a nda nikuuni. Takan ni ndotacha jà'a yu'u, ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ora ni kichì ndikoi inga cha'a'. ²⁵ Va ìyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o, ta tüvi kùuni ma ñivi ìyo ma tiempu i'ya nde'e na yu'u. ²⁶ Vati ma tiempu ni kichì ndiko yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, indukuni ni ja'a ma ñivi takua jà'a na tiempu chīyo Noé. ²⁷ Va ma tiempu ikan, chàchi na ta chì'i na ta tānda'a na. Tajan nunuu ni chāa ndio ma kivi ña kī'vi ndio Noé ma tichi varku ra ta kūun ndio ma savi ta tandi'i ñivi töve kī'vi ma tichi varku chī'í ndi'i kuii na. ²⁸ Ta indukuni jà'a na tiempu chīyo Lot ndia, ti ma ñivi chàchi na, chì'i na, ta jàta na ndatiñu ta xiko na yi, ta tàchi na ta jàva'a na ve'e na, ²⁹ va ora kēe ndio ma Lot ma ñuu Sodoma, tajan Ndioo nunuu ni jākoyo ndio ra ñu'ú chi'in azufre ma iti' andivi chata na, ta takan jà'a ra ña chā'ni ndi'i ra na. ³⁰ Takan ni kuu ma ora ni keta kivi ña ni kichì ndiko ra Se'e ñivi tāchi Ndioo.

³¹ 'Vati ma kivi ikan tu ìyo nda ndyo'o ka'iin ndo siki ve'e ndo, na kī'vi ndo ni ña tāvani'i ndo

ndatiñu ndo ña ka'iin tichi yi. Ta nda ndyo'o kàchika tichi ku'u ma ora ikan, tiá va'a ña na kù'un ndo ve'e ndo ndia. ³² Na kuku'uni ndo naja kua tā'an ñasi'i Lot ña chí'an. ³³ Ma ora ikan tu nanduku ndo naja kua kakú ndo, ni kuvi ndo, va tuva kuvi ndo cha'a' ma Racha'nu Ndioo, ni koo ndo chí'in ra endeeni.

³⁴ 'Yakan va yu'u kàti chí'in ndo ti ma chanikuaa ora ikan tu uvi ta'an ndra kàndoyo ndra kixi ndra tichi iin ve'eni, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ña ku'un ra chí'in ra, ta inga ra töve. ³⁵ Ta tu uvi ta'an ñivi ña'a iin ndikoni vi, iin ña va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo kuà'an ña chí'in ra, ta inga ña töve. ³⁶ Ta indukuni kùu yi tu uvi ta'an ndra'ii jàtiñu ndra ku'u, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ku'un ra chí'in ra, ta inga ra töve —kàti Jesuu chí'in ndra.

³⁷ Tajan te'en chíkatu'un ndio ma ndra jàkua'a chí'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta ndanu ni kuu yi takan?
—kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Taku nuu kàndii ma ña chí'í, ikan kuti'vi ma chii chàchi ndri —kàti Jesuu.

18

Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ña'a kīndoo nda'vi ta cha'a' iin ra juez ra jàndondaa kuati

¹ Takan kùu tajan te'en kīcha'a Jesuu jàna'a ra iin ku'va nuu na, cha'a' naja kua ìyo yi ña ka'an na chí'in Ndioo ndisaa tiempu koto jàña na ña jà'a na yi:

² —Taji'na chīyo iin ra kùu vesi ña jàndondaa tiñu. Ta rakan ti tükuii jàka'nu ra Ndioo, ta tüvi tiñu'u ra ñivi ndia. ³ Ta juuni ma ñuu ikan ìyo iin ña'a kīndoo nda'vi. Ta yakan ti ìyo iin kuati chi'an, yakan va nani kivi chà'an ña chāti'an kuati nuu ma ra vesi, ta yakan te'en kà'an ña: “Yo'o racha'nu, na tindeun yu'u ta jàndondaun ma kuati jà'a inga ñivi chi'in”, kàtian. ⁴ Ta cha kua'a' tiempu kùu yi ña chāti'an kuati nuu ra ta tükuii kùuni ra jachi'in ra ma ña kà'an ña. Va juuni maa ra te'en chànini ra: “Vaji töve jàka'nui Ndioo ta töve tiñu'i ñivi, ⁵ va tava ma ña'a kīndonda'vi i'ya endee töve jàña ña ña kichi ti'an kuati nui, yakan va va'a ga ña na jandondai ma kuatian koto jasananian xinj chi'in ma tiñu jà'i, ta jakayunian yu'u.” Takàn chànini ra —kàti Jesuu.

⁶ Tajan te'en nàka'an ndio ma Racha'nu Jesuu chi'in na:

—Ndisaa ña'a kùu ma ña chànini ma ra vesi kini ña jàndondaa kuati. ⁷ Yakan va tu ma ra kùu vesi ña jàndondaa tiñu jà'a ra yi vaji yüvi ra va'a kùu ra, kùuni yi ka'an yi ña nduva'a ga va'a ni ja'a ma Racha'nu Ndioo yi chi'in yo tuva chikan yo yi nuu ra nàni kivi ndia. Ta Ndioo, ¿a ni kuyanga ra ku'va ra ma ña chikan ndo nuu ra?, kùuni ndo. ⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u kà'in chi'in ndo juuni numini ni ka'an Ndioo cha'a' ndo tuva takan ja'a ndo. Va ma ora ni kichaa ndiko ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, nde'o tuva juuni nata'an ga ra ma ndian chìnuni tu'un ra —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra fariseu ta cha'a' iin ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma

⁹ Tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ma ñivi inga cha'a', vati ìyo ndian kàti ña kùu na ndian va'a, va tüvi ndicha, ti tüvi kùuni na nde'e na ta'an na:

¹⁰ —Ìyo uvi ta'an ndra'ii ña chā'an ndra chāka'an ndra chi'in Ndioo tichi veñu'u ka'nu. Va iin ra kùu ra fariseu ta inga ra kùu ra, ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma. ¹¹ Tajan ma ra fariseu chūndaa ra ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ra tichi ma veñu'u ka'nu: “Yo'o Racha'nu chà'i ta'vindioo nuun, vati tüvi jà'i takua jà'a inga na ña su'u na ta kini na ta k'vi na chi'in ña'a yüvi ñasi'i na. Ta juuni chà'i ta'vindioo nuun, ti tüvi jà'i takua jà'a ma ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma ña ndaa ikan ndia. ¹² Vati yu'u jànditai yu'i uvi cha'a' iin jamana ta chà'i uchi porcientu ma xu'un' jàkanai nuun ndia.” Takan kàti ma ra fariseu ña kà'an ra chi'in Ndioo.

¹³ 'Takan kùu ta ma ra nàka'an xu'un' kīndoo ra ndaa ra yatini ma ikan ta ni tüvi kàni'i ra ma nuu ra ña nde'e ra iti' andivi, ta kāni ra pechu ra ti ya'a nda'vi kùuni ra tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo: “Yo'o Racha'nu Ndioo na kunda'viniun nde'un yu'u, vati chitoi ti iin ra jà'a kuatini kùì”, kàti ra. ¹⁴ Takan kùu yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti ma ra nàka'an xu'un' ora kēe ra kuà'an ra ve'e ra cha jānaa Ndioo kuati ra, va ma ra fariseu töve. Vati ma ndian jàka'nu juuni maa, ni jakukanuu Ndioo na, ta ma ndian kà'an nda'vi cha'a' nuu Ndioo, ni jaka'nu Ndioo na.

Jesuu jà'ii ra ndiakuati
(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Ta juuni ka'in ñivi ikan ña chàndaka na ndiakuati se'e na, na jundii Jesuu nda'a' ra xini na, va ora ndē'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña takan jā'a na, tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an xaan ndra nuu ma ndian chàndaka ma ndiakuati nuu Jesuu:

—Na kùndaka ndo se'e ndo nuu ndaa Jesuu —kàti ndra.

¹⁶ Tajan kāna ndio Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—ǀNa jā'a ndo takan! Ku'va ndyo'o ña na kichi ma ndiakuati nui, ta na kāsī ndo nuu na, ti ma ñivi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kàa na kua kàa ma ndiakuati. ¹⁷ Yakan va ndīcha va'i ña kà'in chi'in ndo ti tu tōve chīnuni ndo tu'un Ndioo takua chīnuni ndiakuati ka'in i'ya, na kuu ki'vi ndo koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ra kuika nàtu'un ra chi'in Jesuu
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Takan kuu ta iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Matru va'a, ¿nayi iyo yi ña ja'i ta kuu ni'i nuu koo nditoi endeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.

¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—ǀTa naja kà'un ña kùì Matru va'a? Ta uvanuuni ra va'a kuu ra ña iyo ra, ta rakan kuu ra Ndioo. ²⁰ ¿A cha chitoun naja kua kà'an ma tu'un Ndioo? Ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi —kàti Jesuu chi'in ra. —Na kī'viun chi'in ña'a yūvi ñasi'un, na kā'niun, na sū'un na kà'un tu'un vata

chata inga ñivi, ta na tiñu'un tataun chi'in ma'un
—kàti ra.

²¹ Tajan rakan te'en nāka'an ndio ra chi'in
Jesuu:

—Ndisaa yakan cha jā'i yi nda ora kūi ravali
—kàti ra.

²² Ta ora chīni Jesuu ma ña kā'an ra, tajan te'en
nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Uvanuunia nakuyi kumani ña jà'un: na xiko
ndi'un ma ña ìyo nuun ta jachaun ma xu'un' nuu
ndian nda'vi. Takan ìyo yi ña ja'un ta kuu ni'un
ña kuikaun iti' andivi. Ta ora cha jā'un yi, tajan
na kichiun ta ku'un chatai —kàti Jesuu chi'in ra.

²³ Takan kūu ta ora chīni ndio ra ma ña kā'an
Jesuu, tajan nduva'a kuii nda'vi kùuni ra, ti ya'a
kuika ra. ²⁴ Ta ora ndē'e Jesuu ña nda'vi kùuni
ra, tajan te'en nāka'an ra chi'in ñivi ka'in ikan:

—Ya'aga ndetiñu kuenda ndian kuika ña kì'vi
na nuu chà'nda Ndioo tiñu. ²⁵ ¿A nde'un iin
cha'a' ña kì'vi iin camellu xe'e iin kutiku? Ta
takua iin ra kuika na kūu kì'vi ra nuu chà'nda
Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

²⁶ Ta ma ndian chīni ña kā'an Jesuu te'en
kīcha'a na chīkatu'un na nuu ra:

—Aan, ¿ta nda ndian kùu ma ndian ni kakú
tuva takan?, kùuniun —kàti na.

²⁷ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in na:

—Ma ña ndetiñu kuenda ma ñivi, kuenda ma
Ndioo töve ndetiñu kùu yi —kàti Jesuu.

²⁸ Takan kūu tajan te'en nāka'an Petu' chi'in
ra:

—Yo'o Racha'nu taku ndyu'u ndākoo ndi
ndisaa ña ìyo nuu ndi, ta tāndikun ndi chataun
—kàti Petu' chi'in Jesuu.

29 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti nda ndian nikuuni ña ndākoo na ve'e na ñasi'i na yani na tatá na ta se'e na cha'a' ña kuàkatitu'un na naja kua koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu, ³⁰ ni ni'i na tiá kua'a' ya'vi na ñuñivi i'ya ta juuni ni ni'i na ya'vi na tiá iti' nuu ndia, ti ni ni'i na nuu koo ndito na endeeni chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti Jesuu.

*Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)*

³¹ Takan kūu tajan kāna ndio Jesuu ndi uchi uvi ma ndra jākua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Vitin ni ko'o ñuu Jerusalén, vati ikan ni chinu ma ña kā'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndisaa ña tāa ndra cha'a' ña ni ta'an ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo. ³² Vati ma ñivi judíu ni ku'va na ra nda'a' ñivi vāchi inga ñuu. Ta ndiakan ni kuātu'un na ra, ta ni ka'an ti'ini na chata ra, ta ni tivisii na ra, ³³ tajan kani na ra ta ka'ni na ra, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra tañu ñivi ndií —kàti Jesuu.

³⁴ Va ma ndra jākua'a chi'in ra tükuii nī kutunini ndra ma ña kā'an ra, ta ni tüvi chito ndra nda kuenda kuu ma ña kā'an ra chi'in ndra, va'i na chá'a Ndioo ña kutunini ndra ma ña kà'an ra.

*Jànda'a Jesuu iin ra kuaá iyo iti' ñuu Jericó
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)*

³⁵ Ora cha kuàkuyatin Jesuu ma ñuu Jericó, ta ikan ndē'e ra ña nàndi iin ra kuaá yu'u iti' nuu kuà'an ra ña chikan ra tunda'vi. ³⁶ Yakan va ora

chīni ra ña ya'a kua'a' ñivi, tajan chīkatu'un ndio ra nuu ma ñivi ña nayi kùu ma ikan. ³⁷ Tajan kātitu'un na nuu ra ña Jesuu ra ñuu Nazaret kùu ra ña yà'a ra ma ikan. ³⁸ Tajan te'en kīcha'a ra kànachaa ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

³⁹ Ta ma ndian kuà'an iti' nuu kà'an xaan na chi'in ra ña na taxiin koo yu'u ra, va vi'a kànachaa ra te'en kà'an ndiko ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

⁴⁰ Tajan chūndaa ndio Jesuu ta tāchi ra na ña na kuki'in na ra. Tajan ora chāa na chi'in ra yatīn ma nuu ndaa ra, tajan te'en kīcha'a Jesuu chīkatu'un ra nuu ra:

⁴¹ —¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti Jesuu.

Tajan te'en nāka'an ma ra kuaá chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, kùunĭ ña na janda'un tinui ikan na kuu nde'i —kàti ra.

⁴² Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Na ndondichin nde'un ti cha'a' ña chīnuniun kùu yi, ña cha ndā'a ma tinuun —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴³ Tajan ña juuni ma ora ikani kùu nande'e ra, tajan kīcha'a ndio ra jàka'nu ra Ndioo, ta tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ndisaa ma ñivi ndè'e ña kūu chi'in ra juuni kīcha'a na jàka'nu na Ndioo ndia.

19

Jesuu kà'an ra chi'in ra nàni Zaqueo

¹ Tajan kī'vi ndio Jesuu ma tichi ñuu Jericó. Ta chàkunuu ra ikan. ² Ta ma ñuu ikan ti ìyo iin ra kuika nàni Zaqueo. Ta rakan ti ra kùxini nuu ndra nàka'an xū'un' kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra. ³ Ta rakan ti kùuni ra nakoto ra Jesuu, va na kùu nde'e ra ra, ti ya'a kua'a' ñivi ta ya'a ndiki ra ndia. ⁴ Yakan va yā'a nduu ra kuà'an ra iti' nuu, ta ikan ndāa ra nuu iin yutun nàni sicómoro ña ndaa yatini nuu ni ya'a Jesuu, ikan ti na kuu nde'e ra ra. ⁵ Ta ora yā'a ndio Jesuu ma ikan, tajan ndē'e ndaa ra nuu yutun nuu nàndi ra, tajan te'en nāka'an Jesuu chí'in ra:

—Yo'o Zaqueo, na nuun, vati kivi i'ya ni ndoi nuu ìyo ve'un —kàti Jesuu chí'in ra.

⁶ Tajan numini nūu ndio ra ma nuu yutun, ta chūnumi ra ra ti ya'a chīsii ra ña kā'an Jesuu takan. Tajan chāka ndio ra ra kuà'an ra ve'e ra. ⁷ Ta ora ndē'e ma ñivi ña kuà'an Jesuu chí'in ra, tajan tükuii va'a kùuni na, ta kīcha'a na kà'an ndaa na chata Jesuu ña naja kuà'kindoo ra ve'e iin ra jà'a kuati, kàti na. ⁸ Tajan ndēta ndio ma Zaqueo ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chí'in ma Racha'nu:

—Yo'o Racha'nu, java ma ndatiñu ña ìyo nui, ni ku'vai yi nuu ma ndian nda'vi, ta tu ìyo nda ndian jānda'viña'i, nda kumi cha'a' ni jachikoni'i ndikoi yi nuu na inga cha'a' —kàti ra.

⁹ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Vitin va cha kīchaa ña ni kakú ñivi ìyo ve'e i'ya ti juuni ñivi Abraham ra chíyo taji'na kùu ra'ya ndia. ¹⁰ Vati ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, vāchi nanduku ra ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ta vāchi jakakú ra ndian cha ìyo tiempu ña kuànaa ndia.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ña naja kua jàtiñu yo chi'in uchi ta'an xu'un' kaa

(Mt. 25:14-30)

¹¹ Ta ndava tàso'o ma ñivi ña kà'an Jesuu, yakan va kīcha'a tuku ra nàtu'un ra iin ku'va nuu na, vati cha ch̀to ra ña chani chaa ra ma ñuu Jerusalén. Ta cha'a' yakan k̀u yì ña ch̀nini na ña chani kuyatin kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu na. ¹² Yakan va te'en kīcha'a nāka'an Jesuu yì nuu na:

—Taji'na, chīyo iin ra ya'a iñu'u. Ta rakan ti kēe ra kuà'an ra inga ñuu nuu chika, vati ikan ni ku'va na tiñu nuu ra ña ni kuu ra Rey ta ka'nda ra tiñu, tajan kichaa ndiko ra. ¹³ Ta antea ña ni kee ra ku'un ra, tajan kāna ra uchi ta'an ma ndra musu ra, ta ta'ii'iin ndra chā'a ra iin ma xu'un' oro ña ya'a ya'vi ndaa. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Na jatiñu va'a ndo chi'in ma xu'un' ña chā'i nuu ndo, ta nda ora ni kichaa ndiko, tajan ku'va ndiko ndo yì chi'in ña jākanaa yì nui”, k̀ti ra chi'in ndra. ¹⁴ Va tava ma ñivi ñuu ra, ti ya'a tixin na nde'e na ra, yakan va tāchi na iin ndra k̀u tatun ña kuàkatitu'un ndra nuu ma rey, ta te'en kà'an na nuu ma tatun: “Na t̀vi k̀uni ndi ña k̀u ra Rey ndi, ta ka'nda ra tiñu nuu ndi.” Takan k̀ti na chi'in ma tatun.

¹⁵ 'Va nī kuu yì takua ch̀nini na ja'a na, vati nì'i ra tiñu ña k̀u ra Rey nuu na, tajan ora cha k̀u ra rey ta chikoni'i ndiko ra ñuu ra. Ta ora chāa ndio ra ma ñuu ra, tajan tāchi ndio ra tiñu chata ma ndra musu ña chā'a ra xu'un' nuu ña na kichi ndra vati k̀uni ra koto ra naja jākanaa ii'iin ndra chi'in ma xu'un' chā'a ra nuu ndra. ¹⁶ Tajan chāa ma ra nunuu, ta rakan te'en

nāka'an ra chi'in ma rey ikan: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuṇ nui ña jātiñui chi'in yi ta jākanaa yi nda uchi cha'a' tiá”, kàti ra. ¹⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chi'in ra: “Cha ch̀toi ti ya'a ga va'a ra musu kùṇ, ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo tundeenì chi'un. Yakan va vitin ni ku'vai tiñu ka'nu ga nuṇ ña na ka'ndaun tiñu nuu uchi ta'an ñuu”, kàti ma ra kùu Rey chi'in ra. ¹⁸ Tajan inga tuku ra chāa nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuṇ nui ña jātiñui chi'in yi ta jākanaa yi nda u'un cha'a' tiá”, kàti ra. ¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chi'in ra: “Nuu yo'o ni ku'vai tiñu ña na ka'ndaun tiñu nuu u'un ta'an ñuu”, kàti ra chi'in ra.

²⁰ 'Ta inga tuku ra chāa nuu ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuṇ nui, ndākiva'i yi tichi iin pañitu, i'ya ìyo ma xu'un'”. ²¹ Nī kuṇj jatiñui chi'in yi vati ndasij nde'i ñṇ, ti cha ch̀toi ña ya'a xaun, vati nàmaun ndatiñu ña tāchi inga ñivi ta jàti'viun ña tüvi nī tachiun”, kàti ra. ²² Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chi'in ra: “Yo'o ra musu ña tüvi va'a ch̀nini. Cha'a' ma tu'un kà'un chiña, ni tiso kuaṭj ñṇ. Vati juuni maun kà'un ña yu'u kùu iin ra tüvi va'a jà'a, ta ña nàmai xu'un' nuu ma ñivi ta tüvi jàtiñui, ta cha'a' ña kà'un ña nakuisoi ndatiñu nuu tüvi jàtiñui. ²³ Yakan va tu ch̀toun ña takan kùu yi, ḡta naja tüvi nī chati'un yi tichi vanku niku, ta ora kichaa ndikoi nuu ìyo ve'i, ikan na jachikoni'i ndikoun yi nui chi'in ma xu'un' siki yi niku? Va tüvi nī ja'un takan”, kàti ra. ²⁴ Tajan te'en nāka'an

tuku ma ra kùu Rey chi'in ndian ka'in ikan: “Na namaa ndo ma xu'un' ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra jākanaa uchi cha'a' tiá”, kàti ra. ²⁵ Tajan te'en nāka'an ma ñivi ikan chi'in ra: “Yo'o racha'nu, na tüvi va'a ma ña kā'un, vati rakan cha jākanaa ra kua'a' xu'un' chi'in ma xu'un' chā'un nuu ra”, kàti na. ²⁶ Tajan te'en nāka'an ma ra kùu Rey: “I'ya kà'in chi'in ndo ti ma ñivi jàtiñu va'a tiaga kua'a' ma ndatiñu na ni koo, va ma ñivi töve jàtiñu va'a, ni kindaa Ndioo ma tiñu jà'a na vaji töve kua'a' yi. ²⁷ Ta ma ndian töve kùuni ña kui Rey niku, kuàki'in ndo na ta kundaka ndo na kichi na i'ya, ta ka'ni ndo na nui.” Takan kàti ra.

Jesuu kì'vi ra ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ Ta ora chinu kā'an Jesuu tu'un ikan, tajan kēe ndiko ra kuà'an ra ma iti' ñuu Jerusalén. ²⁹ Tajan ora cha kùyatin ra nuu kàndii ma ñuu Betfagé chi'in ñuu Betania nuu iyo yuku Olivu, tajan tāchi ndio ra uvi ta'an ma ndra jākua'a chi'in ra ñuu ikan, va ji'na te'en kā'an ra chi'in ndra:

³⁰ —Na ku'un ndo kuariya ña kàndii ikan ta ora chaa ndo ma ikan, ikan nata'an ndo iin burru ndikun ña nī'iin na takā'an koso. Na ndachi ndo ri ta kundaka ndo ri kichi ndo nui nde've. ³¹ Ta tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo ña naja ndàchi ndo ri, ta kati ndo ti ma racha'nu chito'o ndo chiniñu'u ri kàti ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

³² Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta nāta'an ndra ndisaa yi takua kātitu'un Jesuu nuu ndra.

³³ Tajan kīcha'a ndra ndàchi ndra ma burru, ta

ora ndē'e ma ra chito'o ri ndra, ta te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja ndàchi ndo ma burru jànai? —kàti ra.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in ra:

—Ndàchi ndi ri ti ma racha'nu chiniñu'u ri —kàti ndra chi'in ra.

³⁵ Tajan jūndii ndio ndra ja'ma ndra chata ri ta kēñu'u ndra ri chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta ikan jāndaa ndra ra chata ri. ³⁶ Tajan kuàkua'an Jesuu, ta kua ikan chàkin ma ñivi ikan ja'ma na ma iti' kuà'an ra. ³⁷ Tajan ora cha kūyatin ra iti' nuu inuu ma yuku Olivu, tajan ndisaa ma ndian chìnuni ña kuà'an chata ra, te'en kīcha'a na kànachaa na ña chisii na. Ta jàka'nu na Ndioo cha'a' ndisaa ndatu ña ndè'e na jā'a ra:

³⁸ —¡Ya'a ga í kùu ma ra kùu Rey ña kīchaa chi'in ndatu ma Racha'nu Ndioo! ¡Ta na koo vii ma Racha'nu iyo iti' andivi! ¡Ta na jaka'nu yo ra cha'a' ma ña jā'a ra! —kàti na.

³⁹ Ta iin ma ndra fariseu, ña kuà'an tañu ma ñivi ikan, te'en kīcha'a ndra kà'an ndra nuu Jesuu:

—Matru, ¡na ka'un nuu ma ndian kàkichi chataun, na taxiin kuu yu'u na! —kàti ndra.

⁴⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Yu'u kàtitu'in nuu ndo ti tu jakutaxin ma ñivi vàchi chatai, nda ma yuu kàndoyo chiña ni jaka'nu yi yu'u ndia —kàti ra.

⁴¹ Ta ora cha kūyatin ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, ta te'en kīcha'a ra chàku ra cha'a' ma ñivi ñuu ikan, ora ndē'e ra yi:

⁴² —Ndyo'o ñivi ìyo ñuu Jerusalén tu kutunini ndo ña na nani'i ndo naja kua koo vii ndo chi'in

Ndioo cha'a' ña ìyo ra i'ya chi'in ndo jitu ma kivi vitin, va na kùu ga yi ni vitin, ta ni iti' nuu, ti cha tìndixe'e Ndioo yi nuu ndo. ⁴³ Vati ni keta iin kivi ña ni koo kuati chi'in ndo ti ma ndian xaani nde'e ndo ni ja'a na iin muru naja kua kandii ñuu ndo, ta ni kuikonuu ndio na ndo ta kanita'an na chi'in ndo. ⁴⁴ Yakan va ni ka'ni ndi'i na ndo, ta takan ni janaa na ma ñuu ndo ña ni'in ga yuu iyo cha'a' ve'e ndo tūva ni kindoo yi, vati töve kì'in ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo ora cha kīchaa ra ña kùuni ra jakakú ra ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi ñuu Jerusalén.

Jesuu tàva ra ndian xiko tichi kora veñu'u ka'nu ndian judúu ñuu Jerusalén

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Ta ora yā'a ña kà'an Jesuu takan, tajan kī'vi ndio ra ma tichi kora veñu'u ka'nu ndian judúu, ta kīcha'a ndio ra jàkunu ra ma ndian xiko chi'in ndian jàta ña ka'in ma ikan chi'in tu'un i'ya:

⁴⁶ —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo, nuu kà'an na chi'in ra kàti yi. Va ndyo'o, jāndaku ndo yi iin ve'e ndrasu'u —kàti Jesuu chi'in na.

⁴⁷ Ta tandi'i kivi jàna'a Jesuu nuu ma ñivi ma tichi veñu'u ka'nu ikan, ta ma ndra sutu cha'nu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in tandi'i ndracha'nu ña ìyo ma ñuu ikan nànduku ndra naja kua ja'a ndra ta kuu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu. ⁴⁸ Va nī kuu ni'i ndra naja kua ja'a ndra ti ndisaa ma ñivi tàso'o na ña kà'an Jesuu, ta chīsii na ña jàna'a ra nuu na.

20

*Jesuu tüvi nī ka'an ra ndanu nì'i ra ndatu ra
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)*

¹ Iin kivi ndaa Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ña jàna'a ra nuu ma ñivi naja kua kuu yi ña jàkakú Ndioo ñivi. Ta ora ikan chāa ma ndra sutu cha'nu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in inga ndra cha'nu ma ñuu.

² Ta te'en kīcha'a chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Yo tāchi ñun ña jà'un te'en? Ta, ¿yo chā'a ndatu nuun? —kàti ndra.

³ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ji'na kùunì ña katitu'un ndo nui iin ña ni ndakatu'in nuu ndo ndia: ⁴ ¿Yo tāchi Xuva ña jàkunduta ra, a Ndioo, a ñivi? —kàti Jesuu.

⁵ Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nātu'un xe'e ta'an ndra:

—Tu katio ña Ndioo tāchi ra, ta kati ra ña, ¿ta naja nī chinunio ma ña kà'an ra tuva takan? ⁶ Ta tu katio ña ñivi tāchi ra ni ka'ni ma ñivi yo chi'in yuu najaka, vati ndisaa na cha chàndatu na ña Xuva kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra ña nātu'un ta'an ndra.

⁷ Tajan nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu ña na töve chito ndra yo tāchi ra ña jàkunduta ra ñivi.

⁸ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ta ni yu'u na kätì nuu ndo yo chā'a ndatu nui ña jà'i te'en —kàti ra chi'in ndra.

*Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a' ndra tüvi va'a
jātiñu*

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Tajan te'en kīcha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi:

—Taji'na chīyo iin ra tāchi kua'a' yoku'u uva. Ta rakan ti jakilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chi'in ra. Ta kēe ndio ra kuà'an ra iin nuu chika kua'a' tiempu. ¹⁰ Tajan ora cha kēta ma tiempu ña chiti ma uva, tajan tāchi ndio ra iin ra kùu musu ra ña na ku'un ra kuki'in ra java ma ña xuña'a ra nuu ndra. Va nī ni'i ra yi ti java kāni ndra ra, ta tāchi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra. ¹¹ Ta ikan jan tāchi ndiko ra inga ma ra kùu musu ra nuu ndra, va juuni tüvi nani nī'iin ra, ti java kāni ndra ra, ta tāchi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra. ¹² Ta tāchi ndiko tuku ra inga ra nuu ndra, ta rakan va jātakue'e ndra ta jākunu ndra ra.

¹³ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra chito'o ma ñu'u' chi'in juuni maa ra: “Aan cha chito yo ma ña ni ja'a yo. Ni tachi yo ma ra kùu se'o, vati rakan kùu ma ra ni tiñu'u ndra najaka, ti ra se'e maa yo kùu ra.” Takan chānini ra. ¹⁴ Tajan tāchi ndio ra se'e ra kuà'an ra. Ta ora ndē'e ma ndra jàtiñu ña vāchi ra, ta te'en kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra: “Ra vāchi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u' i'ya, yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra”, kàti ndra. ¹⁵ Tajan tiin ndio ndra ra, ta tāvani'i ndra ra iti' yu'u ma yoku'u uva. Ta ikan chā'ni ndra ra.

Ta ikan te'en chīkatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra kùu chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jàkuenda vu?, kùuni ndo. ¹⁶ ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ma ndra jàtiñu chi'in ra, ta jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Tajan ora chīni na ña kā'an ra takan tajan te'en nāka'an na:

—Ndioo na kü'va ra ña na kuu yi takan! —kàti na.

¹⁷ Tajan nānde'e ndioo Jesuu nuu na ta te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña ni kuu yi takan ti nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ma yuu ña jāchiyo ma ndra labañi ña kùva'a ve'e,

yakan kùu ma yuu ka'nuga kuenda Ndioo kua ndisaa yi.

¹⁸ Yakan va tu koyo ma ñivi chata ma yuu ikan, ni kuche'e na takua ta'an chi'in iin ko'o ora kè'ne yi. Ta juuni tu koyo ma yuu ikan chata ma ñivi, ni kuche'e ndi'i na, ta ni ndakuu na yuyaka.

Chīkatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' nāka'an ma ñuu ka'nu Roma nuu na (Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹ Tajan juuni ma ora ikani kūuni ma ndra jākua'a tutu Ndioo chi'in ndra sutu cha'nu tiin ndra Jesuu, vati cha chā'a ndra kuenda ña kā'an ra ma ku'va ikan chata ndra. Va nī kuuni ndra ja'a ndra yi ti ndasii ndra nde'e ndra ma ñivi chākkuu chi'in ra. ²⁰ Tajan tāchi ndioo ma ndra sutu cha'nu iin ndra na kuja'a ndra kuenda nuu chākkuu Jesuu ta na taso'o ndra ma ña kà'an ra. Tajan ora chāa ndra nuu ndaa Jesuu, ta jā'ani ndra ña ndra ndicha kùu ndra. Ta kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Jesuu ña na ka'an ra iin tu'un ña tüvi va'a, ikan na kuu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra nuu ma ndra kumitiñu. ²¹ Tajan te'en chīkatu'un ndioo ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, cha ch̀to ndi ti ma ña kà'un chi'in ma ña jàna'un ña ndaa kùu yi, ta indukuni k̀i'un kuenda ndisaa ma ñivi, vati ndicha ña jàna'un iti' va'a Ndioo nuu na. ²² Yakan va, ¿a va'a ña tia'vi ndi xu'un' nuu ma ra kuvienu ñuu ka'nu Roma, a vā'a? —kàti ndra.

²³ Va ma Jesuu cha chā'a ra kuenda ña kùuni ndra janda'viña'a ndra ra chi'in ma tu'un kà'an ndra, yakan va te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja k̀i'in ndo ku'va yu'u? ²⁴ Na jaya'a ndo iin xu'un' nui nde'o yo na'na, ta yo sivi kùu ma ña ìyo nuu yi —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Na'na ta sivi ma ra kuvienu ra ìyo ñuu ka'nu Roma kùu yi —kàti ndra.

²⁵ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kùu kuvienu ìyo ñuu ka'nu Roma nuu ra, ta na ku'va ndo ma ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁶ Ta nī ni'i ndra naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu, vati tüvi nī ka'an ra nī'iin tu'un vata. Yakan va taxiin kīndoo ndra ña ndava yū'vi ndra jā'a ma ña kā'an Jesuu.

Chikatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndíí

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Ta iin ndra Saduceu chānde'e ndra nuu ndaa Jesuu, vati töve ch̀nuni ndra ña nàtaku ndiko ma ndian ndíí. Ta te'en kīcha'a chikatu'un ndra nuu Jesuu:

²⁸ —Yo'o Matru, racha'nu Moisés tāa ra iin tutu taji'na ña kà'an yi ña tu iin ra'ii chī'í ra ta tüvi

nī chiyo nī'in se'e ra chi'in ñasi'i ra, tajan iyo yi ña ndaki'in ma ra yani ma ra chī'í ma ña kìndonda'vi ta tãnda'a ra chi'an. Ta takan ni koo se'e ma ra chī'í jà'a ma ra yani ra, kàti yi. ²⁹ Ta chiyo ucha ta'an ndra ña kùu ndra yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tãnda'a chi'an, ta tüvi nī chiyo se'e ra chi'an. Ta chī'í ra. ³⁰ Ta ikan jan tãnda'a inga ma ra uvi ña kùu yani ra chi'an. Ta indukuni chī'í ra ta nī chiyo nī'in se'e ra chi'an ndia. ³¹ Tajan tãnda'a ma ra uni chi'an, ta indukuni tüvi nī chiyo se'e ra chi'an, ta chī'í ra ndia. Ta juuni kua ikan tüvi nī chiyo nī'in se'e ma ndi ucha ta'an ndra chi'an ta chī'í ndra ndia. ³² Tajan kēta ndio iin kivi ña nda maa ña chī'í ndia. ³³ Tajan ora ni keta ma kivi ña nàtaku ndiko ma ñivi chī'í, ¿nda ndra ni kuu iian ndakan, tuva ndi ucha ndra tãnda'a chi'an?, kùuniun —kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya ma ndra'ii chi'in ma ñivi ña'a tãnda'a na, ³⁵ va ma ñivi kãchin Ndioo ña koo chi'in ra andivi ni janataku ndiko ra na tañu ñivi ndií. Yakan va ma ndian ni chaa ikan a ña'a' a ra'ii, töva ni tãnda'a vi ta töva ni ku'va na ndian kuu se'e na ña koo ii na ndia, ³⁶ vati ikan tüva ni kuvi na ti ni kuu vii na takua kùu ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo. Ta juuni ni kuu na se'e ra ti cha nàtaku ndiko na kuenda ra ndia. ³⁷ Vati maa ma Moisés jàna'a ra nuu yo ña nàtaku ndiko ma ñivi ndií. Ora chã'an ra chãnde'e ra nuu kàyu ma iñu ndu'va yati ikan kã'an ra nuu ma Racha'nu Ndioo te'en: “Yo'o Racha'nu Ndioo, ra kùu ra jakuenda Abraham, ta Isaac chi'in Jacob.”

³⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo kùu ra jàkuenda ma ndian nditoni, ta yüvi kuenda ndian ndií, vati kuenda Ndioo ndisaa ma ñivi kùu ndito na —kàti Jesuu chi'in ndra.

³⁹ Tajan iin ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ña ka'iin ma ikan, te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Ya'a ga va'a kā'un yo'o matru —kàti ndra.

⁴⁰ Yakan va ñi'iin ga ndra tüva ñi kuuni ndra ndakatu'un ndra ñi'iin nakuyi nuu Jesuu ora kā'an ra takan.

*Kàtitu'un Jesuu ña tata Rey David kùu ra
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)*

⁴¹ Tajan te'en chīkatu'un ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta naja kà'an ma ñivi ña tata racha'nu David kùu ma Cristu? ⁴² Vati taku nuu ma tutu Salmu juuni maa ma racha'nu David te'en kà'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra chi'in ma ra kùu chito'i Cristu:

“iNa'a ta kunandiun chiyo kua'i ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,

⁴³ nda kati kanindoyoi ma ndian xaani nde'e ñun iti' cha'un!”,

kàti Racha'nu Ndioo. ⁴⁴ Yakan va kùuni yi ka'an yi, ti vaji tata David kùu Cristu, va juuni chito'o David kùu ra ndia —kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

Jesuu tisokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ndè'e ndisaa ñivi:

46 —iNa ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo! Ti chàta'ani ndra kakunuu ndra chi'in ja'ma kani ma nuya'vi, ikan na tiñu'u ma ñivi ndra. Ta juuni nànduku ndra ma tayu ka'nuga kunandi ndra ma tichi veñu'u ñivi judíu a nuu ìyo viko ndia. 47 Ta juuni ndrakan kùu ndra ña sù'u ndra ndatiñu ma ñivi kìndonda'vi, ta jà'ani ndra ña jakani ndra ma ña nàkuatu ndra nuu ka'iin kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yüvi ndrasu'u kùu ndra. Ndisaa ndrakan ni nde'e ndra kua'a' ga tundo'o. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra.

21

*Nuu sòkó ñanda'vi xu'un' kuenda Ndioo
(Mr. 12:41-44)*

1 Tajan nàndi Jesuu ndè'e ra naja kua ti'i ma ndian kuika xu'un' tichi chatun nuu sòkó na yi kuenda Ndioo. 2 Ta nunuuni ndè'e ra ña chàa iin ña kìndoo nda'vi, ta tī'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi. 3 Yakan va ora ndè'e Jesuu ña tī'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti ma ña nda'vi ikan kua'a' ga xu'un' sòkóan kua tandi'i na. 4 Va ma ndian kuika ti vaji ndicha va'a ña kua'a' xu'un' tī'i na, va ña chàkosonia kùu yi. Yakan va kua'a' ga sòkóan ti chā'a ña tandi'i ma xu'un' kùmian —kàti Jesuu.

*Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu
ñuu Jerusalén
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)*

⁵ Tajan iin ndra jàkua'a chi'in Jesuu kà'an ndra ña ya'a vii kàa ma veñu'u jà'a ma yuu ka'nu ña ndaa cha'a yi ta chi'in ma ña kūkutu yi chi'in ña sōkó na ndia, kàti ndra. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra ora chīni ra ña kà'an ndra:

⁶ —Ndicha ña takan kàa yi vitin va ni keta iin kivi ña ndisaa ma ña ndè'e ndo ña ìyo vitin, ni'iin ga yuu tūva ni kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndi'i yi —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)*

⁷ Tajan te'en kīcha'a tuku ma ndra jàkua'a chi'in ra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, ¿ta nda ora ni kīcha'a yi? ¿Ta nda seña kùu ma ña ni nde'o ora chani kīcha'a yi? —kàti ndra.

⁸ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ma ñivi ndo. Vati ni kichi kua'a' ñivi ña ni kuàtiñu na ma sivi chi'in tu'un i'ya: “Yu'u kùu Cristu, ta vāchi katitu'in nuu ndo ña chani kuta'an ora ña ni naa ñuñivi”, ni kati na. Va koto kù'un ndo chata na ti ndian vata kùu na. ⁹ Ta na yū'vi ndo ora ña ni ka'an ñivi ña ìyo kuati ndanikuni ma nuu ñu'u' ñuñivi, vati ji'na kuii yakan kùu ma ña ni kuu. Ti ma kivi ikan kùmaniga chaa ma tiempu ña ni naa yi.

¹⁰ Vati Jesuu te'en nāka'an ndiko tuku ra nuu ndra:

—Ni kanita'an iin ñivi ìyo ñuu chi'in inga ñivi ìyo inga ñuu. Ta inga tuku ñu'u' iin ñuu chi'in inga tuku yi. ¹¹ Ta juuni ni kichi ña ya'a ni'i ni taan nuñu'u' ñuñivi ndia. Ta ni koo kua'a' tama'

chi'in tundo'o ndanikuni. Ta iti' andivi ni nde'o kua'a' ña ni kuu chi'in kua'a' seña ña ni jayu'vi yo ndia.

¹² Ta antea ña ni kuu yakan takan, ni tiin na ndo ta tisokuati na ndo, ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumitiñu, ikan na kundaka na ndo ña nde'e ndo tundo'o tichi veñu'u, ta ni ti'i na ndo tichi vekaa, ta juuni ni ku'va na ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu cha'a' ña chìnuni ndo tu'in ndia.

¹³ Ta ora ni ta'an ndo ña'a tajan ni ni'i ndio ndo naja kua kuu katitu'un ndo tu'in nuu ma ñivi.

¹⁴ Yakan va na nākanini ji'na ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo cha'a' maa ndo ma ora ikan, ¹⁵ vati yu'u ni ku'vai ma tu'un ka'an ndo chi'in na ma ora ikan, ti ni ka'an ndo iin tu'un ndaa ña na kũuga ka'an ma ñivi xaani ndo chata ndo ma ora ikan. ¹⁶ Ta juuni ma tatá ndo chi'in ma'á ndo ni xikoña'a vi ndo nuu ma ndra kumitiñu. Ta indukuni ni ja'a ma ndra yani ndo, chi'in amigu ndo ndia. Iyo iin nda ndyo'o ni ka'ni na ndia.

¹⁷ Ikan jan ndisaa ñivi ni kuxaani na nde'e na ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'in. ¹⁸ Va vaji takan ni ta'an ndo, va Ndioo tüvi ni ku'va ra ña kunaa ni'iin ma ixixini ndo. ¹⁹ Ta ma ndian ni kundeeni nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú Ndioo na.

²⁰ Ta ora ni nde'e ndo ña chikonuu jandaru ma ñuu Jerusalén, ikan va ni ku'va ndio ndo kuenda ña chani kuyatin kivi ña ni naa yi. ²¹ Yakan va ndisaa ndyo'o ta ndian iyo ñu'u' Judea ma ora ikan, na kunu ndo kukakú ndo iti' yuku. Ta ndian iyo ñuu Jerusalén, na kee na tichi yi ma ora ikani, ta ndian jàtiñu tichi ku'u, na chikokani na ma ñuu na ma ora ikan. ²² Vati ma kivi ikan kùu ma kivi ña ni jande'e ma Racha'nu Ndioo

tundo'o kuenda ma ñuu Jerusalén. Ta takan ni jachinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi. ²³ ¡Nda'vi ta'an ma ñivi ña'a ña kivi ikan tu ñù'u se'e vi, ta iyo ndiakuati ña chàxin ndika vi! Vati ma ñuu Jerusalén i'ya ni nde'e yi kua'a' tundo'o chi'in ndisaa ñivi iyo tichi yi ndia, ti xaani Ndioo nde'e ra na. ²⁴ Ta iyo ñivi ni kuvi ma ora kùu kuati jà'a ma ndra jandaru ta iyo ndian ni tiin ma jandaru, ta kundaka ndra na ku'un ndra tandi'i nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndian yüvi judíu, ni janaa na ndian iyo ñuu Jerusalén. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta kivi ña ni kati Ndioo ña cha kũuni, tajan ni jaña ndio na ña ja'a na yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ma ra se'e ñivi tãchi Ndioo
(Mt. 23:29-35; Mr. 13:24-37)

²⁵ 'Tajan ma iti' andivi ni nde'e na kua'a' nakuyi ña ni jayu'vi na, ti ni sama ma nikandii kua kàa yi chi'in yoo ta chele ndia. Ta ma ñivi iyo ma tiempu ikan, ya'a ni jakanuu chinituni jà'a ña ya'a kàyu jà'a ma tañu'u ora chàsiki ra. ²⁶ Yakan va ma ora ikan ndava ni kunaa ma ñivi ja'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña takan ni kuu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Vati nda ma nikandii chi'in yoo ta chi'in ma chele ni kanda yi ma tiempu ikan. ²⁷ Ta ora cha yā'a ndio ña kũu ndisaa yakan, tajan ni nde'e ndio ndo ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ña ni kichi ra tichi viko chi'in kua'a' ndatu ra chi'in ña tàcha ra. ²⁸ Yakan va ora ni nde'e ndo ña takan ni kuu, na ndoni'i ndo nuu ndo ta sii kuuni ndo, ti chani keta ora ni kakú ndo jà'a Ndioo —kàti Jesuu.

²⁹ Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta te'en kāti tuku ra iin ku'va nuu na:

—Na nde'e ndo naja tà'an ma yutun higu chi'in inga tuku yutun. ³⁰ Vati ora ndè'e ndo ña kèta nda'a' yuta' run, ta cha ch̀to ndo ti chani kuta'an ma tiempu ni'ni. ³¹ Yakan va ora ndè'e ndo ma tundo'o ña kàtitu'in nuu ndo, ta cha ch̀to ndo ti chani kuyatin ma ora ña ni kichi ka'nda ndiko Ndioo tiñu nuu ñuñivi i'ya.

³² 'Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ti antea ña kuvi ma ñivi ìyo tiempu i'ya, ji'na ni nde'e na tundo'o takua kà'in chi'in ndo i'ya. ³³ Ta ni keta iin kivi ña ni naa andivi chi'in ñuñivi ndia, va ma tu'un kà'in tüvi ni naa yi.

³⁴ 'Ta yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto kü'va ndo anima ndo ña na ndondava yi ja'a ña kàan yo ko'o yo kua'a' ndixi, a ch̀nini yo cha'a' ndatiñu ña ni'o ñuñivi i'ya a nda kuati ni kuuni ña tiin yo. Takan ìyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo ³⁵ koto iin ketani ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu takua kùu iin trampa. Vati ni kichi ra kuenda tandi'i ñivi ìyo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ti ma kivi ikan ni kuu yi takua kùu iin trampa ña ora jàna'ini na jà'a yi. ³⁶ Ta yakan va na jakuenda va'a ndo ndo ta na ka'an ndo chi'in Ndioo ndisaa kivi, ikan na kuu kakú ndo nuu tundo'o ña ni nde'e ndo, ta kuu jana'a ndo ndo nuu ra Se'e ñivi tãchi Ndioo ora ni kichaa ndiko ra —kāti Jesuu.

³⁷ Yakan va Jesuu jàna'a ra ora ndichin ma tichi veñu'u, ta ora chanikuaa chà'an ra chàkusu ra iin yuku ña nàni Olivu. ³⁸ Ta nani na'a chà'an ma ñivi cha tàso'o na ña kà'an ra ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

22

Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu (Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ora cha kuàta'an viko ña chàchi na paan ña töve kì'vi yuchan iya tichi yi, ña kùu ma kivi viko pakua, ² tajan nànduku ndio ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu ta ka'ni ndra ra. Va nī kùu yi ti ndasii ndra ndè'e ndra ma ñivi. ³ Takan kùu, tajan ma kui'na chà'nda tiñu ñá' nàni Satanaa, kì'vi ndioán' anima Juda Iscariote. Ta rakan ti iin ra kùu iin ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra. ⁴ Ta ikan jan rakan chā'an ra chānde'e ra nuu iyo ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jandaru kùmi veñu'u ka'nu ikan. Tajan kīcha'a ndio ra nātu'un ra chi'in ndra naja kua ni ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra. ⁵ Tajan ora kā'an ra takan ta nduva'a kuii chisii ndra ta chā'a ndio ndra tu'un ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra. ⁶ Tajan ma Juda kāti ndio ra chi'in ndra ti va'a, ta ikan jan kīcha'a ndio ra nànduku ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra ora tüvi nde'e ñivi.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra (Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Ta ora cha kēta kivi viko ña chàchi na paan ña tüvi kì'vi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan, chà'ni na iin mvechala kuenda ma viko pakua ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na jaka'nuni ra kuati na.

⁸ Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in Petu' ta Xuva:

—Kua'an ndo kuàjandova'a ndo ña kuxinio kivi viko pakua —kàti ra chi'in ndra.

⁹ Tajan te'en chīkatu'un ndio ndra nuu ra:

—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi ma ña kacho? —kàti ndra.

¹⁰ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Ora ki'vi ndo ma tichi ñuu ikan, ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuii. Ta tandikun ndo ku'un ndo chata ra, nda kati chaa ra ve'e nuu ni ki'vi ra. ¹¹ Ta ikan na ka'an ndo chi'in ma ra chito'o ve'e ña ma matru ndi chīkatu'un ra ña ndanu ndaa ma ve'e nuu ni kuxini ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, kàti ndo. ¹² Tajan juuni maa ra ni jana'a ra nuu ndo iin ve'e iyo nda siki inga ve'e ña cha iyo va'a yi, ikan na ku'un ndo kuja'a ndo ma ña kuxinio —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹³ Takan kūu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta nī'i ndra ndisaa yi takua kātitu'un Jesuu nuu ndra, ta ikan jā'a ndio ndra ma ña ni kuxini ndra ma kivi viko Pakua.

¹⁴ Ta ora cha kēta ma ora ña ni kachi ndra, tajan chūnandi ndio Jesuu chi'in ndra kùu tatun ra mesa, ¹⁵ tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¡Ya'a ga kùunī jaka'nui viko i'ya chi'in ndo antea ña chàa ora ni nde'i tundo'o ta kuvī! ¹⁶ Vati yu'u kàtī chi'in ndo ti töva ni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo, nda kati chaa jī'nai nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

¹⁷ Ta ora chinu kā'an ndio ra takan, tajan kī'in ndio ra iin kopa ma vinu, ta nāka'an ra Ndioo cha'a' ra', ta te'en nāka'an ra:

—Na ki'in ndo ma kopa i'ya ta ndisaa ndo nako'o ra', ¹⁸ vati yu'u kà'in chi'in ndo ña tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo inga cha'a', nda kati chaa ndikoi ko'i chi'in ndo nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

¹⁹ Ta ora cha yā'a ña jā'a ra takan, tajan kī'in tuku ra iin paan, ta nāka'an tuku ra Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ta'ii'iin ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na kachi ndo paan i'ya ti ña'a kùu ma kuñui ña ni ku'vai kùu yi cha'a' ma kuati ndo. Takan iyo yi ña ja'a ndo koto naani ndo yu'u —kàti ra chi'in ndra.

²⁰ Ta ora chinu chāchi ndra, tajan indukuni jā'a ra chi'in ma kopa vinu ndia. Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o ndo ma vinu i'ya ti nij kùu ra', vati cha ndòva'a iin tu'un chaa nuu Ndioo jā'a ra' ti chani katj nij cha'a' kuati ndo ta ni kuvj ndia.

²¹ Va ma ra ni xikoña'a yu'u nàndi ra chi'in ma mesa i'ya ndia, ²² vati taku ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo vāchi ra vāchi nde'e ra tundo'o takua kā'an Ndioo chi'in ra. ¡Va nda'vi ta'an ma ra ni xikoña'a yu'u, vati ni nde'e ra tundo'o! —kàti Jesuu.

²³ Ta ikan jan chikatu'un ta'an ndra ña nda ra kùu ma ra ni xikoña'a Jesuu.

Ndra jākua'a chi'in Jesuu nātu'un ta'an ndra ña nda ndra kùu ma ndra ka'nuga

²⁴ Iin ora kīcha'a ma ndra jākua'a chi'in ra kànita'an yu'u ndra ña nda ra kùu ra ni kuu ma ra ka'nuga. ²⁵ Takan kūu ta ora chīni Jesuu ma

ña kà'an ndra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Cha ch̀to ndo ti ìyo ndra k̀u rey chà'nda tiñu nuu ñivi ỳvi judíu. Ta vaji ya'a jànde'e ndra tundo'o ma ñivi ora chà'nda ndra ma tiñu, va chàta'ani ndra ora kà'an ma ñivi ti mamaa tiñu va'a k̀u ña ja'a ndra. ²⁶ Va ndyo'o, na t̀vi ìyo yi ña ja'a ndo takan, vati taku ma ra kuxini ma nuu ndo ìyo yi ña kuu ra nuu ndi'inia. Ta juuni ìyo yi ña jakuu ra tiñu nuu ndo ndia. ²⁷ Tava k̀u iin ra nàndi chàchi nuu mesa ta ìyo iin ra k̀u musu ra, cha ch̀to va'a ndo ti ma ra nàndi chàchi nuu mesa k̀u ma ra kuxini. Va taku yu'u vaji ra kuxini k̀i, va juuni ra k̀u musu ndo k̀i ndia.

²⁸ 'Va taku ndyo'o ti endee ìyo ndo chi'in vaji ndè'i tundo'o va t̀ve nī jaña ndo yu'u. ²⁹ Ta cha'a' yakan k̀u yi ña yu'u ni ku'vai ña na ka'nda ndo tiñu takua chā'a ma tatái ña na ka'ndai tiñu ndia. ³⁰ Ti ndyo'o ni kachi ndo ta ko'o ndo chi'in nuu mesa nuu ni ka'ndai tiñu, ta juuni ni ndaa ndo tayu, ta ikan jàkutuni ndo kuati ma uchi uvi grupu ma ndian judíu.

Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña t̀vi nàkoto ra ra

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Tajan te'en kīcha'a nāka'an ma Racha'nu chi'in Petu':

—Yo'o Petu' na taso'o va'un ña ni ka'in chi'un. Ma Satanaa ma kui'na kuxini, cha jàchikán' ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti k̀unián' ki'án' ku'va ndo nde'o tu ndicha ña jàchi'un ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ³² va yu'u chīkain ñamani nuu Ndioo cha'un, ikan na t̀vi jañaun ña chīnuniun

ja'a ma kui'na. Tajan ora cha chīkoni'i ndikoun ña cha jà'un kuati, na tindeun inga tuku na takua kùu yaniun chi'in ñata'un, na kundee na chinuni va'a na ña kà'in ndia —kàti ra.

³³ Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, yu'u ìyo va'i ña ku'in chi'un tichi vekaa a nda kuvì chi'un ndia —kàti ra.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Petu', yu'u kà'in chi'un tu juuni ma chanikuaa vitin antea ña nda'yu ma lo'o uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nakotoun yu'u —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu cha kuàkuyatin ora ña ni nde'e Jesuu tundo'o

³⁵ Takan kuu tajan te'en chīkatu'un tuku Jesuu nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿A chàku'uni ndo ora tächì ndo ña sòkaa ndà'a ndo ña ni yunu ni xu'un' ta ni ndichan tüvi cha'a ndo? ¿A kūmani iin nakuyi nuu ndo ma ora ikan? —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Töve —kàti ndra.

³⁶ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Vitin va nda ndyo'o ìyo yunu ndo, na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o ìyo xu'un' ndo na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o tüvi ìyo machiti ndo na xiko ndo ma ja'ma isukun ndo ta jata ndo iin yi. ³⁷ Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo ti takan ìyo yi ña ta'in. Vati ma tutu Ndioo kà'an yi ña ni nde'e ma ñivi yu'u takua ndè'e na ma ndian jà'a kuatini. Yakan va ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo cha'i, takan ni kuu yi —kàti Jesuu.

³⁸ Tajan te'en nāka'an ndio ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, i'ya ìyo uvi ta'an machiti —kàti ndra chi'in ra.

Tajan te'en nāka'an ra:

—Cha kùunì ña ka'an ga ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ìyo Jardin Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Tajan kēe ndio Jesuu ma ñuu ta kuà'an ra kuàka'an ra chi'in Ndioo ma yuku nàni Olivu, takua takani jà'a ra. Ta ndīta'an ma ndra jākua'a chi'in ra kuà'an ndra chata ra ndia. ⁴⁰ Ta ora chāa ndio Jesuu ma ikan tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na ka'an ndo chi'in Ndioo ikan tüvi ku'va ndo anima ndo ña jà'a yi kuati —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴¹ Tajan jāchika ndio ra ma nuu ka'lin ndra ta chūnandi chiti ra, ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:

⁴² —Yo'o Tatá, kùunì ña na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ña ni nde'i. Va tüvi kùunì ña ja'un ma ña kùunì, vati na kuu yi tava kùuni maun —kàti Jesuu.

⁴³ Ta ora kā'an Jesuu takan, tajan ma ora ikani kīchi iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo iti' andivi ña chā'a yi ñandee ra. ⁴⁴ Tajan tañu ma ña tana ku'vi ra jà'a ña ya'a u'vi anima ra, tajan tiá ni'i kīcha'a tuku ra kà'an ra chi'in Ndioo ña ndava chāti ma takuui tiin ra nuñu'u' takua chāti ma nio ora ya'a kua'a' ra' chità ra'.

⁴⁵ Takan kūu ta ora ndēta ndio ra ña kà'an ra chi'in Ndioo, tajan kēe ndio ra kuànde'e ra nuu ka'iin ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora chāa ndio ra ikan, ta nāta'an ra ndra ña kixi ndra kàndoyo ndra, ti nī kundee ndra ma ñuma'na jà'a ña ya'a nda'vi kùuni ndra. ⁴⁶ Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—¿Ta naja ya'a kixi ndo kàndoyo ndo? ¡Na ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima ndo ña ja'a yi kuati! —Takan kàti Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

Nuu tìn na Jesuu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ta juuni kà'anga Jesuu ndaa ra ora ndē'e ra ña chākoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra. Ta Juda, iin ra indii tañu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra kùu ma ra yosonuu nuu ma ndra jandaru chi'in ma ñivi. Tajan, rakan chājayatin ra ra nuu ndaa Jesuu ta chūnumi ndaa ra ra, ta tūtu ra sitin ra.

⁴⁸ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Juda, ¿a chi'in ña tūtun sitin, chi'in yakan xikoña'un ma Se'e ñivi tāchi Ndioo? —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴⁹ Tajan ora chīni ma ndra ka'iin chi'in ra ma ña kā'an ra, tajan te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kanita'an ndi chi'in ndra chi'in machiti? —kàti ndra.

⁵⁰ Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu tāvani'i ra machiti ra ta chā'nda ra iin so'o chiyo kua'a ma ra kùu musu ma sutu chà'nda tiñu. ⁵¹ Ta ora ndē'e Jesuu ña takan jā'a ra ta te'en nāka'an ra:

—¡Na jaña ndo ña kànita'an ndo! —kàti ra.

Tajan jānani ndio Jesuu ma nda'a' ra so'o ma ra kùu musu ma sutu ta jānda'a ra yi. ⁵² Ta ikan jan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra sutu chà'nda tiñu ta chi'in ma ndra jandaru jàkuenda veñu'u ka'nu ta chi'in inga tuku ndracha'nu ña vèchi tiin Jesuu:

—¿A rasu'u kùì ña vèchi tiin ndo yu'u chi'in machiti ta chi'in yutun?, kùuni ndo. ⁵³ Ti tu ndicha ña rasu'u kùì, ta, ¿naja tüvi nī tiin ndo yu'u ma tichi veñu'u ka'nu ora jāna'i nuu ndo nani kivi ma ikan? Ndicha kuii ña takan jà'a ndo ma ora naa, ti vitin kùu ma ora ña chā'a Racha'nu Ndioo ña kuu ndo'iin anima ndo chi'in ma kui'na ña jà'a ndo takua kùuni maa ndo —kàti Jesuu.

Petu' kàti ra ti töve nàkoto ra Jesuu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Tajan tiin ndio ndra Jesuu ta ndāka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra nuu iyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu. Ta ikan jan, tåndikun ndio Petu' kuà'an ra chata ra chikani chikani. ⁵⁵ Ta ma nuke'e nuu iyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu ikan, jāta'an ma ndra jandaru ñu'ú jāvandaa ma nuke'e chūnandi ndra tūmi ndra yi. Tajan ora ndē'e ma Petu' ña tūmi ndra ma ñu'ú, ta ndīta'an ra chāa ra chūnandi ra tañu ndra tūmi ra yi ndia. ⁵⁶ Ta nunuuni chāa iin ña kùu musu ma sutu cha'nu, tajan ora ndē'an ma Petu' ña nàndi ra tūmi ra ma ñu'ú, tajan chūndaa ña ndè'e ndicha ña ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ndian ka'iin ikan:

—Juuni ra'ya kùu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu ndia —kàtian.

⁵⁷ Va Petu' te'en nāka'an ra:

—Ka'nu kooniun yo'o ma'á, va ma ra kà'un chiña na tüvi nàkotoi ra —kàti ra chi'an.

⁵⁸ Ta nunuuni ndē'e iin ra'ii ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o kùu iin ra jàkua'a chi'in Jesuu —kàti ra.

Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yüvi yu'u kù! —kàti ra.

⁵⁹ Takan kùu ta nunuuni ora cha yā'a iin ora tajan chāa inga tuku ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ndian ka'iin ikan:

—Ndicha kuii ña ra'ya kùu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu vati juuni ra ñu'u' Galilea kùu ra —kàti ra.

⁶⁰ Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra:

—Yo'o tatá, na tüvi nàkotoi nda ra kùu ma ra kà'un —kàti ra.

Tajan juuni kà'anga Petu' nàndi ra ora nānda'yu iin lo'o. ⁶¹ Ta ikan jan chīkoni'i Jesuu xini ra ndē'e ra nuu ma Petu', tajan chāku'uni ra ma ña kā'an ma Racha'nu chi'in ra ña: “Antea ña nda'yu lo'o ma vitin uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u.” Takan chāku'uni ra ma ña kā'an Jesuu chi'in ra. ⁶² Tajan kēe ndio Petu' ma ikan, ta nduva'a kīcha'a ra chàku ra ti ya'a nda'vi kùuni ra.

Nuu chàkundaa na Jesuu

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Takan kùu ta ma ndra jàkuenda Jesuu chàtu'un ndra ra ta kàni ndra ra. ⁶⁴ Ta chàsi ndio ndra tinuu ra chi'in ja'ma ta kàni ndra ra, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¡Ka'an, nde'o yo kàni ñun! —kàti ndra.

⁶⁵ Ta juuni kànduva'a ndra ra chi'in inga tuku tu'un kini ndia.

Tìsokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Ta ora kùndichin inga kivi tajan kùti'vi ndio ma ndracha'nu ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu chi'in ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta chi'in inga ndra jàkua'a tutu Ndioo. Tajan tiin ndio ndra Jesuu, ta ndāka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra nuu ndra kumitiñu. Ta ora chāa ndio ndra ma ikan chi'in ra tajan te'en kīcha'a ndra chīkatu'un ndra nuu ra:

⁶⁷ —¿A ndicha ña yo'o kùu ma ra Cristu? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Tu kaṭi nuu ndo ña ndicha ña takan kùu yi ta na töve ni chinuni ndo ma ña kà'in. ⁶⁸ Ta tu ndakatu'in iin tu'un nuu ndo, chītoi ña na töve ni naka'an ndiko ndo yi nui, ta ni tüvi ni jaña ndo yu'u ndia, ⁶⁹ va nda vitin ta nda iti' nuu, ni kunandi ma ra Se'e ñivi chiyo kua'a Racha'nu Ndioo, ra iyo kua'a' ndatu —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁷⁰ Tajan te'en kīcha'a ndisaa ndio ndra chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿A ndicha va'a ña yo'o kùu ma ra se'e Ndioo? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha kùu yi ña ma kua kà'an ndo chiña takan kùu —kàti Jesuu.

⁷¹ Ta ikan jan te'en nāka'an ndra chi'in ma ndra meru ndra:

—¿Nda kuenda ña chiniñu'u yo tiá ma ndian kùta'an chi'o tuva ndisaa yo cha chini yo ña kā'an ra chata Racha'nu Ndioo? —kàti ndra.

23

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Tajan ndēta ndio ndisaa ndra ta chā'an ndra chi'in Jesuu nuu chà'nda Pilatu tiñu. ² Ta ora chāa ndio ndra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan te'en kīcha'a ndra tisokuati ndra Jesuu nuu ra:

—Nāta'an ndi ra'ya ña jànda'viña'a ra ñivi ma ñuu ndi. Ta kàti ra ti na tūvi iyo yi ña tia'vi ndi ma xu'un' nuu ma ra kuvienu ma ñuu ka'nu Roma. Ta juuni kàti ra ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ndi kùu ra. Takan kàti ra —kàti ndra.

³ Tajan te'en chīkatu'un ndio ma Pilatu nuu ra:

—¿A ndicha ña yo'o kùu ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judú? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Maun kà'an ña takan kùu yi —kàti Jesuu.

⁴ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Pilatu chi'in ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta nuu ma ñivi ndia:

—Tūkuii nàta'in nī'iin kuati ña jā'a ra, ta kùu ni'i kua tisokuati ra —kàti Pilatu chi'in ndra.

⁵ Ta ikan jan te'en kīcha'a na kànachaa na tiá ni'i:

—Ninii ka'nu ñu'u' Judea jàkanuu ra xini ñivi chi'in ma tu'un kà'an ra. Kīcha'a ra jà'a ra yi chi'in ñivi iyo ñu'u' Galilea, ta vitin juuni takan vāchi jakanuu ra xini ñivi iyo ñu'u' Judea i'ya ndia. —Takan kàti na chi'in Pilatu.

Jesuu yà'a ra nda'a' Herode

⁶ Ta ora chīni ndio Pilatu ña kā'an na ma tu'un Galilea, ta ikan jan chīkatu'un ndio ra nuu ma ñivi tuva ra ñu'u' Galilea kùu Jesuu. ⁷ Ta ora kāti ndio na ña ndicha ña takan kùu yi, tajan tāchi ndio ra ra nuu Herode, ra chà'nda tiñu ma ñu'u' Galilea. Ta ma tiempu ikan ti juuni iyo Herode ma ñuu Jerusalén ndia. ⁸ Takan kùu ta ora ndē'e ndio Herode ma Jesuu ta nduva'a kuii chisii ra, ti cha iyo kua'a' tiempu ña kùuni ra nde'e ra ra ña na ja'a ra iin ndatu nuu ra, vati iin ra ña ya'a va'a kà'an ma ñivi chata, kùu ra. ⁹ Tajan kīcha'a ndio Herode chīkatu'un ra kua'a' tu'un nuu ra, va tükuii nani kā'an ra. ¹⁰ Ta ma ndra sutu chà'nda tiñu nuu sutu chī'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo vi'a ni'i kīcha'a ndra tìsokuati ndra ra. ¹¹ Ta ikan jan, Herode chī'in ndra jandaru ra kīcha'a ndra chàkunda ndra Jesuu. Ta jāku'un ndio ndra iin ja'ma vii ña kàa takua kàa ja'ma ra kùu rey ma Jesuu kuenda ña na kuātu'uni ndra ra. Ta ora chīnu jā'a ndra takan, tajan tāchi ndiko ma Herode ra nuu Pilatu. ¹² Ta ma Pilatu chī'in Herode, ña na kùu nde'e ndra ta'an ndra ma tiempu ikan, juuni ma kivi ikan jaamigu ndra.

Nuu kāti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39–19:16)

¹³ Ta ikan jan jāti'vi ta'an ndio ma Pilatu ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chī'in ndra kumitiñu ta chī'in tandi'i ñivi ñuu, ¹⁴ ta te'en nāka'an ra chī'in na:

—Maa ndo kīchi ndaka ndo ra'ya nui, ta kāti ndo ti jàkanuu ra xini ma ñivi ñuu. Ta ndè'e

chi'in tinuu ndo ña chikatu'un xain nuu ra, va tükuii nī nata'in nī'iin kuati ña kùu tisokuati ra ma takua kà'an ndo nui nda che'e. ¹⁵ Ta nī Herode töve nī nata'an ra nī'iin kuati chata ra ndia, ti tu ndicha ña ìyo kuati ra na tūva ìyo yi ña tachi ndiko ra ra nui. Yakan va cha chito ndo ti töve ìyo nī'iin kuati ra ña kùu ka'nio ra cha'a' yi. ¹⁶ Yakan va tundo'oni ni jande'i ra. Jaña ndikoi ra na ku'un ra —kàti Pilatu chi'in na.

¹⁷ Vati ta'ii'iin kuiya ora ìyo ma viko ikan, ìyo yi ña jachi'in ma Pilatu ña kà'an ma ñivi, ta tàva ra iin ra indii vekaa takua takani ìyo ma costumbre.

¹⁸ Ta ikan jan te'en kīcha'a tuku na kànachaa na:

—¡Na ka'niun Jesuu nuu kruu, ta na jañaun Barrabás! —kàti na.

¹⁹ Takan kūu ta ma Barrabás ti cha'a' ña jakanuu ra xini ñivi ta cha'a' ña chà'ni ra kùu yi ña indii ra ma tichi vekaa. ²⁰ Va tava Pilatu kùuni ra jaña ra Jesuu, yakan va nāka'an ndiko ra chi'in na ña va'a ga ña na jaña ra Jesuu, kàti ra. ²¹ Va ma ñivi te'en kīcha'a na kànachaa ni'i ga na:

—¡Na kuvi ra nuu kruu! ¡Na kuvi ra nuu kruu! —kàti na.

²² Ta ikan jan cha'a' uni te'en nāka'an tuku Pilatu chi'in na:

—¿Ta nda cha'a' kùu yi ña tisokuati ndo ra tuva takan? Vati yu'u tükuii nī nata'in nī'iin kuati ra ña ìyo yi ña kuvi ra cha'a', yakan va tundo'oni ni jande'i ra ta jañai ra —kàti Pilatu chi'in na.

²³ Va ora chīni na ña kā'an ra te'en, ta vi'a ni'i kīcha'a na kànachaa na, ta kà'an na ña na kuvi ra nuu kruu. Ta takan endee kà'an na nuu ra nda kati kundee na ña jà'a ra ma ña kùuni na. ²⁴ Ta

ikan jā'a ndio Pilatu ma ña chikan na nuu ra, ²⁵ tajan tāvani'i ndio ra Barrabás, ra indii tichi vekaa jā'a ña jakanuu ra xini ñivi ta ra chà'ni kùu ra. Ta tì'i ra Jesuu nda'a' ma ndra jandaru ma takua kùuni na.

Jesuu, chùtakaa ra nuu kruu
(Mt. 27:32-34; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

²⁶ Takan kùu ta ora cha kuàtakaa ndra ra nuu kruu, tajan ma tichi iti' kuà'an ndra chi'in Jesuu, ikan ndē'e ma ndra jandaru iin ra ñuu Cirene ra nàni Simón ña cha vàchi ra ña chā'an ra ku'u. Tajan tiin ndra ra ta jā'a ndra ña na kuiso ra kruu ña ndiso Jesuu. Ta tándikun ra kuà'an ra chata ra.

²⁷ Ta nduva'a kuu kua'a' na kàcha'an chata Jesuu. Ta ikan kàcha'an ñivi ña'a ña kàchaku cha'a' ra, ti ya'a u'vi anima vi jā'a ña ya'a nda'vi kùuni vi ña ndē'e ra tundo'o. ²⁸ Va ora ndē'e ndio ma Jesuu vi, ta te'en nāka'an ra chí'in vi:

—Ndyo'o ñivi ña'a ñuu Jerusalén, na kuäku ndo cha'i. Na kuaku ndo cha'a' juuni maa ndo ta cha'a' se'e ndo, ²⁹ vati ni chaa iin kivi ña ni nde'e ndo tundo'o, ta ikan jan te'en ni ka'an ndio ndo chí'in ma ñivi: “Na sii kuuni ma ñivi ña'a ña tüvi nī chiyo nī'iin se'e ta ña tüvi nī jakaxin se'e ndia, vati vitin cha kīcha'a yo ndè'o tundo'o, ta tiaga ndetiñu kuenda yo tuva iyo ma se'o”, ni kati ndo chí'in na. ³⁰ Tajan ma kivi ikan ni kati ndio ma ñivi ña va'a ga ña na kekoyo ma yuku, ta ikan na kuvi na ta tüva nde'e na tundo'o, kùuni na. ³¹ Takan kàtj chí'in ndo ti yu'u kùu takua iin yutun i'ii ta ndè'i tundo'o vitin, va ndyo'o kùu

ndo takua kùu iin yutun ití vi'a ga ni nde'e ndo tundo'o ití' nuu. —Takan kàti Jesuu chi'in na.

³² Ta juuni ndāka ma ndra jandaru uvi ta'an ma ndra kini ña chā'ni ñivi ña kuàka'ni ndra ndra chi'in Jesuu ndia. ³³ Tajan ora chāa ndio ndra ma yuku ña nàni nuu ndòyo iki xini ndian chī'í, tajan tākaa ndio ndra Jesuu nuu kruu chi'in ma uvi ta'an ma ndra su'u: iin ra chūtaka chiyo kua'a ra, ta inga ra chiyo satin ra. ³⁴ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma Racha'nu Ndioo ora cha tàkaa ra nuu kruu:

—Yo'o Tatá, na jaka'nuniun ma kuati jà'a na, vati töve chìto na ña jà'a na —kàti Jesuu.

Tajan kīcha'a ndio ma ndra jandaru chāsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kùu ndra jàkanaa ma ja'ma Jesuu. ³⁵ Tajan ndisaa ma ñivi ka'iin ikan ndē'e na ña tā'an Jesuu, ta juuni ma tañu na ka'iin ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Ta ndrakan te'en kīcha'a ndra chātu'un ndra Jesuu:

—Tu kūu jakakú ra inga ñivi, vitin na jakakú ra juuni maa ra tu ndicha ña Cristu ra kāchin Ndioo kùu ra —kàti ndra.

³⁶ Takan kūu ta nda ma ndra jandaru chàkú ndaa ndra Jesuu, ta chājayatin ndra ndra ma nuu tàkaa ra, ta chà'a ndra vinu iya chī'i ra, ³⁷ ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iTu ndicha ña yo'o kùu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, na jakakú maun ñun tuva takan! —kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁸ Ta juuni tātuu ndra iin vitu ití' xini kruu ña te'en kà'an yi chi'in ma tu'un griegu, chi'in tu'un

latinu, ta chi'in tu'un hebreu: “Ra'ya kùu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judú”, kàti yi.

³⁹ Tajan iin ma ra sù'u ta chà'ni ña tàkaa xiin Jesuu, te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in Jesuu ña chàtu'un ra ra:

—iTu ndicha ña yo'o kùu ma Cristu, na jakakú maun ñun ta na jakakun ndyu'u ndia! —kàti ra chi'in Jesuu.

⁴⁰ Va ma ra tàkaa inga chiyo Jesuu, te'en nāka'an ra chi'in ma meru ra:

—Yo'o xaa, ¿ta naja töve tiñu'un Ndioo ta juuni ndè'un tundo'o takua ndè'e ra yi ndia? ⁴¹ Vati taku maa yo ndè'o tundo'o ti ndicha ña jā'a yo kuati. Yakan va vitin takan iyo yi na tia'vio cha'a' yi. Vati ndicha ña jā'a yo yi, va taku ra'ya, tükuii nani jā'a ra ta ndè'e ra tundo'o —kàti ra.

⁴² Tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu Jesuu, na kuku'unium yu'u ora ni chaun nuu ni ka'ndaun tiñu —kàti ra.

⁴³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndicha va'i ña ka'in chi'un, vati juuni ma kivi i'ya ni koun chi'in iti' andivi —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu chì'í Jesuu

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Takán kūu ta ora kēta ma kachuvi ndaa, ta iin kuaani ma nuu ñu'u' ñuñivi nda kaa unī chani'ini. ⁴⁵ Tajan ndā'va nuu ma nikandii ta ma ja'ma ña tàkaa ma tichi veñu'u ka'nu, endee ndāta java ndaa yi ma ora ikan. ⁴⁶ Ta ikan jan nānda'yu ni'i Jesuu ta te'en nāka'an ra:

—Yo'o Tatá, na jàkuendaun animai, vati vitin tì'i yi nda'un —kàti ra.

Ta ora chīnu ña kā'an ra takan, ta chī'í ra.

⁴⁷ Ta ora ndē'e iin ra capitán, ra chà'nda tiñu nuu jandaru naja kua chī'í Jesuu, tajan kīcha'a ra jàka'nu ra Ndioo chi'in tu'un i'ya:

—Ndicha kuii ti ra'ya tüvi ìyo kuati ra —kàti ra.

⁴⁸ Ta ndisaa ñivi ka'iin ma ikan ora ndē'e na ña takan kūu, tajan chītakuati ndio na kuà'an na ve'e na. Ta kàni na pechu na ti ya'a u'vi anima na ña ndè'e na naja kua chī'í Jesuu. ⁴⁹ Takan kūu ta tandi'i ndra nàkoto Jesuu ta chi'in ñivi ña'a ña chākunuu chata ra nda iti' Galilea, kīndoo na nde'e chikani na naja kua tā'an Jesuu ora chī'í ra.

Nuu kùchi Jesuu

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Ma tiempu ikan ìyo iin ra va'a ña nàni Kusé, ta rakan ti ra kīchi ñuu Arimatea ña ìyo kuenda ñu'u' Judea kùu ra. Va juuni ndiso ra tiñu chi'in ma ndian judíu. Va tüvi nī chata'ani ra ma ña jā'a ma ndra tiñu chi'in Jesuu, vati juuni ndàtu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu ndia.

⁵² Yakan va kēe ra kuà'an ra nuu ìyo Pilatu, ta chīkan ra ñunda'yu Jesuu nuu ra. ⁵³ Takan kūu ta ora cha jānuu ndio ra ñunda'yu Jesuu ma nuu kruu, tajan kāva ndio ra iin ja'ma savana ña ya'a va'a ta vii ma ñunda'yu Jesuu, ta kùchi ra yī iin tichi yavi yuu nuu takā'an kuchi na nī'iin ñivi.

⁵⁴ Ikan kùchi ndio na Jesuu vati ma kivi ikan kùu ma kivi jandova'a ma ñivi judíu ma ña kachi na kuenda inga kivi, ma kivi nindeo.

⁵⁵ Takan kūu ta ndisaa ma ñivi ña'a chākunuu chata Jesuu nda ora chākunuu ra ñu'u' Galilea,

chā'an vi chānde'e vi ma nuu kūchi ndra yi. Ta juuni ndē'e vi nuu jundii ndra yi ndia. ⁵⁶ Ta ikan jan kēe ndio vi kuà'an vi ve'e vi. Ta ora chāa ndio vi tajan jāndova'a vi takuui xiko, vati ni ku'un vi kujakuti vi ñunda'yu Jesuu ti koto ku'ini yi. Takan kūu tajan ndisaa ma ñivi ña'a ikan nīndee vi ma kivi ikan takua kà'an ma tutu Ndioo.

24

Nuu nàtaku ndiko Jesuu

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Tajan ma kivi nunuu nuu kicha'a ma jamana, na'a va'a kēe ndio vi kuà'an vi kuànde'e vi nuu kūchi ma ñunda'yu Jesuu. Ta juuni ndà'a vi ma takuui xiko ña koso vi chata ma ñunda'yu Jesuu.

² Ta ora chāa ndio vi ta ndē'e vi ña cha tüva ndàsi ma yuu ikan yu'u ma yavi nuu kàndii ma ñunda'yu Jesuu. ³ Tajan kī'vi ndio vi tichi yi va nī nata'an ga vi ma ñunda'yu ra ma ikan. ⁴ Ta ikan jan nduva'a kuui yū'vi vi ña nī tuvi chìto vi nayi jà'a vi. Ta nunuuni ndē'e vi ña kēta uvi ta'an ndra'ii yatin xiin vi ña ñù'u ndra ja'ma tacha.

⁵ Tajan ndava yū'vi maania vi chūnandi chiti vi nuu ndra nda kati nani te'e nuu vi nuu ñu'u'. Tajan ndrakan te'en kātitu'un ndio ndra nuu vi chi'in tu'un i'ya:

—¿Ta naja nànduku ndo ma ra ndito ma nuu kùchi ndian chi'í? ⁶ Rakan cha tüva ra i'ya, ti cha nàtaku ndiko ra. Na kuku'uni ndo ma ña kātitu'un Jesuu nuu ndo ora juuni chākunuu ga ra ma ñu'u' Galilea: ⁷ “Ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ìyo yi ña tiin na ra ta ti'i na ra nda'a' ma ndian jà'a kuati. Ta ndiakan ni takaa na ra nuu

kruu, ta tichi uni kivi ni nataku ndiko ra.” Takan kàti ma ndra kēta ikan nuu vi.

⁸ Tajan ma ora ikan ta chāku'uni vi ma tu'un ña kātitu'un Jesuu nuu vi niku. ⁹ Takan kūu tajan kēe ndio vi ma ikan, ta kuà'an ndio vi ma nuu ka'in ti'vi ma ndi uchi iin ma ndra kuu tatun Jesuu, ta ikan kātitu'un vi nuu ndra ma ña ndē'e vi ta nuu inga ñivi ña ka'in chi'in ndra ndia. ¹⁰ Ta ma ñivi ña'a ña chā'an chākatitu'un nuu ma ndra tatun ra kuu ma Ndiya Magdalena chi'in Juana, ta Ndiya ma'á Jandiau, ta chi'in inga tuku ñivi ña'a ndia. ¹¹ Va ma ndra tatun Jesuu chānini ndra ti tivi xini vi ña kā'an vi takan, kùuni ndra. Yakan va tüvi nī jachi'in ndra ma ña kà'an vi.

¹² Takan kūu tajan kāndakunu ndio Petu' kuà'an ra nuu kūchi Jesuu. Ta ora chāa ra ta ndē'e ra ña jāndaa ma ja'ma kuichin ña chūsukunia ra kāndii, tajan yū'vi maania ra kāndakunu ra kuà'an ndiko ra nuu ka'in ti'vi ma ndian meru ra, ti töva nī nata'an ra ñunda'yu Jesuu.

*Jesuu kēta ra nuu uvi ta'an ndra jākua'a chi'in
ra iti' ñuu Emaús
(Mr. 16:12-13)*

¹³ Tajan juuni ma kivi ikan, kēe ndio uvi ta'an ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kuà'an ndra iti' ñuu nāni Emaús ña ñyo uchi iin kilometru ña chika kāndii yi ma ñuu Jerusalén. ¹⁴ Tajan ndrakan, nātu'un ta'an ndra cha'a' ndisaa ña tā'an Jesuu ma nuu kuà'an ndra. ¹⁵ Ta ora juuni nātu'un ta'an ndra ta kānita'an yu'u ndra, ta kēta ndio Jesuu nuu ndra ta ndita'an ra tiin chata ndra ndia. ¹⁶ Ta vaji ndē'e ndra ña kuà'an ra chi'in

ndra, va tüvi nàkoto ndra ra, ti Ndioo tüvi chà'a ra ña na nakoto ndra ra. ¹⁷ Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio Jesuu chīkatu'un ra nuu ndra:

—¿Nayi nàtu'un ndo ma tichi iti' kàcha'an ndo? ¿Ta naja nda'vi kùuni ndo? —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁸ Tajan iin ma ra kuà'an chi'in ndra ña nàni Cleofas, te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—Tandi'i ñivi ìyo ñuu Jerusalén chìto na ma ña kùu ikan. ¿A uvaa yo'o kùu ma ra tüvi chìto ma ña kùu? —kàti ra chi'in ra.

¹⁹ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—¿Nayi kùu ma ikan? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Nàtu'un ndi cha'a' ndisaa ña tã'an Jesuu ra ñuu Nazaret, vati rakan iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra. Ta ya'a ìyo ndatu ra chi'in ma ña jà'a ra, ta chi'in tu'un kà'an ra nuu Ndioo, ta chi'in ndisaa ma ña jà'a ra chi'in ma ñivi ndia. ²⁰ Ta juuni chāku'uni ndi naja kua jā'a ndra sutu chà'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ña tiin ndra ra ta tīsokuati ndra ra ta chā'ni ndra ra nuu kruu. ²¹ Ta ndyu'u chānini ndi ti rakan kùu ma ra kùndeeni ndi ña vāchi jakakú ndi nuu tundo'o chi'in tandi'i ñivi Israel niku, va vitin cha kēta uni kivi kùu yi ña kùu takan. ²² Ta juuni ya'a nda'vi kùuni ndi, vati ìyo uvi uni ñivi ña'a ña ìyo tañu ndi jāyu'vi vi ndyu'u vati ora chā'an vi chānde'e vi nuu kūchi Jesuu, ta töva ni nāta'an vi ma ñunda'yu ra. ²³ Yakan va kēe ndiko vi kīchi katitu'un vi nuu ndi ta kàti vi ti kēta uvi ta'an tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo nuu vi, ta kàti yi chi'in vi ti Jesuu cha nātaku ndiko ra. ²⁴ Ta ìyo iin ndra chākunuu chi'in ndi, juuni

chā'a ndra chānde'e ndra nuu kändii ñunda'yu ra ora cha yā'a cha'an vi. Va indukuni tüvi nī nata'an ndra ñunda'yu Jesuu, takua kätitu'un vi nuu ndra ndia.

²⁵ Takan kūu ta ikan jan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¿A ya'a ndava xini ndo ña tüvi chinuni ndo ma ña kätitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chiyo taji'na? ²⁶ ¿A yüvi cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi ña ndè'e ji'na ma ra Cristu tundo'o, tajan ni ki'vi ndio ra koo ra nuu ni jaka'nu Ndioo ra?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁷ Takan kūu ta ikan jan kīcha'a ndio Jesuu kätitu'un kachin ra nuu ndra tandi'i ma tu'un ìyo nuu ma tutu Ndioo ña ìyo kuenda ra, ta kīcha'a ra nda nuu kīcha'a ma tutu ña tāa Moisés, ta nda kati jandi'i ra tandi'i ma ña tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo naja kua ni kuu yi ma tiempu i'ya.

²⁸ Ta ora cha chāa ndra ma ñuu ikan kuà'an ndra, tajan jā'ani Jesuu ña ni yā'a nduu ra ndra.

²⁹ Tajan chi'in tu'un i'ya jānini ndra ra na kindoo ra chi'in ndra:

—¡Na kindoun kavaun chi'in ndi ma chanikuaa i'ya, vati cha chiso nikandii! —kàti ndra chi'in Jesuu.

Tajan kī'vi ndio Jesuu chi'in ndra ma tichi ve'e nuu ni kava ndra. ³⁰ Takan kūu ta ora cha ka'lin ndra yu'u mesa ña ni kachi ndra, tajan kī'in ndio Jesuu iin paan ta jā'ii ra yi nuu Ndioo, ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ndra na kachi ndra. ³¹ Tajan ma ora ikani nānde'e va'a ndra ta nākoto ndra ti Jesuu kùu ra, va tükuii

nàni ni'i ndra ja'a ndra vati numi kuii naa ndiko ra. ³² Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nātu'un ta'an ndra:

—Ma ninduvi yo chā'a va'a yo kuenda ña ya'a chīsii kuuni anima yo ora kātitu'un kachin ra naja kua kà'an ma tutu Ndioo nuu yo cha'a' ra —kàti ndra ña nātu'un ta'an maa ndra.

³³ Takan kūu tajan nī kuunia ndra ndoo ndra kuation ndra tiá ma ikan, ti ma ora ikani chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra ma ñuu Jerusalén nuu nāta'an ndra ña ka'iin ti'vi ndi uchi iin ndra tatun Jesuu chi'in inga tuku ndra meru ndra.

³⁴ Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio ndra tatun Jesuu kātitu'un ndra nuu ma ndra kīchi:

—Ndicha kuii ña takan kùu yi ña juuni kātitu'un ra nuu ndi ña ndē'e ma Petu' ra ndia. —Takan kàti ndra chi'in ndra.

³⁵ Tajan ninduvi ndio ndra kātitu'un ndra nuu ndra tandi'i naja kua tā'an ndra ma tichi iti', ta naja kua nākoto ndra Jesuu ora chā'nda kuati ra paan chā'a ra nuu ndra.

*Jesuu kèta ra nuu ndra jàkua'a chi'in ra
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)*

³⁶ Ta juuni kà'an ga ndra ka'iin ndra ora tūvi Jesuu ma'ñu ndra, ta te'en kāña'a ra chi'in ndra:

—Na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo —kàti ra.

³⁷ Tajan ma ora kā'an ra takan ta nduva'a kuii yū'vi ndra, ti kūuni ndra ña ni'na Jesuu kùu yi ña kèta yi. ³⁸ Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra nuu ndra:

—¡Na yū'vi ndo! Ta na tūvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo takan, vati ndicha ña mai kùu. ³⁹ Ta tu töve chìnuni ndo, na nde'e ndo ma nda'i chi'in cha'i. Ta na ke'e ndo yu'u ndia, ta taku ma ni'na

tüvi sa'an yi ta ni iki yi, takua ndè'e ndo ña ìyo yi yu'u —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴⁰ Ta ora chīnu kā'an ra takan tajan jāna'a ndio ra ma nda'a' ra chi'in cha'a ra nuu ndra, na nde'e ndra yi. ⁴¹ Va tava ya'a chīsii ndra jà'a ma ña kà'an ra, yakan va ni töva chìto ndra nayi jà'a ndra ta nayi chànini ndra. Ta ikan jan te'en kīcha'a Jesuu chikatu'un ra nuu ndra:

—¿A ìyo ña kacho nuu ndo? —kàti ra chi'in ndra.

⁴² Ta ikan jan chā'a ndio ndra java ma tiaka' tàvi chi'in nduxi ñuñu nuu ra. ⁴³ Ta tīin ra yi ta chāchi ndio ra yi nuu ndra. ⁴⁴ Ta ora chīnu chāchi ra tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndisaa ma ña tā'in i'ya kùu ma ña kātitu'in nuu ndo ora juuni ìyo gai chi'in ndo. Vati takan ìyo yi ña ta'in ta jachinu ma tutu Ndioo ña tāa Moisés ma ña kà'an yi kuendai chi'in ma tutu tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na, ta chi'in ña kà'an ma tutu Salmu ndia.

⁴⁵ Ta ikan jan te'en nāka'an tuku Jesuu nuu ndra, ikan na nuna va'a ma chìnituni ndra ta taso'o ndra ma ña kà'an ma tutu Ndioo:

⁴⁶ —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti ìyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o, va tichi uni kivi ni nataku ndiko'i tañu ndian ndí. ⁴⁷ Ta ji'na kuii iti' ñuu Jerusalén ìyo yi ña kīcha'a na katitu'un na tu'in, ti yu'u kùu ma ra kùu Cristu. Ta ikan jan ku'un ndio na kukatitu'un na tu'in nuu tandi'i ñivi ñuu ñuñivi, ikan na chikoni'i na chi'in Ndioo ta jaka'nuni ra kuati na. ⁴⁸ Yakan va ndisaa ndyo'o ndian ka'iin i'ya cha chìto va'a ndo naja kua tā'in. Ta takan ìyo yi ña ku'va ndo kuenda chi'in

ma ñivi cha'a' yi. ⁴⁹ Ta ikan jan ni tachi ndioi ma Tati Í Ndioo chi'in ndo takua kā'an ma Racha'nu Tatái nui niku. Va ndyo'o na kuation ndo ma ñuu Jerusalén i'ya, nda kati ni'i ji'na ndo ndatu Tati Í ña ni tachi ra nuu ndo iti' andivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndàa ra iti' andivi

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Takan jan tāvani'i siin Jesuu tandi'i ma ndra jākua'a chí'in ra ñuu Jerusalén, ta kuà'an ndio ra chí'in ndra ma ñuu Betania. Ta ikan kāni'i ra nda'a' ra nuu sukun ta jā'íí ra ndra. ⁵¹ Takan kūu ta ora juuni jà'íí ga ra ndra, ta kueeni kueeni jāchika ra ra xiin ndra, ta ndāa ndio ra kuà'an ra iti' andivi. ⁵² Ta ikan jan chūnandi chiti ndio ndra ta kīcha'a ndio ndra jàka'nu ndra ra. Ta ora cha yā'a ña jā'a ndra takan, tajan nduva'a kuii chīsii ndra chikoni'i ndra ma ñuu Jerusalén. ⁵³ Tajan nani kivi chà'an ndio ndra chàjaka'nu ndra Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ña ndaa ma ñuu Jerusalén. Ta takan na kuu yi. Amén.

clix

Zacatepec Mixtec NT
Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec Mixtec
NT New Testament

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Santa María Zacatepec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Sep 2022 from source
files dated 28 May 2022

55b3808f-9cd0-5da9-90f0-a96c172e0e02